

XII. évfolyam, 126. szám

2012. április

Irodalmi Jelen

Géher István,
Szálinger Balázs,
Bogdán László,
Wehner Tibor versei

Márton László:
Egy elégedett ember

Végh Attila:
A kihalás művészete

Nyerges András:
Súlyosbodó tételek

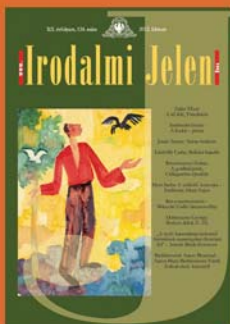
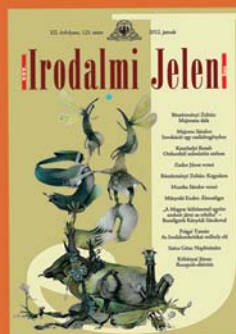
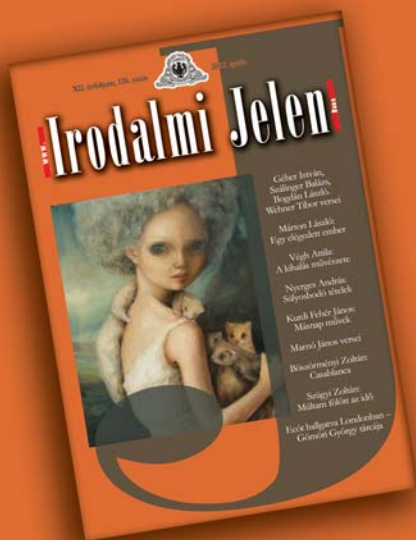
Kurdi Fehér János:
Másnap művek

Marnó János versei

Böszörményi Zoltán:
Casablanca

Szügyi Zoltán:
Múltam fölött az idő

Ecót hallgatva Londonban –
Gömöri György tárcája

Előfizetés az Irodalmi Jelen folyóírra

Előfizetési díjak:

6 hónap: 3500 Ft
40 RON

12 hónap: 6000 Ft
72 RON

A feltüntetett árak tartalmazzák
a postai költséget!

Elő lehet fizetni a:
0040257280751 (128 belső),
0040727223071 telefonszámokon;

on-line:
<http://shop.irodalmijelen.hu>

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

MAJORANA-VERS

nézd itt ez a szöveg
versnek neveztem el
benne érzem igazán azt
hogy szabad vagyok
megkötésem csak annyi
amennyit magamra szabok
de mert szeretem
ha szél simul hozzám
ha napfényt csurgatnak a hajnalok
ha a sétány végében
fák bújnak össze
és megtervezik a holnapot
hagyom történjen minden
ahogyan történni szokott

GÉHER ISTVÁN

QUID EST TANÁR ÚR

1. *Vojtina, innen-onnan*

Öcséim, én már ivócimborátok
Nem leszek... Az értelmiségi átok
Méregpoharát egyedül iszom.
De süketülve, oda és viszont,
Értem a szót – hisz én neveltelek
Benneteket. Hogy mivé lettetek,
Az érdemem is. Vagy az én *saram*?
Pályátok tisztos. És boldogtalan?

Ugyan! Hát azt lehet tanulni tőlem,
Hogy sáros földön boldogít az érdem?
A pályabér itt csak a *tiszta* semmi.
Ebből tudunk csak önmagunkra lelni.
Lázadni kell? Van, aki meghajolna.
Tapasztaltam ezt fiúk. Évek óta
Úgy vagyok veletek, hogy nem vagyok...
Elvesztegettem a rám bízott

Talentumot? Bár mondanátok ellent!
Hogy esőben is felruháztok – a szellem.
Nem értitek: *hogy?* Pedig meg-megírtam,
Míg gazdátlanul napról napra hordtam
Hümmögés nélkül a lélek-magányt.
Van lelketek. Fellelkesít talán...
(A föld alatt koccinthatok velem.)
A poharamat rátok emelem.

2. *Perbeszéd*

A daimon, mondja Szokratész,
kezében a bürökpohárral,
az tudja miért halsz, minek élsz:
öröklétedet elhiszi, rád vall.

3. *Ha megírta volna*

Minek álltok itt meghatottan,
akiket tanítottam?
Áldozatok kakast
értem –
A félelmet nem érzem.
csak azt, hogy hidegedik a lábam ...
Rátok kukorékolok hajnaltájban.

HORATI CARMINA POST TEMPUS

1. *ad uxorem*

szarvas fekszik a fák között.
száradt szőrzete, mint a fű,
rásimul. kiterült a test
szépen: rőt vad a zöldben.

ott álltunk. a hasonlatot
most itt mért magyarázzam? az
agancsom (levadászva is)
vén csont. *trófea?* bárki

díszeleg vele – bőrrömet
meg nem kapja falára, mert
lelkem ágya tiéd ... ha kell,
súlyát vedd fel a földről!

2. *ad eadem iterum*

mondom. értened illene:
fektünk nem kirakat ... de ha
párnám *közre* kerül veled
(versben) – illedelem nincs.

3. *ad filiam*

messze jársz. atlanti eső lemossa
arcodat. most tiszta a távlatod, hogy
(bármilyen történet) kései, intim ódát
kérj az apádtól.

negyven éve múlt, hogy a rácsos ágyban
úgy nevettél rám: „*apa-lányom*”... aztán
lányaiddal jöttetek asztalunkhoz.
foltos az abrosz.

kérdezed, hogy mennyit iszom naponta.
túl sokat. már „jó a halál” mögöttem?
nézd a távoból! ha nevetsz, előttem
életem: élet.

4. *ad eadem cum paenitentia*

itt a lány, megjött. belenéz a versbe:
költené – egy szó az övé... de röptét
visszahúzza máris a ház, az állás.
erre neveltem?

5. *ad filium*

korán alkonyodik. már besötétedett.
itt ülsz mégis, amíg most kibeszélgetünk
mindent, mert van, amit holnap a napvilág
rendje elfeled, eltakar.

azt mondod, hogy a bor megfeketíti az
életünk falait... felragyogott anyád:
ittunk *crno vinot*, tengeri szél alatt –
nem láttad? pedig ittag is.

(más nők illata is volt poharunkban ott...)
hagyd el hát poharam: párolog énvelem.
én sem mondom, amit látok a verseid
sötétjén, ugye, kisfiam?

6. *ad idem iterum*

menjünk mélyre, fiam? már ez is épp elég.
elbírnunk egyedül túlerejét a sok
versnek: télbe taszít... és „feledésre dől”
kettőnk titka – hogy írhatunk.

fulladt ódai láng: fojtja a közröhej?
itthon *van* tüze, míg ég a beszélgetés,
hogy megvalljuk a bűnt, mert *penitencia*
nélkül benne vagyunk hamar.

„minden csak jelenés”? nem, ha a mélyeit
felfogjuk (ne felejtse!) létem a sírba visz?
mindent tudsz. (de ne tudd!) féltem az életed.
távozz édesapád után!

7. *ad populum*

egész nap itthon voltam. a rossz időt
kibírni könnyebb, hogyha a terheit
meggondolom, míg meg nem írom –
nemzeti színben a szürke semmit?

mármost, nekem (*mindmáig*) az életem
napfénye lett: októberi délután
mentünk az utcán, lelkes ifjak...
iskolatáska a puszta kézben.

na jó. tanultam. többször is. ülhetek
most már magamban, tűnt haza romjain...
tüntetni mentek? lelketek rá,
hogy beborít-e a puska felhő.

8. *ad amicos*

ebédi napfény, rendben a kerti ház,
tág körben ülve várjuk a sült kacsát,
eltrécselünk elmúlt időkről –
hát mi a baj, *gyerekek*, mi baj van?

új hírek: ezt kifekve találta ott
a nője, az meg holt betegen kövér...
hetven utánra így esik már:
hullik a férgese, fél az élő.

kettős tükörben nézem az arcomat:
táskás szemekből még vidosan virít
az édes élet hervadása...
(múlik a nap, de mi nem halunk meg.)

9. *ad oculos*

azt hittem, szeme visszanéz.
látja bennem, ahogy magam
nem látnám, ami olykor a
lélegző tükör által

előáll a homályosult
tekintet elé... de csak
színlég, csak hidegen figyelt?
vulgo: hogy mire jó ez.

úgy kellett: szenilis hitem
nem való a piacra? nem
írtam (szép szemedért se) rossz
verset... nézheti bárki.

10. *ad spiriti ancillam, afflicte*

életemben *kívülről* te szeretnél
a legjobban. már tudom. és kimondom
(elrongálva): tisztul a görcsös érzés.
így legyen. így van.

mintha élnék, mint az apádat, *érted*
kézjelem. szolgálod a lelket... írnád,
ami benned van, de takarva tartod,
nem mered írni...

(írjam?) énrám vesztegeted tudásod:
eljössz hozzám most is, *elolvasásra*,
megsegítesz, megmutatod hibáját –
tedd a helyére!

11. *ad se ipsum*

volt – nincs. *volt*, ami nincs? múltja kimúlt. múlik időd. letűnt, megrogyant, lekopott mind, aki élt (széptanilag) – kihalt, kidőlt... nézheted ám, hogy hova lett ihleted és erőd. mégis írsz. ahogy, úgy! míg belehalsz: írod, akárkinek.

vénhedt, furcsa fazon. nem divatos már. de ha színre lép, mégsem unja magát: ővele lesz telve a nagyterem – (egy-két régi barát ismeri még...) ennyi elég neki elhitetni hogy itt van, fiatal lelke van – és kitart.

meddig? (szép-e a vég?) tudni lehet, hogy nekem is lejár a vadász kora, mert elfut a vad. hűlt nyoma: farkaszag – farkasfog bekerít, rám vicsorít... *nincs* kegyelem, ha majd kihullott fogaim végül is elvétik az őz nyakát.

12. *ad suum sortem*

mindegy, mért vagyok itt? mért viselem holtom a vállamon? bár rajtam nehezül percre a perc, én adom át neki minden reggeletem. megtelik és rám örököl a nap. („*non omnis moriar*”) – élek, amíg életem elvisel.

MÁRTON LÁSZLÓ

EGY ELÉGEDETT EMBER

Pali – vagyis teljes nevén dr. Rajzoló Pál – meg van elégedve az életével. Az ő esetében az elégedettség nem az élet kitüntetett pillanata, hanem alakulófélben levő, folyamatos állapot. Nem annyira kézzelfogható dolgokkal vagy eredményekkel van megelégedve, ő inkább általánosságban elégedett. Vannak emberek, akik azt hiszik, hogy szép gyermekkoruk volt, és folyton arra emlékeznek vissza, ha kell, ha nem. Palinak is megvannak az emlékei, ő is képes felidézni őket, mégsem szívesen teszi ezt, mert az ő számára az általánosságban érvényesülő, jelen idejű elégedettség pótolja a visszaemlékezés örömet.

Édesapja, Rajzoló Gyuri bácsi büszke volt rá, hogy ő még tanulta Horatiust a gimnáziumban, és gyakran hivatkozott Horatius egyik ódájára, melyben a római költő a középszerűséget magasztalja. Pali viszont nem volt hajlandó gimnáziumba járni, hanem szakközépiskolába íratta be, mert úgy vélekedett, hogy a gimnáziumi követelmények meghaladják Pali képességeit. Inkább legyen Pali megbízhatóan közepes a szakközépiskolában, semmint hogy a gimnáziumot végigbukdácsolja.

Gyuri bácsi emlékezete szerint Horatius azt állítja, hogy a közepes jobb, mint a jó, és a jó is, az egyszerűen csak jó még mindig sokkal jobb, mint a kiváló. A középszerű hajós – írja Gyuri bácsi szerint Horatius – csak biztonságos vizeken tud hajózni, ezért soha nem halad közel a parthoz, és nem is történik soha semmi baja. Ezzel szemben a kiváló hajós, aki eligazodik a partmenti zátonyok közt, előbb-utóbb rá is fut valamelyik zátonyra, és hajójával együtt odavész.

A középszerű favágó – ezt még mindig Horatius írja, Gyuri bácsi emlékezetében –, óvakodva a magasságoktól és a mélységektől, sík vidéken vágja ki a közepesen vastag mocsári tölgyet, és elégedetten él késő öregkoráig. Ellenben a kiváló favágó vagy leereszkedik a szakadékbá acheroni vörösfenyőért, és akkor kőomlás temeti maga alá, vagy felkapaszkodik a hegycsúcsra cithaeroni cédrusért, és akkor villámcsapás végez vele, mert azt is írja Horatius, hogy a mennykő mindig arra sújt, ami kiemelkedő.

Pali felsóhajt, elégedetten. Az ember, amikor megvénül, egyszerre csak végigméri önmagát, vagyis önmagának azt a részét, amit képes észlelni tükör nélkül, és látja, hogy az élet kétharmadán túljutva, az ember annyi, amennyit mások meghagytak belőle. Mint a lakoma végén a lerágott csontok és a kiköpött magok. Az egész ember, úgy, ahogy él és mozog, maradék. Két lábon járó maradék. Étél- és életmaradék. Pali olyan arcot vág, mint aki meglepődik saját felfedezésén. Hogy ő valaki más helyett lett fogorvos, és valaki másnak a feleségével töltött házasságban harminchárom évet. Ő mégis elégedett, mert viszont azt, ami szándékos vagy akaratlan félreértésből jutott neki, a magáénak tekinti mindenestül.

Már mondtam: az volt az álma, hogy színész lesz, és egyszer majd eljátssza Hamlet szerepét. Gyuri bácsi azonban elmagyarázta neki, hogy az ő színészi képességeivel még epizódszerepeket sem bízának rá, nemhogy Hamletet. Legjobb esetben is csak annyit mondhatna egy egész előadásban, hogy: „Kivasaltuk a méltóságos úr papagájszínű nyakkendőjét!” Mi több, ha egyszer – véletlenül vagy tévedésből – egy rendező mégis Palira osztaná Hamletet, Pali egészen biztosan összeomlana a váratlan szerencse terhe alatt. A szerencse ugyanis teher, és aki nincs hozzáedződve, az még a közepes szerencse terhét sem képes hordozni, a kimagasló szerencsének pedig még az árnyékát is jobb, ha nagy ívben kerüli. „Lehetséges” – mondta Gyuri bácsi –, „hogy egy középszerű Hamlet-alakítás jobb, mint egy kiváló Hamlet-alakítás, de a középszerű Hamlet-alakításra is csak egy kiváló színész képes. Ő viszont a saját kiválóságának terhe alatt roppan össze, és előbb-utóbb vagy öngyilkos lesz, vagy bekerül a pszichiátriára.”

Néhány évvel ezelőtt, miután eltemette szegény Sárikámat, és lezárta fogorvosi pályafutását, Pali csatlakozott a helyi színjátszó csoporthoz. Igaz ugyan, hogy a szerepek többségét már csak életkori okokból sem játszhatja el, de ő így is száz százalékig elégedett. Népszínműveket, vidám jeleneteket mutatnak be, operettekben élnek elő részleteket, és Palinak mindig jut egy-egy picurka epizódszerep. Utoljára a Mágnes Miskában lépett fel öreg inasként, és a Mayában ő volt az öszülő halántékú kocsmáros. Nagy tapsot kapott. Igaz ugyan, hogy maradéknak látja azt a részt, amit tükör nélkül megpillanthat önmagából, és az Evangéliumban is azt mondja Jézus, hogy nem jó a gyermekek ételét a kutyáknak odavetni, ám erre a tiltásra az a teljesen jogos válasz érkezik, hogy a kutyák úgyis felfalják a gyermekek által hagyott maradékot az asztal alatt. Ez a válasz Jézust ugyanúgy elégedettséggel tölti el, mint Palit annak tudata, hogy legtöbbször a maradék ízlik a legjobban. Versmondó esteken is rendszeresen részt vesz. Nagy átéléssel szavalja olyan, ma is népszerű költők verseit, mint Benjámín László vagy Váci Mihály.

Kamaszkorában ő is megpróbálkozott versírással, de Gyuri bácsi, amikor ezen raktakapta, rögtön eltanácsolta Palit ettől a művészeti ágtól. „Először is” – így érvelt Gyuri bácsi –, „költőnek ott van Horatius.

Na jó, és nekünk, magyaroknak még ott van Petőfi. Ennél a kettőnél úgysem lehet jobbnak lenni. Akkor meg minek? Másodszor pedig – tette hozzá –, „aki elektromossági szakközépiskolába jár, és közepes bizonyítvánnyal tér haza, az csak ne írogasson verseket, hanem törődjék az áramkörökkel!”

Így igaz: Pali az elektromossági szakközépiskolát bukácsolta végig. Az már nem igaz, hogy közepes volt a bizonyítványa, mert inkább csak elégséges volt, de még annak is éppenhogy, alighogy. Egyszer majdnem évisméltésre kényszerült. Még szerencse, hogy Gyuri bácsi jó ismerőse volt az igazgatónak, és elintézte, hogy Palit átengedjék. Pali utálta, gyűlölte az elektromosságot és a vele kapcsolatos tudnivalókat, és amit nagy keservesen mégis megtanult belőlük, azt is rögtön elfelejtette. Így azonban Gyuri bácsinak egyre lesújtóbb véleménye alakult ki róla. „Ez akart gimnáziumba járni?” – kérdezgette. – „Ez még a villanyszereléshez is buta! Hát akkor minek járjon gimnáziumba? Megugatni az érettségi tételeket?”

Amikor Pali egy ebédkor félénken megjegyezte, hogy érdeklik a keleti nyelvek, és hogy szeretne megtanulni arabul és héberül, Gyuri bácsi először így förmedt rá: „Most akarsz arabul és héberül tanulni, most, amikor háború van? Megőrültél?” (Akkoriban tört ki az egyiptomi–izraeli hatnapos háború.) „Azt akarod, hogy az egész családot elvigye a katonai elhárítás?” De aztán, ahogy Pali sorra hozta haza a rossz jegyeket – földelés: kettes alá –, Gyuri bácsi már nem a katonai elhárítást emlegette, már csak legyintett: „Akiből ennyire hiányzik az intelligencia, az ne üsse bele az orrát olyan bonyolult ügyekbe, mint az arab meg a héber!” Végül szinte szavajárása lett: „Aki nem tud arabusul, az ne tanuljon arabusul!”

Ehhez pedig az is hozzájárult, hogy Pali tizennégy éves korában balesetet szenvedett, és emiatt az apja eleve nem volt hajlandó teljes értékű embernek tekinteni. Egy iskolai üzemlátogatáson belefúródott egy fémszilánk a bal szemébe, és az orvosok azt mondták, hogy a sérült szemet el kell távolítani. Később módosult a véleményük, és a szemgolyó a helyén maradt. De hogy látni a bűdös életben soha többé nem fog vele Pali, azt mind az orvostudomány, mind a család biztosra vette.

Gyuri bácsi eredetileg úgy képzelte, hogy Pali jogot fog tanulni, és aztán vagy ügyvéd lesz, vagy vállalati jogtanácsos. Hiszen egy válópert még egy közepes ügyvéd is kiválóan le tud bonyolítani, és egy szállítmányozási ütemtervben egy közepes jogtanácsos – Gyuri bácsi véleménye szerint – jobban eligazodik, mint egy kiváló.

Ám a baleset után arra a belátásra jutott, hogy Paliból mégsem lesz jogi végzettségű ember. Élettapasztalatai arra intették, hogy aki félszemű, az ne legyen se ügyvéd, se jogtanácsos, mert bizalmatlanságot ébreszt, és nem hiszik el egyetlen szavát sem. Magyarországon csak

épkézláb személy tud eredményesen hazudozni – vélekedett Gyuri bácsi –, kivéve, ha színész az illető. Viszont Pali színészettel kapcsolatos ábrándjait Gyuri bácsi egykettőre tömegsírba temette. „Nem elég, hogy közepesen tehetséges, de még félszemű is!” – mondogatta éveken át, még azt követően is, hogy egy nemzetközi hírű specialistának egy akkoriban kipróbált új eljárással sikerült Pali bal szemét megmentenie, és ezzel a szemével Pali ma sem lát lényegesen rosszabbul, mint a másikkal. Végül az egész balesetnek mindössze annyi maradandó következménye lett, hogy Pali szemüveget kapott. Márpedig a szemüveges ügyvéd és a szemüveges jogtanácsos, legalábbis Magyarországon, kimondottan bizalomgerjesztő jelenség.

De mire megmentették Pali szemét, már késő volt. Addigra Pali már elektrotechnikát tanult, közepesnél is gyengébb eredménnyel, mert Gyuri bácsi azt is belátta, hogy aki félszemű, az ne legyen se órásmester, se bórdíszműves. Ezekre a nagy kézügyességet igénylő szakmákra Gyuri bácsi amúgy szívesen kitaníttatta volna Palit. Mert igaz ugyan, hogy ezek is csak szakmák, és akinek csak szakmája van, az nem számít sem úriembernek, sem tanult embernek; de az órásmester mégiscsak bizalmas ismeretségben, úgyszólván tegeződő viszonyban van az Idővel, a bórdíszműves pedig iparművész, vagyis alig különbözik a tulajdonképpeni művésztől. Annyi a különbség – legalábbis Gyuri bácsi szerint –, hogy a tulajdonképpeni művész mindenáron kiváló akar lenni, és azt hiszi, hogy a kiváló jobb a közepesnél, míg az iparművész bölcsen és gyakorlatiasan belátja ennek fordítottját. Így gondolkodik a helyénvalóan középszerű bórdíszműves és a megbízhatóan közepes órásmester. De aki félszemű, az ne tegeződjék se az idővel, se az élénkpirosra színezett kecskebőrrel.

„Aki félszemű” – mondogatta Gyuri bácsi –, „az akkor is félszemű marad, ha mindkét szemével tűrhetően lát.”

Az, hogy Pali mindkét szemére tűrhetően látott, kizárólag Gyuri bácsinak volt köszönhető. A legkevésbé sem volt számára közömbös, hogy sikerül-e megmenteni Pali bal szemét. Minden követ, minden ismeretséget megmozgatott ennek érdekében. A megyei tanácselnök, aki sokat köszönhetett Gyuri bácsinak, elintézte, hogy Pali elmehessen a specialistához, és a párttitkár is, akit úgy emlegettek, mint aki „kommunista, de rendes”, próbált segíteni MSZMP-vonalon, állítólag a Központi Bizottságba is betelefonált. Egyszóval, Gyuri bácsi mindazt megtette, amit ilyen helyzetben egy gondos, jó apának tennie kell. Csak éppen Paliról még rosszabb lett a véleménye, mint azelőtt volt. Ha Pali meghal a gyárlátogatás folyamán, akkor Gyuri bácsi az utolsó lehetéig siratta volna, hiszen egyetlen fia volt, és tündöklő, eszményi képet őrzött volna az emlékezetében róla. Ha mindkét szemére végleg megvakul, Gyuri bácsi akkor is megadott volna neki, tisztelet híján, annyi szánalmat, amennyi megilleti a sors csapásának ártatlan áldozatát. De így? Így, hogy végül is Palinak nem lett szinte semmi baja? Így, hogy sem ártatlannak, sem áldozatnak nem tekinthető?

Így viszont újra meg újra csak az derült ki, hogy Pali az élet minden lényeges mozzanatában rá van utalva az apjára. Most is meg van győződve róla, hogy az apja segítségével nélkül sohasem boldogult volna. És mert az apja mindig, minden lépésénél segített neki, Pali nemcsak hálás, hanem elégedett is.

Gyuri bácsi intézte el, hogy Palit, aki addig az elektromosságra koncentrált, fölvegyék a fogorvosi szakra. Ő szerzett neki feleséget, lakást, személyautót, ebben a sorrendben. Még a fogorvosi rendelő berendezésére is ő adott pénzt. Viszont Pali minél inkább rá volt utalva az apjára, apja annál inkább lenézte. És minél inkább lenézte Palit az apja, Pali annál önállótlanabb lett, annál inkább rászorult az apja segítségére és támogatására.

Gyuri bácsi segítette és támogatta, ám ettől csak még inkább megerősödött abban a meggyőződésében, mely szerint Pali nemcsak középszerű, hanem fél szemére meg is vakult, annak ellenére, hogy mindkét szemére tűrhetően lát.

Vagyis, hogy pontosabban fogalmazzak: nem annak ellenére, hogy, hanem éppen azért, mert.

Nyíltan kimondta: „Aki félszemű, az ne írjon verseket!”

Miután Gyuri bácsi meghalt (sokáig élt), Pali ismét elkezdett verseket írni. Költői programját körülbelül ott folytatta, ahol kamaszként abba kellett hagynia. Van abban valami roppant megindító, amikor látunk egy idősödő, tapasztalt embert, aki másfelől, költőként vagy prózaíróként, mégiscsak nagyon fiatalnak mutatkozik, és fiatal is marad, amíg csak él. Palinak az utóbbi években két verseskötete is megjelent, szerzői kiadásként, a polgármesteri hivatal szerény támogatásával, amiért a szerző mindkét kötet előszavában köszönetet mond.

A versek többnyire rímelnek, négy soros versszakokra vannak tördelve, és számottevő tartalmi változatosságot mutatnak. Szó van bennük őszi lomhullásról, kisunoka születésnapjáról és egyéb családi eseményekről, tóparti horgászatról és a vele járó szűnyogcsípésekről, valamint egy hópehelyről, melyet a lírai Én mikroszkópon keresztül nézeget szélcsendes, hideg időben. Nem hiányoznak az aktualitások sem: az egyik vers élesen bírálja a kormányt (nem a mostanit, hanem az előző előtit), de olyan költemény is akad, amelyik egy, ma már feledésbe merült népszavazás kérdésében foglal állást, sőt olyan is, amelyik a józan ész érveit sorakoztatja fel a nemzetközi terrorizmus ellen.

Az egyik kötet végén versebe szedett bölcsességek, afféle gnómák, maximák és xéniák sorakoznak, sajnos nem tudom szó szerint idézni őket. Az egyik négy soros epigramma olyan paradoxont fogalmaz meg, amely a Kerubi Vándorhoz sem volna méltatlan: „Az ember előbb feláldozza egészségét, hogy pénzt keressen, aztán arra költi a pénzét, hogy egészségét helyreállítsa”. Egy másik verses aforizma pedig ezt a

megfontolandó igazságot szögezi le: „Némelyik ember úgy él, mintha sohasem halna meg, és úgy hal meg, mintha soha nem is élt volna“. Elismerően fürkészem Pali arcát. A Batthyány téren ülünk, a templom melletti cukrászda teraszán, koraőszi késő délután van.

A személyre vonatkoztatott olvasás naiv kérdései árasztják el egész öntudatomat. Ha ez az ember ilyen igazságokat birtokol, miért nem élt ezekhez méltó módon? Miért nem lázadt fel? Miért nem próbált elmenekülni?

Vajon Palinak sohasem jutott eszébe, hogy elmenjen Magyarországról, korabeli kifejezéssel, „disszidáljon“?

Pali – ellentétben a megboldogult édesapa vélekedésével – csöppet sem buta ember. Fejét ingatja, és csak ennyit mond: „Valahányszor el akartam menni Magyarországról, mindig arra gondoltam, hogy máshol nincsen számomra hely, és hogy itt kell élnem, itt kell meghalnom.“ Csöndesen hozzáteszi: „Arról nem szólva, hogy nem tudok nyelveket“. Hát igen. Miután Gyuri bácsi megtiltotta a keleti nyelvek tanulmányozását, Pali egy füst alatt a fontosabb nyugati nyelveket sem tanulta meg. Így érthető, hogy édesapja maradt a szemében a legfőbb szellemi és erkölcsi tekintély.

Innen, a térről nézve a Nap már eltűnt a budai házak és a Várhegy mögött, de a túlsó parton az Országgyűlés kupolája még verőfényben tündököl. A Duna vizén sétahajók és motorcsónakok vernek hullámokat. A végállomásra bekanyarodó csuklós autóbusz kipufogócsövéből sűrű, fekete füstfelhő tódul. Galambok csipegetik az aszfaltról a hulladékot, és a tér két szélén egymásra bámul két szobor: északon Kölcsey Ferenc, a borongós kedvű reformkori költő, délen Batthyány Lajos, a törvénytelenül kivégzett miniszterelnök.

A szomszéd asztalnál két gyerek tartja szóval egymást, egy kisfiú és egy nagyobbacska lány. Mindkettő ugyanazt a néhány szót ismételteti.

„Annyira jó a hajad! Akarok vele játszani!“ – „Azt akarod, hogy Piroska néni mérges legyen?“ – „Annyira jó a hajad! Akarok vele játszani!“ – „Azt akarod, hogy Piroska néni mérges legyen?“ – „Annyira jó a hajad! Akarok vele játszani!“ – „Azt akarod, hogy Piroska néni mérges legyen?“ Egy másik irányból női hang hallatszik: „Mit akarsz, buzi köcsög, feljelentselek?“ A nő, aki ezt a szónoki jellegű kérdést fölteszi, harmincéves lehet vagy egy kicsivel több, de még sima és hamvas az arca, mint egy reneszánsz festményen az üdvözlöt hozó angyalnak. Bal kezével tükör nélkül rúzsozza a száját, jobb kezével a mobiltelefonját emeli a füléhez, szája rúzsrétegekkel telítődik, és szavaktól ürül. Aztán megszólal a fejünk fölött a harang, súlyosan, tömören, és egy szempillantás alatt magába olvasztja a beszédhangokat.

★ ★ ★

mégsem vezettek tartós eredményre. Hiányzott belőlük az átfogó koncepció, az összefüggések áttekintése, a gondolkodói háttér, ami Gyuri bácsi esetében a közepszerűség iránti szenvedélyes elkötelezettség volt. Hiába volt nagymama határozott, markáns egyéniség, mégiscsak tanácstalan és magányos asszony volt, aki a háborúban elveszítette a férjét, és aki – mint mondani szokás – a fától nem látta az erdőt.

Egy időben például megpróbált rászoktatni a dadogásra. Módszerének az volt a lényege, hogy valahányszor a jelenlétében megszólaltam, ő azonnal a szavamba vágott, és rám parancsolt, hogy ne dadogjak. Hiába bizonygattam, hogy márpedig nem dadogok, ő azzal érvelt, hogy képtelen vagyok akár a legegyszerűbb mondatot is végigmondani, ami igaz is volt, csak éppen ő akadályozott meg ebben.

Egyszer elvitt egy logopédushoz, és attól fogva nem győzte híresztelni, hogy „a gyerekek sajnos logopédushoz kell járnia”. Azt is mondogatta, hogy akinek logopédushoz kell járnia, az már „nem száz százalékgig normális”. Az volt a véleménye, hogy a dadogás testi hiba, mely más fogyatékosságokkal is szükségszerűen együtt jár. Aki dadog, annak előbb-utóbb jókora púp nő a hátán, és meg is bénul, úgyhogy tolószékekben tölti az életét, viszont a haja egészen biztosan kihullik, sőt a szemöldöke és a szempillája is.

Később már nem elégedett meg annyival, hogy belém fojtotta a szót. Arra utasított, hogy inkább ne is szólaljak meg, hanem írjam le, amit mondani akarok. Amikor ezt megtettem, összetépte a papírt, mondván: túrhetetlen, hogy ilyen csúnyán írok. Akinek ennyire rossz a kézírása, az soha semmire nem fogja vinni az életben! Felszólított, hogy írjam le még egyszer, amit az előbb írtam, de most szabályszerű gyöngybetűkkel. Amikor ez megtörtént, ezt a második papírt is összetépte, mondván: a gyöngybetűk nem eléggé szabályszerűek, vagy ha mégis azok, akkor is teljesen fölösleges, hogy elbízam magamat.

Kilátásba helyezte, hogy nyolc év múlva, amikor tizennyolc éves leszek, és elérem a jogi értelemben vett nagykorúságot, az írásbeli érettségi vizsgán az összes tárgyból meg fognak buktatni az olvashatatlan kézírás miatt. Egyedüli reményét abba vetette, hogy majd szól a Rajzoló Gyurinak, hogy szóljon a megyei tanácselnöknek, hogy vagy a tanácselnök, vagy a párttitkár, aki kommunista, de rendes, intézze el a minisztériumban, hogy „humanitárius okokból” engedélyezzék, hogy írógépen dolgozzam ki az érettségim a tételket.

A birtokában levő írógépet viszont nem használhattam, mert „műszer gyerek kezébe nem való”, és mert biztos volt benne, hogy már az első leütések után megrongálnám, esetleg végképp használhatatlanná tenném „a műszert”. Így viszont nem gyakorolhattam a gépírást. Évekkel később, amikor az érettségi vizsga belátható közelségbe került, nagymamának ismét eszébe jutott, hogy írógéppel fogok szerepelni az érettségi vizsgán, és hogy ebből a célból sürgősen meg kell tanulnom írógépen írni.

Apám ismert egy fiatal gépirónőt, aki esti iskolába járt, és szüksége lett volna rá, hogy valaki nyelvtanból korrepetálja. Én erre szívesen vállalkoztam, ő pedig felajánlotta, hogy cserébe megtanítsa nekem a gépirást. Több okból is szerettem volna, ha én járhatok Maricához (így hívták), nem pedig ő jön hozzánk, csak hogy Marica egy tizenkét négyzetméteres szobában lakott az anyjával és három húgával, és a főzőfülkében is mindig ott gubbasztott valaki.

Így tehát Marica volt az, aki becsöngetett hozzánk harmincöt évvel ezelőtt, kora tavasszal, délután. Nagyanyám ott ült a hátunk mögött, árgus szemmel figyelte minden mozdulatunkat, és hol az én lustaságomra, hol Marica öltözködésére tett megjegyzéseket. Kifogásolta, hogy Marica szoknyája – nézetei szerint – rövidebb a kelleténél, és több ízben rám szólt, hogy ne bámuljam folyton „a gépirónő combját”. Utóbb, amikor Marica már elment, nagyanyám megjegyezte, hogy a régi világban „az ilyesféle dolgokra” ott voltak a bordélyházak, ahol a férfiak leveztették szexuális feszültségeiket, a tisztességes nőkhöz pedig nem nyúltak hozzá, legfeljebb színházba vitték és ajándékokkal lepték meg őket.

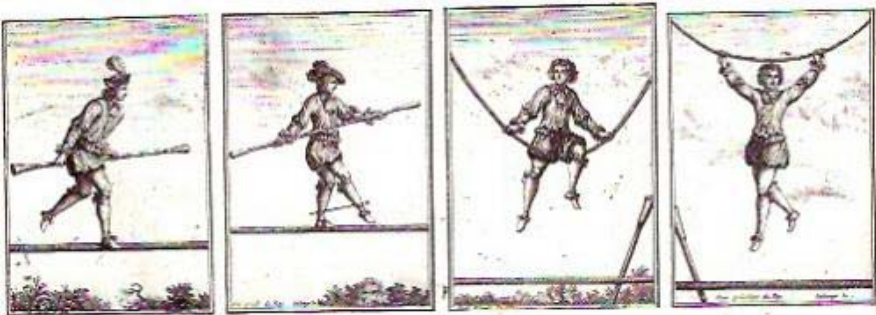
Kérdés persze – tette hozzá –, hogy ez a gépirónő tisztességes-e. Mert egyrészt kilátszik a szoknyájából a fél feneke, másrészt azok a személyek, akikkel apám érintkezik, többnyire nem tisztességesek.

A vacsoraasztalnál mai szemmel nézve furcsának rémlő szokásokat honosított meg. Fontos volt neki, hogy étkezés közben ne görnyedjek előre, és ne mozgassam a felsőkaromat, mert jobb családoknál az evőeszközök használatában csak az alsókar, a csukló és a kézfej játszik aktív szerepet. A felsőkarnak, függőleges helyzetben, szorosan hozzá kell simulnia a törzs oldalvonalához. Abból a célból, hogy ez a testtartás örökre bevésődjék az idegrendszerembe, nagyanyám az ebéd és a vacsora kezdetekor könyveket illesztett a hónom alá, mindig ugyanazt a kettőt: bal hónom alá a Képes politikai és gazdasági világotlasz című kiadványt, jobb hónom alá az Urania Állatvilág sorozat Emlősök című kötetét. A könyveket gerincükkel fölfelé rakta be a hónom alá, és soha, egyetlenegyszer sem mulasztotta el megjegyezni, hogy jó lenne, ha nem izzadnám össze a könyveket. Meg volt győződve róla, hogy az izzadást ugyanúgy vissza lehet tartani, mint a pisilést, ez mindössze önfegyelem kérdése.

Ha aztán – ami néha bizony előfordult – vagy a Világotlasz, vagy az Emlősök, vagy mindkettő kicsúszott a hónom alól, akkor nagyanyám felállított, és kiküldött a szobából. A következő étkezés kezdetén bocsánatot kellett kérnem, amiért nem becsülöm meg a jó neveléshez nélkülözhetetlen segédeszközt, és meg kellett ígérnem: minden erőmmel azon fogok fáradozni, hogy visszaszerezsem nagyanyám elvesztegetett bizalmát. Olyasféle kisiklásokra, hogy valaki a könyökét az asztalra helyezi, nagyanyám jelenlétében végképp nem kerülhetett sor. Könyökölni legalább olyan súlyos bűnnek számított volna, mint a gyilkosság vagy a hazaárulás vagy vendégségben az evőeszköz ellopása.

Egyszer megállapította, hogy a hónom alá szorított könyvek ellenére még mindig túlságosan előre hajolok, helyett, hogy az alsókar és a kézfej segítségével a szájamhoz emelném az ételt. Egy, a csatos végével a homlokom köré csavart hosszú, vékony kofferszíjjal hátrább húzta és a szék támlájához rögzítette a fejemet. Ez viszont számottevően megnehezítette a nyelést, és ártott az étkezések hangulatának, azaz nagyanyámat is idegesítette.

Mindezt felidézve nem is tudom, vajon nagyanyám kapkodásának és koncepciótlanságának vagy saját szerencsémnek köszönhetem-e, hogy nem dadogok és nem ülök tolószékben, és nem az jut eszembe önmagamról, hogy akinek púp van a hátán, az akkor is púpos, ha egyenes a háta és a mellkasa. Pali viszont egész életére félszemű maradt, annak ellenére, hogy mindkét szemével tűrhetően lát. Mondhatni úgy is: közepesen.

VÉGH ATTILA

A KIHALÁS MŰVÉSZE

A Kékes tévében haldoklott Cibulsky,
na, tüdőlövessel valahogy így múlsz ki,
bár erre nincs esély a béketáborban,
csak megáll a szíved, tüdőd fémost horkan,
és éppen ott áll meg, ahol majd az eszed,
ha az Ibusznál a húsz dollárt kiveszed,
Bécsbe mész apádhoz, ki egykor disszidált
(visszavárja most is a börtön és a párt),
stírölöd, hogy élnek ottan az istenek,
aztán visszakullogsz, eltékozolt gyerek,
narancs, Suchard csoki, talán egy Minolta,
vissza a Kékeshez, hát a franc gondolta,
hogy egyszer majd mi is istenek lehetünk,
hogy narancs, Suchard és Minolta jár nekünk,
s a szobában majd a színtenger kiárad:
Sonyból (nem hajóablakból) a tájat
látjuk majd, ahogy van, azért, hogy ne fájjon
az esti szürkület. Híradó. Elzárom.
Kihűlő évszázad pattog, felszikrázik,
kétszáz méter kellett, eljusson a házig,
persze nem sikerült, hátba lőtték szegényt,
kihalt a filmből az utolsó tiszta lény,
barlanghasonlatba már nem futhatsz vissza,
hisz láttad a fényt, te utolsó statisza,
dőlt a tüdősebből, csak ömlött a földre,
s a hazugság talaján mintha kinőne
valami mesékben leveledző tölgyfa,
lombja alatt mintha minden másképp volna,
árnyak közelítnék, szeretettel látnak,
kérnek, azért mégis nevezd ezt hazádnak,
kapcsold be a tévét, integetnek onnan,
érezd jól magad a csak-terád-szabottban,
nem tudom, élek-e, vagy mesehős vagyok,
a hitről mesélek, ami épp elhagyott,
segíthetne talán az ars moriandi,
na végre, mindjárt jön a Gianni Morandi.

FALUDI ÁDÁM

halálkanyaró

a halál sarkában járok
űzöm magam előtt
ahogy csak bírom
a keresztútnál
kezet rázok miszter johnsonnal
már majdnem tökéletesen hallom magamat
a fogások a kisujjamban
figyelj mondja figyelj a holdfényhúrra
ezt nem kellett eladnom neki
ennyi az egész
ennyi csak
és nemsokára visszatérek az emberek közé
merre ment kérdem én
egyenest jobbra vagy balra az ördög után
többre ment mindenkinél többre
menj csak úgy találokra
és amikor utolérem a halált
robert johnsont lehelek rá
szóhoz sem jut
és én akkor a halál torkában
körbenézek
mondom neki itt a doktor

gyorsulási hangverseny egy világnapért

az apostolok és próféták hátán
hatékony lőfegyverek keresztülvetve
ferde felkiáltójelek az alkonyatban
a háttérben vándor homokdűne vagy messzi pusztaság
nem igazán tudom a fegyverek nevét
sőt egyáltalán nem tudom de ez nem is fontos
az apostolok és próféták arrafelé vonulnak
amerre a veszély leselkedik
síkon és hegyen
elveszett erdők helyén az erdőtemetőben
itt ott mindenütt
(attól ahogyan mesél
felragyog a napom lehalkítom a forgalmat
a naptárra pislantok
csupa tegnap van benne)
ahol a veszély leselkedik
a próféták és apostolok
lábuk nagyujját időnként beledugják a földbe
megvizsgálni a bolygó állapotát
érthető a hátukon meredező ferde felkiáltójel
fegyvertelenül ne kérdezz senkit
nem érdemes fegyvertelen kérdéseket feltenni

hallhatatlan dalok

díszletvárosban ost-modern sakkparti duchamp módra

amikor a gyíkok városába érsz
johnny cash feketében
el kell indulnod a hosszú utcán
és ha élsz
óhatatlanul emberekbe botlasz
az idő hangulatához öltözől
porzol a lépcsőn lemenő aktban
egy nagy üveg
marcel duchamp van veled
foggal a dugót a porba
nem gondoltad volna
hogy az utak mind ide futnak
a nagy szellemek városában
szellemek laknak
az egyik ablakban
tárogató hangja sirat mindenkit
agykárokat okoztam magamnak
a szélsőséges időjárásommal
mondom én a másikban
na mester
ebben a filmben is úgy lesz
bejövünk a hosszú utcán
velünk szemben a por
legyilkoljuk a fél várost
aztán nagy patazajjal odébbállunk
összevissza lövöldözve
vegyünk magunknak egy vízesést
világítógázzal
meztelen jelenést
olvashatod egy széltépte plakáton
amikor a gyíkok városába érsz

idegenkedés fényes nappal

minden tévedésemet visszavonom
visszavonásom tévedés
tévedés jelenti hogy a szembejövők
túlerőben vannak
a túlerő nem érdekes
mindig mi voltunk kevesebben
aztán győztünk
vagy kidumáltuk magunkat
azt mondtuk rá hogy diplomácia
de ki a fenét érdekel ez ma már
az a sok kis fényes győzelem
a ragyogás
nem tudsz végigmenni az utcán úgy
hogy ne érjen hozzád egy nemgondolkodó

legtöbbször tükörtojást

istennel reggelizem
legtöbbször tükörtojást
mostanában pirítóssal
ő a teremtés természetén töpreng
tányérján egy tehénszem
beleszúrva a desszertvilla
én meg velem vagyok és nézem
nem tartok én itt örökké
mondom
felkelek az asztaltól
a fürdőszoba színben
jelenésem van
megyek borotválkozni
aztán a pokolba
ha ezt hallja
felteszi a viszockij lemezt
ajánlok neki egy másikat
amelyiknek nincs értelme
ott az álmok között a negyedik balról
az a kisebb méretű
nyolc számos vinyl
miről is beszélsz
fordul felém
pedig elég jó a borító is
elég jó
megyek oda
ahol sok tévedő néz sok tévedőt
egy olyan városban
ahol viszockij van
istennel a lakásomban
a tányéron tehénszem
beleszúrva a desszertvilla

NYERGES ANDRÁS

SÚLYOSBODÓ TÉTELEK

A tankönyveimet számtalanszor újraolvastam, és szinte mindegyiket kívülről fújtam, ez azonban mégsem pótolta annak izgalmát, hogy vajon felhívnak-e felelni, és ha igen, nem maradok-e szégyenben Jutka néni vagy Pali bácsi előtt. Jó lett volna azt is hallani, amit ők tesznek hozzá a tankönyvben olvasottakhoz, hiszen mindig személyes élményekkel fűszerezték az anyagot, oroszáórán pedig a répahúzás mesét még el is játszottuk, s aki nem lehetett sem *gyéduska*^{*}, sem *otyec*, sem *málcsik*, az lett *szobáka* vagy *kóska*, s aztán szerepet cseréltünk, mert mindenki élvezte, amint az egész egymás derekába kapaszkodó társaság nagyapától a kiskutyáig egyszerre a fenekére huppan, és szabad volt ezen harsogva nevetni, egymás vállát lapogatni is, Jutka néni pedig nem tartott külön feleltetést a szavakból, hanem répahúzás közben kellett kinek-kinek bemondania, hogy ki ő, hol van, és éppen mit csinál. Ahogy teltek a napok, egyre kevésbé kötöttek le a könyvek, és egyre jobban hiányzott az ilyenfajta tanulás. Anélkül hogy ezt magamban eltökéltem volna, az időm kezdett azzal telni, hogy miközben a hozzám egy szót se szóló Irma nővérrel összezárva feküdtem a kórteremben, sorra eszembe jutott minden rossz, ami valaha történt velem, és (mint arra utólag, a párnám árulkodó nedvességéből rájöttem), ilyenkor valószínűleg álomba sírtam magam. Már az ágyból fölkelés vágya is egyre kevésbé gyötört, s amikor Irma engedélyezte, hogy a vécére kimenjek, feltápászkodás közben kiderült számomra, hogy huzamosabb ideig nem tudnék fent lenni. A lábam alig tartott meg, szédelegtem, tapogatóznom és

kapaszkodnom kellett, hogy baj nélkül eljussak a szomszéd épületig, majd visszafelé elbotorkáljak az ágyamig. Folyamatosan arra gondoltam, hogy ennél rosszabb sorom már nem lehet, de mint annyi mindenben, ebben is tévedtem.

Egy délelőtt Ortolánia előbb csak a fejét dugta be az ajtón, mintha ellenőrizné, minden rendben van-e, aztán észrevette, hogy mit csinállok, és odacsattogott hozzám, mert mióta hideg volt, fűzős, magas szárú cipőt viselt vasalt sarokkal, s a léptei valósággal díszlépésként hangzottak. Amint az ágyamhoz ért, megpróbálta egy lendülettel kivenni a kezemből azt a tankönyvet, amit éppen nézegettem, a *Földrajzi Térképfüzetet*. Ez volt ugyanis az, amire a legkevésbé tudtam ráunni, mert a fantáziámat folyamatosan izgatta, hogy készítői a színezéssel mit műveltek. A Szovjetunió vörös volt, Magyarország halvány rózsaszín, Csehszlovákia barackvirágsárga és Bulgária mackóbarna, ezzel szemben Olaszország hideg kék, Franciaország hervadt lila, Spanyolország méregzöld. Norvégia és Dánia kikericsárga lett, és addig morfondíroztam ezen, amíg rájöttem, hogy nekünk, azaz a mieinknek jutottak a barátságos, élénk, meleg színek, de a lila, a zöld, meg a kék kifejezetten csúnyára volt kikeverve, és csöppet sem tűnt vonzónak. Minden erőm összeszedve huzakodtam a főnövérről, azt akartam, hogy a könyv nálam maradjon, de a végén persze ő győzött, mert attól félve, hogy eltépődik, magamtól elengedtem. Nézz csak, Irma, ezt a gyereket még a tankönyv is túlságosan izgatja, szapora a csuklója, fel van hevülve, mostantól a tankönyv is tilos, az is árt neki! Nem igaz, kiabáltam elfúló hangon, és dühös, de magyarázatért esengő pillantást vetettem rá, miért tetszik ezt velem csinálni, az olvasás volt az egyetlen örömem! Ortolánia olyan kimérten válaszolt, hogy beleborsódzott a hátam, és miért akarnánk örömet okozni neked? Azt hiszed, rászolgáltál?

Nem értettem, mire céloz, hiszen napok óta a lábam se tehettem ki a pavilonból, ezzel bűnhődöm azért az ártatlan levelemért, amit felnyitottak. Mit akar még? Láttam, hogy valóban nem értem a megnövekedett szigor okát, s mintha ezzel is kegyet gyakorolna, úgy válaszolt, a terhedre rótt vétkek közben súlyosbodtak, az Irma nővér ellen tervezett merényletnek is talán te voltál az értelmi szerzője, úgyhogy ne csodálkozz, ha a büntetési tételek is súlyosbodnak. Csak néztem rá, miféle merényletről beszél, miféle vétkeim vannak, a viszketőpor dolgát akkor sem kenhetnék rám, ha lett volna belőle valami, de nem lett. Hitetlenkedve ráztam a fejem, Ortolánia okos, Ortolániának ki kellene nevetnie ezt az örületet, ehelyett képes komolyan venni azt, amit Irma az első felindulásában ordibált? Miért akarta volna Satya mérgezni, de ha akarta volna is, nekem akkor se lenne közöm az egészhez, a por Satya ágyában volt, miért nem Satyát hoztatja ide, aki elmondhatná, hogy vicc volt az egész, és a vicchez kitől kapott segítséget, de persze ezeknek ez nem jut eszükbe, mert

még ki találna derülni, hogy Ortolánia hogyan tömte meg Satyát azon az estén, amikor eszméletét veszítette és kórházba kellett vinni, a fiúk szerint a holmiját is azért kellett elvinni, mert Satya már nem is él, de inkább engem büntetnek, aki itt vagyok. A főnővér, mintha hallotta volna a gondolataimat, egy részükre felelt is, ha a laborvizsgálat szerint az a por mégsem mérge volt, a tankönyveidet visszakapod. Szinte rimánkodva néztem Irmára, mondja meg, hogy neki akkor sem jutott eszébe engem gyanúsítani, amikor kitúrta a párna alól a zacskót, de meg sem mukkant, s ezért kezdtem azt hinni, hogy számára tökéletesen mindegy, elkövettem-e bármit is. Utál engem, tehát csak az a fontos, hogy büntetve legyek. Kezében a könyvekkel elégedetten végighallgatta a főnővért, s amikor elindult a szekrénye felé, olyan pillantást vetett rám, ami arról árulkodott, hogy az eljárás mélységes elégtétellel tölti el. Mintha rajtam keresztül mindenkinek üzenné a pavilonból, hogy gondolják meg, érdemes-e vele szembeszállni, mert aki mégis próbálkozik, az könnyen ugyanígy járhat.

Még órákkal később is szükségét érezte, hogy valakivel éreztesse, mekkora hatalma van fölöttünk, hiszen módjában áll bármitől megfosztani bennünket, de még ennek a tudata sem volt számára elég, látni is akarta az illető arcán, hogy a csapás, amit reá mért, megsemmisítő volt. Én voltam kéznél, noha az utóbbi napokban már nem adtam jelét semmiféle ellenkezésnek, és meg sem próbálkoztam olyasmivel, amibe beleakaszkozhatott volna, azért ő továbbra is szentül meg volt győződve róla, hogy csak altatni próbálok a gyanakvását, vagy erőt gyűjtök egy újabb akcióhoz. A józan paraszti ész tehát azt diktálja, hogy megelőző csapásként olyasmivel bántson, ami a legjobban fájhat, és elveszi a kedvem az ellene irányuló próbálkozásoktól. Amikor a szabadfoglalkozás miatt kiürült a pavilon, egyszer csak leült az ágyam szélére, olyan természetességgel, mintha ez mindennapos dolog volna, s én ebből arra következtettem, hogy kicsit megbánta, amiért nem állt mellém Ortolánia előtt, hiszen ő igazán tudja, hogy nem követtem el semmit. Jólesett a gesztusa, hálásan rámosolyogtam, ő pedig megpaskolta a kezemet és azt mondta, délután itt járt ám az apád! És hol van, kiabáltam lelkesen, és megkíséreltem kikelni az ágyból, de ebben a saját gyöngeségemen kívül Irmának a plédemre nehezedő tömege is megakadályozott, miért csak most tetszik mondani? Ugye odamehetek hozzá? Az arckifejezése már túlságosan diadalmas volt, semhogy jól jelezhetett volna, csak nem képzeled, hogy beengedtük? Először el sem hatolt az agyamig, hogy mit válaszolt, gyanútlanul zúdítottam rá a kérdéseimet, ugye, a csendes pihenő miatt nem jöhetett be? Most már szólni kéne neki, hogy jöhet, köszönöm a jó hírt, rettentően boldog vagyok, el sem tetszik hinni, hogy mennyire!

nap, azt a vircsaftot pedig nem fogjuk bevezetni, hogy a szülők, amikor éppen kedvük szottyan, beállítanak ide. Kivételt akkor teszünk, ha a gyerek különlegesen jó magaviseletű, ha szót fogad annak a nővérnek, aki gondját viseli, és nem lázít a szanatórium rendje ellen, de te nem tartozol ezek közé! Más kérdés, hogy sajnáltam apádat, mert amíg te itt éjjel-nappal azon töröd a fejed, hogyan keserítsd meg az életünket, szegény szüleid, ha pár napig nem hallanak felőled, rémeket látnak. Meg sem érdemled, hogy ennyire aggódjanak érted! A szavaiból azt vettem ki, hogy apám végül is itt van, de Irma éreztetni akarja, hogy el is küldhette volna. Igyekeztem úgy megszólalni, hogy jelezzem, eszem ágában sincs követelőzni, csak egyetlen apró engedményt kérek, ha apámnak nem szabad bejönnie, hadd menjek ki hozzá én, legalább egy kicsit. Irma felpattant az ágyamról és szikrázó szemmel kezdett ordítani, nem érted, hogy nincs itt? Megmondtuk, hogy nem jöhet be, és pássz.

Ez biztosan nem igaz, gondoltam, inkább az is a büntetésem része, hogy ezzel riogatnak. Valakit, aki Pestről jött idáig, nem küldhetnek el úgy, hogy nem is láthatta a fiát, akinek a kedvéért megtette az utat. Biztosra vettem, hogy Irma csak rám akar ijesztetni, és ha már eléggé elkámpicsorodtam, elneveti magát, na jól van, apád ott vár az irodában, szaladj hozzá, de tíz perc múlva itt legyél. Ennek így kell lennie, bízattam magam, és nehogy elrontsam Irma játékát, úgy tettem, mintha elhinném, hogy képesek voltak ezt tenni velem. De ugye meg tetszettek mondani neki, hogy én akartam levelet írni, csak... Csak micsoda, ismételte dühösen, csak a gonosz nővérek nem hagytak rágalmakat terjesztetni a szanatóriumról? Olyan kifejezés jelent meg az arcán, aminek már elhittem, hogy apámat a kapun belépni sem engedték, mit tehetett volna ellenük, férfi létére nővéreket még csak félre se lökdöshet, arról nem is beszélve, hogy rajtam torolnák meg, ha erőszakkal próbálna bejutni. Lehajtottam a fejem, amit Irma a megbánás jelének velt, pedig csak azt nem akartam, hogy meglássa, miféle indulat süt a szememből. Késő bánat, mondta elégedetten, hamarabb kellett volna meggondolnod, megéri-e folyton a szádát jártatni? Valahogy túlságosan diadalmasnak éreztem a hangját s ettől hirtelen az jutott az eszembe, hogy talán mégis másról van szó, mint amit feltételeztem: azt csak kitalálta, hogy apám idejött, és azért találta ki, hogy ezt az *itt volt, de elküldtük*-játékot eljátszhassa, mert tudta, mekkora fájdalmat okozhat vele, és egyúttal azt is szemléltetheti, hogy aki nem változik kezesbáránnyá, azzal bármit megtehet. Ez elég aljas és kegyetlen elképzelés ahhoz, hogy igaz lehessen, csak az a baj vele, hogy átlátok rajta. Gondoltam, csapdát állítok Irmának, és a hazugsága mindjárt lelepleződik, ilyenkor nincs is vonat, kiáltottam fel, apám nem tudhatott idejönni, ugye, nem is igaz az egész?

Készségesen és túl gyorsan érkezett a válasz, apád bekéredzkedett egy vállalati kocsi, aminek Sümegén volt dolga, de az ő kedvéért

tettek egy harminc kilométeres kerülőt, és arról, hogy fölöslegesen, egyedül csak te tehetsz. Tudtam, hogy az Egyenruhagyárnak Sümegen is van üzeme, de Irma csak apámtól hallhatott róla, vagyis pontosan az történt, amit nem akartam igaznak hinni. Látnod, mindenkire csak bajt hozol, mondta Irma, én pedig *most már úgyis mindegy*-alapon fenéig akartam üríteni a keserűség poharát, és mit tetszettek mondani, miért nem szabad bejönnie? Irma megpróbált jóságosan mosolyogni, mintha kitalálta volna, hogy mi az, ami miatt aggódom, ne félj semmit, azt nem mondtuk meg, hogy a gyalázatos dolgaid miatt vagy büntetésben, azt mondtuk apádnak, legyen nyugodt, azért nem jöhet be, mert lázas, esetleg fertőző beteg vagy, senkivel se találkozatsz.

Sok rosszat feltételeztem Irmáról, de kizárt dolog, hogy ne tudná, mi aggaszt, és mi nyugtat meg egy aggódó szülőt, s ha apám azzal a hírral megy haza, hogy a gyereke lázas beteg, ettől a család megnyugszik? Akkor nem fognak rémeket látni? Vagy miattam az itthoniakon is ütni akart egyet?

Ettől egycsapásra vége lett a helyzetem fölötti kesergésnek, volt már min jártatnom az agyam az ágyban is, többé nem tudtam hinni abban, hogy ezek itt jót akarnak nekem, legfeljebb rosszul akarják, megtudtam, hogy éppen fordítva van, rosszat akarnak, de a maguk szempontjából nagyon is jól, viszont akkor részemről is vége a bizalomnak, nincs mire várnom, nekem kell megvédenem magamat, bár halvány fogalmam sincs róla, hogy mit tehetnék.

*gyeduska - nagypapa, otyec - apa, malcsik - kisfiú, szobaka - kutya, kóska - cica

KURDI FEHÉR JÁNOS

MÁSNAP MŰVEK

Milorad Krstićnek

A Másnap Művekben nyomják a melót,
A Moirák, Szofroszinnek, Dikék, Nemesziszek,
A sok vendégmunkás görög, és a büfés Proeriszmosz, akiről
Az hírlík, tudja, minek, miként lesz vége.

Ez a legendás gyár termel már 100 millió éve,
Mindig csak úgy, ahogy épp kijön, ahogy épp esik, vagy
Puffan, gondolják sokan, de valójában a névben van
Elrejtve a lényeg.

Egy lépésre jön a másik, mozdulatot mozdulat követ,
A Napra a Hold, az apályra a dagály, az igenre a nem
A válasz, mert a másnap szinte látatlanul áll elő,
Valahogy kibújik a mából, kizuhan a termelésből,

Mert a ma, valójában másnap. Nem lenne 200 sem 100 nélkül,
Az örök másnap a születés biztos forrása, erre példa
7 millió év, mára ténnyé vált 7 milliárdja.
Sűrű szalagokon fut, kering és száguld

Az áru, amit lecsippentünk hétfőn, vagy kedden,
Úgy ahogy a kedvtelenség a kedv forrása.
Logók galaxisa, és szlogenek magán tévéprogramjai futnak
Fejből fejbe, megtartva, vagy kiejtve

Épül egy kép, melynek gyökere valahol
Afrikában még valóban gyökér volt, de lábon
Hozták át Európába, de vitték Ázsiába, Amerikába
És valószínű a Viking űrszonda sem kivétel,

Ahol guggol egy új sapiens homonida, és új táplálékot rágcsl
Új nap alatt és új másnapot kezd új logikával. De ő sem kivétel,
Mert a név hatalma, az elnevezés, mint egy vonal a 10 centis
Papírlapon, összeköti B-t a kiinduló A-val.

Nincs tehát baj a világgal, csak antennád szűk fogása fog
Kevesebbet. A jelek zuhatagában csak a másnap dolgozik,
Nem bánja, ha hosszú termékét ma senki sem látja,
Mert a milliomodik másnap, a ma láthatatlan, már valakinek a világ csodája

És nem tud betelni vele, feltölti terét és idejét a régi nyom
Varázsa, mire rájön, az 58 fok egy tájban mérve, épp egy kőről
Nézve a Nap útja, amint az Alpok egyik beszakadt platóján átvezet.
Vajon hova száguuld 58 fokkal egy levált processzor az űrszondától?

Így telik a műszak a gyárban, majd a legendás Darwin Buffet-ben.
Proeriszmosz áll a pult mögött, akitől a többiek,
A Moirák, Szofroszinnek, Dikék, Nemesziszek
Egy jó szót is elvárnak, amikor újra tölt az üres pohárba,
És a papírra húz egy jelet, hogy a mait ki, kinek állta.

MARNO JÁNOS

Libasor

Indulok lassan, lelombozva,
a kertbe, fejemben vékonyka
földút szalad a sínek mentén,
rajta, libasorban, te meg én,
s mögöttünk, lemaradva, egy vén
vasutas egyenruha. Rajtad
a pihe, haj, felborzolódva,
mintha éppen megcsapott volna
egy szerelvénnyel huzata, nyirkos
kezemben pedig csak romokra
épülne bőröd újra. Este
sokat kések majd vélhetőleg,
leragadok egy erdő mellett,
libákat nézek temetőnek.

Kairos

Ki kecskemaszkban, ki káposzta-
levélbe csomagolva a fejét,
egyedül magam gondolatban,
födetlenül, mint afféle gép,
elviselhetetlenül nehéz
lábazattal. Táncolnak párban,
páratlanul, nálam egy bot van,
a botban, rémlik, valami kés,
mely szükség esetén kipattan
a botból. Nem húzza alattam
sokáig már ez a pad se, húsz
éven át ültem és aludtam
rajta, s ennek ma vége: üssön
csak órák csak egy órára még.

Depresszió

A szomorúság magától jön.
Térded ugrik ki a helyéből,
így nézel elébe a télnek,
rosszabbat ne mondjak: a nyárnak!
Hónapokat töltesz egy ágyban,
alatta beszélsz a bátyáddal,
az ágy alatt, függőlegesen.
Oda szeret bújni a cipők
meg valami hatóság elől,
melyről fojtott hangon, sípolva
szónokol. Hajnalban azután,
egymás ujját szedve csokorba,
véres szilvát esztek egy csorba
peremű befőttesüvegből.

Ikrek

Oldalról kaphat belénk a nap
heve, húgom előttem halad,
árnyékát egy oszlop forgatja
elébbem. Ismerős az utca
is, de honnan? És miért olyan
néptelenül üres? Felnőtten
az oszlopnak jól nekidőltem
volna, körmömmel az ajkamhoz
szorítva csikkem, mielőtt az
élet kiszállhatna belőlem,
átadva helyét a halálnak.
De húgommal még összenőve
annyi mindenféle érhet.
S hányfelé húzhat egy kísértet!

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

CASABLANCA

- Tanulni szeretnék! – dobbantott a kamasz.
- Azt meg minek, te naplopó? Mindenféle veszélyes tudással tömjék tele a fejed? Majd évekig kell küszködnöm, hogy kiverjem belőle. Szó sem lehet róla!
- Az iskolaszolga fiát is beírták a gimnáziumba.
- Rosszul tették! Az apja még írni-olvasni sem tud, mégis lett belőle valaki.
- Nem éppen!
- Itthon maradsz, és segítesz a kapálásban. Annyi a munka, ki sem látszunk belőle. A kukorica jól fizetett tavaly, talán idén is úgy lesz. Az aipiföldek is hoznak valamit. Megértetted, Nebson?
- Nelson! Mondtam már, ne hívj Nebsonnak!
- Nem tehetek róla, hogy a kalendáriumot hibásan nyomták! – ült asztalhoz Vamos, és intett a feleségének, hogy tálalhat.
- A családból ő ebédelt utolsónak, mert a földekről soha nem jött be idejében. Mindig akadt még valami, amivel elpepecselte az időt.
- A gyerekek tanulnia kell! – mondta ellentmondást nem tűrő hangon az asszony, és a leveses fazekat az asztal közepére csapta. – Amerre nézek, mindenki túrja a földet. Elegem van belőle! A nagyobbikat ki kell taníttatnunk! Az iskolában is azt mondták, van esze, még sokra viheti az életben.
- Akkor vigye, de itt a faluban! – csapott öklével az asztalra Vamos.
- Én nem pénzelem!
- De apa, nem is kell, mert a jó tanulóknak ösztöndíj jár. És mellette én is dolgozom. Aratáskor hazajövök segíteni. Kérve kérlek, hadd mehessek!
- Múlt vasárnap a padre azt tanácsolta, a négy gyerekből legalább egyet iskoláztassunk. Olyan idők jönnek, amikor a tudásnak nagyobb becsülete lesz, mint bármikor. Ennyivel tartozunk magunknak! – ült le férjével szemben az asszony.
- Magunknak csak azzal tartozunk, hogy dolgozzunk. A mi családjunkban eddig nem volt naplopó. Öten voltunk gyerekek, de egyikünk sem gondolt biflázásra. Apánk a fejünket vette volna. Pedig én is meg akartam tanulni a motorszerelést – harapott nagyot kenyeréből Vamos. – Fel is vett volna a mester, de otthonról nem engedtek.

– Ügyvéd is lehet Nelsonból – nézett esdeklően férjére az asszony.
– Haramia?! Haramia, az én fiamból? Na, még az kéne, ketté töröm a derekát! Egy tapodtat sem megy innen!

– Vagyis mérnök, azt akartam mondani – visszakozott Dorothea. – Olyan, mint te! Nem az előbb mondtad, hogy meg akartad tanulni a motorszerelést? A fiad több lenne, ő tervezné meg a motorokat. Világhírre tenne szert. Kiállítanák a munkáit. Medálokat kapna érte. Aranymedálokat.

– Dorothea, honnan veszed ezeket a hülyeségeket?

– Az almanachban olvastam!

– Miféle almanachban?

– Amit tavaly télen vettem a boltosnál.

Hirtelen csend lett.

– Abban az almanachban, amelyikben születésem előtt a nevemre találtál – mondta Nelson.

– Na, éppen ez az! – csattant fel Vamos. – Még azt sem tudták becsületesen leírni! És te olyanoknak hiszel?

– Nem te mondtad a minap is, hogy tévedni emberi dolog? Tévednek egyszer, tévednek kétszer, de nem lehet az egész almanach egy nagy tévedés!

– De igenis az. Nem lesz mérnök a fiunkból! Befejeztem. Nem akarok a tanulásról többet beszélni! Nebson, azaz Nelson itthon marad velünk, és túrja a földet! Kapinálja!

– És mi lenne, ha írna? Újságot írna. Látnánk a nevét a lapokban. Regényt írna, amit megfilmesítenének Hollywoodban – csillant fel Dorothea szeme, és maga sem értette, honnan jöttek elő a szavak. Várakozva nézett férjére.

– Író? Íróember? – ízlelgette a szavakat Vamos. – Filmet is csinálhatnak abból, amit ír? Olyat, mint a Casablanca?

– Olyat! – futott az öröm az asszony arcára, mert eszébe jutott, hogy a fél falu elment a film vetítésére.

– És biztos, hogy íróember leszel? – kérdezte Vamos miközben bajszát pödörgette. – Híres?

Nelson ijedten nézett az anyjára.

– Híres – mondta hangosan, és felsóhajtott, mint akinek nagy kő esett le a szívéről.

Böszörményi Zoltán Lénárd-novellái hamarosan megjelennek a *Füst* című kötetben gyűjtve.

SZÁLINGER BALÁZS

SZERELMES EMBEREK

Undorító férgek vagytok ti mind,
Szerelmes emberek.
Önzésben is önzetlenségre
Támaszkodó, kisstílű bűnözők:
Magatokat lerohasztjátok,
A másikat halálos tűzerővel
Készültök leláncolni magatokhoz,
Megfojtani, sajátta tenni,
Az összes többi embert
Semmibe veszitek, és mégis:
Úgy érzitek, hogy virágzás folyik.
Minden elpusztul körülöttetek,
Ijesztő színű virágoskertet
Varázsoltok a természetes erdők
Helyére, a flóra és fauna
Illatfelhőitektől fuldokolva
Menekül, de ti még utánuk léptek,
S kiirtatok mindent, ami korábbi
A ti szemfényvesztéseiteknél.
Ismerőseitek is elhiszik, hogy adtok,
Elhiszik, hogy sugároztok és fények
Verődnek ki a szemetekből,
És mindenkit boldoggá tesztek
Magatok körül – milyen undorító
Csel ez, s milyen isteni anyagot
Használtok fel, hogy felépüljön
Az ördög palotája!
Mert nincs kétség: fölélitek a rendszert,
Együttérzést és vigaszt követeltek.
Dupla erejű keserűség
Zúdul rá a világra, s új államotok
Főépületének helyén egy trágyadomb
Emelkedik, melyben káromlás
És istentagadás ver gyökeret.

A VÉG NAPJÁN, VILÁGOS MEZEJÉN

Lent, a síkon egy vesztes hadsereg
Nézett szembe a megvert győztesekkel.
A sík fölött hamar tűnékeny álmok
S a faszba kívánt erkölcsi fölény.
A vég napján, Világos mezején.

Látta rajtam, hogy letettem a fegyvert,
S észrevette, hogy már kószolgotok
Egy másik harcmezőt, amely még
Játszóternek tűnt, de már: fölmerült.
Csíp-csup nővérke hipp-hopp, odaült.

Azért mégis csak férfiak vagyunk,
Oroszlánok és fegyverforgatók,
Tehát nem szégyen, ha olykor kivérzünk,
Tompák leszünk, vének és piszkosak.
S egy legyőzöttnél nincs férfiasabb.

Pajzán volt, és pajzánságra riadtam,
Görbe volt, és felém görbült egészen,
Édes nyálú, szeles és illanékony,
Mint egy márciusi forradalom.
Augusztusban, mert én úgy akarom.

S ahol egy napon emlékművem áll majd
Világosnál, s zokogni odajárnak:
Nem is tudják, hogy egy nővérke szállt le
Halottaimhoz, s őket fölemelte
A beállt vég után, már aznap este,

S elmondta, hogy semmit sem ér egy ország.

BOGDÁN LÁSZLÓ

VASZILIJ BOGDANOV: SIKERÜLETLEN REKONSTRUKCIÓK

1. Nincs felidézés!

Mennyi minden történt velünk tizennyolcban, tizenkilencben, húszban... Ha naplót vezetnék (de hiszen vezetek!) pontosan rekonstruálhatnám az események forgatagát, különös hangsúlyt fektetve a normandiai nyaralásainkra, az Amerikában eltűnő Klaudiára, a londoni lóversenypályára, D. hercegre, angol hitvesére, egy öreg orosz emigráns bábuskára, akivel annyit teáztunk, és régi Turgenyev-regényeket vásároltunk tőle, egy emigráns orosz ügyvédre, aki ismerte apát, Malevicsre, Hodaszevicsre, Bunyinra, Newton sírjára, ahol egy estén láthattam apa árnyát ellebegni, a táncosnőre, Nyizsinszkij tánckarából, aki egyszer tüneményesen mesélte nekünk álmait az elveszett hazáról és véget nem érő repüléseit a táncparketten...

A varázslatosan improvizáló jamaikai trombitásra. Billre, a néger dzsessz-zongoristára, köddé foszlott ő is, Jeanra, a pékre, aki szerelmi bánatában szakállt növesztett és vidékre költözött, akárcsak Lea, a kis nimfácska... De Leára is mindenképpen, és a titkos ügynökre, az Ohrana mélakóros, egykori szürke eminenciására, aki sokat elárult a cári titkosrendőrség fortélyairól... Sztravinszkijre, a gonosz, de zseniális törpére, miközben verseimet dicsérte és biztatott írjak táncjátékot neki, állandóan pimasz ajánlatokat tett Lénának, de nem tudtunk haragudni rá, ahogy a zongorához ülve improvizálni kezdett, vagy játszani betéteket kedvenceinkből, a Petruskából, vagy a Tavaszi áldozatból, a Tűzmadárból,

a Katonából, mindent megbocsátottunk neki...
Ha vezetnék naplót (de hiszen vezetek!) pontosan
sorrendbe rakhatnám az egymást leköröző és eltakaró
eseményeket, kihasítva őket az idő örvényléséből,
rekonstruálhatnám egykori érzéseimet, benyomásaimat,
naplófeljegyzéseim alapján!... De hiszen pontosan ezzel
bíbelődök napok óta, s a felidézett események élessége
egyre fakul, színtelenedik, egészen másképp emlékezem
bizonyos találkozásokra, élményekre, szeretkezésekre,
beszélgetésre, tivornyákra, mint saját naplóm.
De mikor hazudtam? Akkor, amikor sebtében, Lénát
magára hagyva kósza álmaival, feljegyeztem mindezt?
Most, amikor feljegyzéseimtől undorodva
próbálom rekonstruálni? Amikor felidézem? Amikor megéltem?
Egy árnyék áll a hátam mögött és kuncog,
de mire megfordulok eltűnik mindig. Nincs felidézés.
Néhány bejegyzés Szovjet-Oroszországról elképeszt.
Valóban hittem én abban, hogy az utált régi világ romjain
egy új világ épül, azok után, hogy anyára
saját muzsikjai (mindegyiket személyesen ismertem,
jól emlékszem rájuk) gyűjtötták rá a kastélyt,
amelynek folyosó útvesztőiben már csak elátkozott
rémálmaimban bolyonghatok, várva, hogy mikor jön Andrej,
noha legrémesebb álmaimban is tudom, hogy nem jön,
nem jöhet soha többé. A folyosók végén,
a nagy állótükrökben csak magamat látom,
szétnyló, hosszú fekete köpönyegem csapdos a huzatban,
mintha szárnyaim nőttek volna... Nincs kizárva,
hogy hamarosan el fogok repülni valahova messze,
ahonnan nincs visszatérés, nincs napló, s nincsenek szavak.
Nincs felidézés. Égesd el a tükröket.

4. A londoni lóversenypálya

egyszervolt rejtélyeink

A londoni lóversenypályán,
D. herceg és hitvese vár rám.
Mögöttem Léna lemaradva,
a paripákat fixírozza.
„Hallod az egyik Lesbia,
rá kellene fogadnia
mindenkinek!...” „S ugyan miért? –
köhög D. herceg. – Nagy a tét.
Az esélyes, elárulom Caesar!”
De Léna már a kasszáknál jár.
„Már csak Catullus miatt is,
rá fogadunk, még ha veszít is!...”
D herceg utána lohol,
s aztán eltűnnek valahol,
gondolom émelyedve, kábán.
„Tudhattad volna mi vár ránk,
ha összefutnak ezek ketten.” –
és hozzám simul önfeledten –
a szép Jessica. Arca lángol.
Szédelvek már az illatától. –
Mi lenne ha megcsalnánk őket,
a törvénytelen szeretőket?”
„De hol?” – Nézek szét a tömegben.
Hova tűnhettek ezek ketten?
Kézen fog, s máris rohanunk.
Garniszállóban landolunk
Az ágy mellett, mögéje állva,
nem is gondolok Lesbiára.
Felrezenek. Léna sikolt
Jessica elpirul. Mi volt?
Volt valami egyáltalán?
Képzelegtem volna? Talány?!
De naplómban is szerepel,
hogy Jessica miket művel.
„Caesar vezet Ő fog győzni,
és Szászorszég is megelőzi

Lesbiát. – D herceg kacag. –
Nem értitek a lovakat.”
Léna legyint. – „Várd ki a végét!”
És számolgatni kezdi a tétjét.
És lenn repülnek a lovak,
fekete, fehér kábulat,
hiszen üldözi Százszorszépet,
gyorsít Lesbia, jeges végzet,
a célegyenesben előzi,
s a habos Caesart is legyőzi!
És mi ezer fontot nyerünk,
megváltoztatja életünk.
S akiről nincs szó a naplóban
A fekete Jessica hol van?
Történt-e köztünk valami,
illene már megvallani.
Nem tudom? Biztos képzelődtem,
míg ottan vonaglott előttem.
Köddé vált a lóversenypálya.
És a szerelmünk akadály,
kísértőm, D. herceg veszített.
s a féltékenység eleresztett –
jegyeztem fel. – Megszabadultam.
S Lénának is rögtön elmondtam.
Kerekre tárgult szemmel nézett.
„Én nem is hiszem az egészet.
A herceg volt a mániád.
De én megtettem Lesbiát.
Nyertem. Ő a ménre tett s vesztett,
s te a rögeszméidet kezded.
Ég a füled. Kamasz vagy Vászja,
nőjél fel végre, valahára.
Felejtsd el D.-t, hisz egy nagy nulla.
Ne játszd a múltat újra s újra.
Ami volt – volt. De most mi nyertünk.
Beteljesedhet a szerelmünk.”
És rohantunk fel a szobánkba,
s szétfoszlott a lóversenypálya.
Mindezt nehéz rekonstruálni,
nem érdemes csodára várni.

5. D. herceg és angol hitvese

utólagos kommentárok

Mindenfajta rekonstrukció reménytelen.
Már csak azért sem mehettem volna el
egy garniszállóba, a verseny előtt,
a szép Jessicával, mert nem volt idő.
Léna sem tűnt el, legalábbis akkor,
a kéjsóvár D. herceggel, egykori csábítójával
és első szeretőjével, a forgatagban,
hanem úgyszólván az utolsó pillanatban
fogadott, már csak Catullus miatt is Lesbiára
és igen, nyertünk ezer fontot. Ez igaz.
De a többi egy beteg elme zavaros
képzeltéseinek romhalmaza.
Ráadásul az sem igaz, hogy ott és akkor
kigyógyultam volna féltékenységeből.
Ezt az alantas, megalázó érzést,
csak és kizárólag D. herceg becses személye
hívta elő bennem, s mióta kitűnt a képből –
nem éreztem. A nyereségünket megünnepelendő,
virágos hangulatban, hiába, ezer font az ezer font,
egy elegáns étterembe ültünk be. „És miket írok? –
kezdte a becsípett Jessica a riportot. –
Szeretné hallani néhány versem.” Legyintettem,
és Robert Browning-verseket mondtam,
a pezsgőtől kissé kótyagosan, lebegve,
az elhalványuló Jessicának, mire ő
Elisabeth Barrett-Browning verseivel felelt,
s igen meglepődött, hogy orosz létemre ismerem
a „legnagyobb angol költőt”, az ő imádott kedvencét.
Igen, valami kétségekívül kialakult kettőnk között,
de aztán a herceget telefonon elhívták,
a hangulat elromlott, akár az idő.
künn már gomolygott a fullasztó, sárga londoni köd,
semmi sem emlékeztetett a déli verőfényre.
Megittuk a pezsgőt és nem sokára mi is távoztunk.
Még néhányszor átugrottunk Londonba,

de D. herceget és angol feleségét többé nem láttuk.
Egyik ismerősünk szerint a herceg,
elégge el nem ítéhető módon,
tetemes kártyaadósságokat hagyva hátra,
hitelezői elől Amerikába szökött...
Hogy Jessicával mi lett, nem tudni?
„A felesége? – röhögött fel ismerősünk. –
Ugyan! Ugyan!...D. hercegnek soha
nem is volt felesége, az a csinos,
fekete hölgy, akivel néha lóversenyre járt,
de a társaságban is feltűnt egy közönséges
kokott volt, egy odesszai bordélyból
hozta magával, hogyan is lehetett volna angol?”

6. A lepkevadász

a folytatódó leporelló

Ahogy Jessica alakja eltűnt a terjengő ködben,
hirtelen a ifjú Nabokov köszönt ránk.
Én meg sem ismertem volna,
utoljára 1913 nyarán találkoztunk.
Apám jó barátságban volt az atyjával,
náluk vendégeskedtünk, egy ideig hallgattam
az urak eszmecseréjét az orosz helyzetről,
majd kimentem a kertbe, s ott vettem észre
az akkor tizennégy-tizenöt éves, nyurga kamaszt,
lepkehálóval a kezében. Ma is emlékszem
túlfűtött beszámolójára pillangóiról,
amelyek benépesítették túlságosan is élénk
képzeletét, osztozkodva a lányokkal...
Azóta hét év telt el, lezajlott egy világháború,
Oroszországot kézhez vették a bolsevikok,
kiderült ők is emigráltak, atyját Leninék
bizonyára felkötötték volna, ha elkapják.
Most Berlinben él, újságot szerkeszt,
hevesen bírálja a szovjeteket, ő különben
Cambridge-ben tanul és verseket ír,

BOGDÁN LÁSZLÓ

alkalomadtán szívesen megmutatná nekem is,
különben eljutott hozzá az Üvegvilág,
az Árnyak délutánja, az emigráns lapokban is
követi verseimet és úgy érzi...

Hogy hogyan is érzi, nem derült ki,
kedvesen félbeszakítottam, belekaroltam
és meghívtuk egy újabb üveg pezsgőre,
elárulva, hogy egy Lesbia nevű lóra téve,
ezer fontot nyertünk a lóversenypályán.
Teljesen elképedt és akkora szemekkel
nézte Lénát, hogy azt hittem elnyeli,
mint az előbb a köd Jessicát.

Aztán elváltunk.

Ő is eltűnt a ködben, mint annyian,
Érdekes, erről naplómban is említést tettem.
A köd elnyeli, felfalja, de legalábbis eltűnteti
barátainkat, örökké a nyomunkban van, üldöz!... –
írtam fennhéjázóan. Nyolc hónap elteltével
ezt már kissé nevetségesnek érzem,
s most, amikor a kávéház teraszán
ezeket a kusza sorokat írom,
egy nagy, jézusfehér lepke köröz
a fejem körül a délutáni, szúró napfényben.
Hírhozó lenne? A végzet ügynöke?

Figyelmeztetni akarna valamire?

Ugyan. Vagy képzelgek és rímek rácsai
rejtik el arcom, vagy „pontosságra” törekszem,
de csak annyit érek el, hogy még sivárabb,
fullasztóbb és elviselhetetlenebb lesz
körülottem minden. Nem is csoda,
hogy a pillangó is, merész szökeléssel
tűnik ki a képből, akárcsak D. herceg
és én itt maradok rögeszméimmal,
tévképzeteimmal, mániáimmal
és képzelgéseimmal – egyedül,
szomorú arcom abszintos poharam
fehéres-zöldes tükrében hosszasan elnézegetve.

8. Raszputyin ördögfarokkal

Az öreg ügyvéd, apám barátja,
az utolsó utáni hajóval
jött el az ostromlott Odesszából
„Eszébe ne jusson hazatérni!
Rémes a söpredék rémuralma! –
igazította meg csiptetőjét,
könnyezni kezdett kidülledt szeme.
Váratlanul egy sárguló lapot
húzott elő tömött táskájából.
Tűnődve toltá elém. Mosolygott.
Raszputyint láttam ördögfarokkal. –
Még a háború előtt, egy bálon
rajzolta atyja, a dohányzóban.
Nekem adta. Én azóta őrzöm
De most magának adom, hercegem.
Sokat szédülök. Nincs már sok hátra,
nehogy elvesssen, maga megőrzi.”
Azóta be is kereteztettem.
Raszputyin mélán néz rám a rajzról.
Frakk kabátja sem takarhatja el
himbálózó, szőrös ördögfarkát.
Szemében vörös körök örvénylenek.
El fognak nyelni. Vajon mire
gondolt apa, mikor rajzolta,
mért adta az ügyvédnek?! Rejtély.

9. Alkony a Temzén

Atkinson Grenshaw festményének mágikus bővületében

Azok a vörös sikátorok,
a visszasütő nap búcsúzó fényében,
azok a vörös házfalak,
amelyek között, néhány évtizede
Robert Browning is sétálgathatott,
a maguk alkonyi fényben villódzó
málna, karmazsin és skarlátvörösével,
éles ellentétben állnak a zöld különféle,

BOGDÁN LÁSZLÓ

sötét és világos, mély és tiszta
árnyalataiban fuldokló kép,
tulajdonképpen azonos színtérével.
Látszik ugyan a Szent Pál katedrális
monumentális kupolája,
de a zöld telehold
szűrt olíva és smaragd fényében,
mintha mégiscsak megváltoznának az arányok,
borzongatóan idegen lesz a megszokott látkép,
mintha nem is abban a városban lennénk,
amelyben mostanában annyit kószálunk.
Meglehetősen ritka a telihold,
sokat kísérleteztünk,
de egyszer végre sikerült időzíteni,
és akkor csupán azt a pontot
kellett volna megkeresnünk,
a Temze túlsó partján,
a lábaink között surrogó patkányok között,
a homály szobraival sakkozó éjszakában,
ahonnan a festő is láthatta a tájat,
bemérhette a tenger és az ég
összecúszó zöldes horizontját,
a tengeren horgonyzó hajók
csontvázakra emlékeztető,
égnek feszülő árbocsorát,
a megzöldülő házfalakat,
az akváriumi derengésben
mindig megnövő épületeket,
a titokzatos árnyékokat,
de a malomkeréknyi hold
málna vörös fényében,
szűrt véres ezüst csillogásában,
sehogy sem leltük meg
a kép bűvös látószögét.
Megint egy másik,
a valóságostól eltérő
Londonban borzongtunk.

S látszott ugyan az ismert kupola,
látszottak a jól ismert épületek,
látszott a tenger, a homály szobrai,
a vitorlás hajók árbozsora,
melyekre, ki tudja miért?
akasztott embereket képzelünk,
amint végső üzenetükbe dermedve
a vizek fölött lebegnek.
De az arányok megint változtak,
a vörös holdfény, mint a képen
az enigmatikus smaragd sugárzás,
mintha megváltoztatott volna mindent.
Hány Temze-part létezik?
Álmomban mégis a festmény
zöld tónusú,
sejtelmes világában bolyongok,
egyedül,
keresve a látószöveget,
ahonnan ugyanúgy
látható be az egész látkép,
de nem találom.
Idegenségérzetem fokozódik.
Félek.
Kiabálni kezdek.
Hangom öblösen gurul a parton,
menekülnek a riadt,
mindig éhes patkányok,
egy foszforeszkáló arcú koldusasszony
megrettenve fordul el,
aztán váratlanul
kongani kezdenek a város harangjai.
A varázslatnak vége.
A zöld ellobban.
Felhők takarják a holdat
és Londont –
eltakarva a Temzén horgonyzó,
megrendülő hajókat –,
birtokába veszi a hamuszürke köd,
amelyben annyit kóvályogtunk,
emlékszel?

11. Rohanás a tavaszban

Az a felejthetetlen utazás Malevics bérelt kocsiján,
a zöldbe robbant Itálián át, 1920 májusában.
Svájcon át közelítettük meg a megközelíthetetlen,
Spezában a házak falán egy férfi képét láttuk.
„Mussolini lehet – köpött ki Malevics. – Feljövőben van?
Nagy jövőt jósolok neki” „Az kicsoda?” –
fintorgott álmosan Léna. „Az olasz fasiszták vezére.”
„Minden zsarnok egyforma – legyintettem –,
ő ráadásul a patriotizmusban utazik, hat nem aranyos?”
Megnéztük a génuai kikötőt, a hajóárbocok
az eget döfködték és sirályok kerengek a kék égen,
Itália vándorai. Montanén is átdöcögtünk,
mert száguldásnak azért nem mondanám.
Egy lerobbant Fordot bérelt Kazimír,
füstölt, zakatolt, köhögött, mintha meg akarna halni,
de, akárcsak mi, ő is túlélte a rohanást.
Pisa következett, körbejártuk a görbe tornyot,
hogyan pihenjen a motor. Állandóan felfőtt a víz,
gőzbe borultunk, akár egy mozgó mosoda,
Firenzében lecövekeltünk néhány napra,
jártuk a múzeumokat, sétáltunk az Arno partján,
aztán Ravenna felé utaztunk, itt a mozaikok
igézhettek, az ariánus keresztelőkápolna.
Már zúgott a fejünk, de tudtuk hamarosan
megérkezünk Velencébe, előbb-utóbb megérkezünk
és barátunk megmutatja a festményeket,
Francesco Guardi, Canaletto és Longhi képeit
és szép lesz minden, akárhogy is bűzlenek a lagúnák,
szép lesz a májusi Velence, amint érzékeny leopárdként
nyújtózkodik a fényben. Szép lesz minden,
a paloták, az oroszlánok, az Óratorony, a gondolák,
a mandolinzene. Az Ólombörtön. Újabb kisvárosokon
robogtunk át, Mussolini kissé megrovóan bámult
a plakátokról. „Mintha tanácsolni akarna valamit –
nevetett Léna. – Vajon Sztálin is ilyen szigorú?”

12. A rinocérosz bemutatása

Pietro Longhi festményének megidézése

Nyolc alak egy páholyban. A rinocérosz eszik.
Foga közt lóg a széna. Nem zavarják a fények.
Nyolc figura, álarcban. Dühöng a karnevál.
A rinocérosz néma. Foga közt széna herseg.
Négy asszony és négy férfi? Erre sem esküszünk meg.
Talányos, hófehér maszk rejti egynek az arcát.
Fekete pelerinbe burkolózva leskődik.
Mellette egy festetlen, sápadt férfi. Foga közt
pont úgy lóg a pipaszár, ahogy a rinocérosz
fogai közt a széna. Egymás tükörképei.
Fehér ruhás, sudár hölgy magasodik fel hátul.
Fekete maszk takarja. Türkizkék szeme villog.
Láthatólag beszélnek. De elveszett a hangjuk.
Miről társalognak maszkák egy karneválon?
A rinocérosz sötét pacni a rekeszében.
Zabál, egyre csak zabál. A beszéd sem zavarja.
Hiszen bögőmajmok is ugráltak körülötte.
Vinnyogtak, bolhászkodtak, miközben őt bámulták.
A dzsungelre gondolhat, hogyan rabolhatták el?
A szavanna fényei néha még visszatérnek.
Ilyenkor nagyot dobban. Felszege búsa fejét.
De hát emlékezhet-e egy orrszarvú? Nem tudni.

13. A nyírfa emigrációban

Kánikula, az árulások, a tárgyalások, a halál.
Az 1920-as év tébolya, eseményei.
Egy végeérhetetlen, vörös trombitaszóló,
napfelkelték Normandiában, a velencei lagúnák,
a londoni sikátorok, a Fontainebleau-i erdő.
Az oroszországi menekültek még mind megvannak valahol.
Az öreg festő csak egy nyírfát,
egyetlen nyírfát fest, makacsul,
újra kezdi, elégedetlen, „látni kellene legalább!
Az emlékeimben elmosódik, már nem látom világosan.
Szétesik a szülőhaza, nem érzékelem színeit...”
Megmentett nyírfája ragyog, búsan mutat túl önmagán.

+ A versciklus darabjai 1920-ban íródtak, megjelentek nagyapám harmadik, egy emigráns orosz kiadónál megjelenő Fúriák címet viselő, ma már elérhetetlen verses füzetében. Itt már világosan látszik, hogy a kezdeti szimbolikus versvilág hogyan alakul át, fokozatosan, folyamatosan, de feltartóztathatatlanul az orosz költészetben akkoriban még teljesen ismeretlen biografikus költészetté. Igen, ennek a furcsa, boldog, háború utáni esztendőnek az eseményeit idézik fel, dacosan, vonzón, felejthetetlenül, szinte süt a versekből az első békeév mámore, noha akkoriban már – Léna nagymama utólagos bevallása szerint élénken – foglalkoztatta őket a hazatérés gondolata, nagyapámnak ugyanis az volt a meggyőződése, hogy orosz költő nem élhet emigrációban. De a végleges hazatérésre még négy esztendőt kellett várni, s igazán nem tudhatták, hogy a háború után őket megbabonázó szabadság ígézetét veszítik el a döntésükkel. De ez már egy másik történet.

– Tatjana Bogdanova

ACSAI ROLAND

A kakukk

Mint egy órás kakukkfióka,
A diófa kiszorított
Minden más növényt
A kert földfészkeből.

Amikor kakukkolni kezdett,
Az emberek rajta számolták ki,
Meddig élnek.

Aztán őt is kilökte végül
Egy nála is erősebb kakukkfióka,
Az idő.

Tavasza

Sápadt füvek közt csigaház –
Megkövült örvénye
Harminc év mélyre húz.

És eszembe jut,

Hogy mióta felnőttem,
Vajon ki segít tavasszal a csigáknak
Kitörni a télire házuk elé vont,
Vékony mészfalat?

SZABÓ IMOLA JULIANNA

NEKED TÁNCOLOK

MOLYBOLT

Ez a bolt más volt. Itt nem lehetett semmi hasznosat kapni. Itt csak feleslegek voltak. Elhagyni kívánt szerelmek, lyukas pulóverek, beposhadt álmok. Naponta vitte be valaki valamijét. Régimódi gépek és elszakadt kötődések sora ült a végtelen hosszú polcokon. Volt, aki a dühét adta be, akadt, aki a gyávaságától szeretett volna megszabadulni.

Olyan hűvös volt, hogy a pára szinte kiharapta a kirakatot. Ott állt már vagy egy órája. Anyyira elege lett, hogy minél hamarabb oda akarta adni. Minél hamarabb másnál akarta tudni. A levegőben a hópelyhek csipkelődtek, a boltos meg csak nem jött. Ez a bolt keveset volt nyitva, mégis tele volt mindig. Senki se tudta, hova fér el annyi felesleg. Akadtak öngyilkosok és depressziósok, akik önfelédten jártak be vásárolni. Mint a borgőzösök a felest, ők úgy vették a fájdalmas emlékeket és a kízó étvágyat. Olykor kilóra, de volt, akinek 10 dkg halál-közeliség is megtette. Öreg kutyák és nem evilági érzelmek együtt üldögéltek az alig fűtött molyboltban. Néha megnyalogatták egymás arcát, és vártak.

Mindenki várta az igazit. Azt, aki végre elviszi őket, és szelíden otthont ad nekik magában. Ott szépen bevacolnak majd, és többé nem lesz kedvük rosszat tenni. Ilyen már oly' rég nem történt, hogy elképzelni is nehéz volt. A vesegörcs szerint még sohasem, és ő aztán tudhatta; több mint 10 ujjnyi éve ott lakott. Ő persze gondolatban már ezerszer eljátszotta, ahogy odaadja, vagy egyszerűen otthagyja. Nyüsziíthat és sírhat, nem fogja sajnálni.

A tél finoman bontotta ki a fáradság vonásait, és csomagolta be a testeket, tájakat. Temettek mindenhol. A boltos füstfelhővel az arca előtt és nyakig feltűrt szövetszövetek között bandukolt egyre közelebb. Pont ilyennek képzelte. Szóltanul lépkedett, a hópelyhek halványan omlottak a lábai elé – sokkal hamarabb elolvadtak, mint hogy valaki bevihette volna őket eladni.

Sárgás fal ölelte körbe a befőtálmokat és a meghasadt színeket. A sok elavult gondolat és félelem porosra feküdt magát az elhagyott gyerekkor mellett. Mindenfelé hevert, ült és kupacolódott valami.

Mirmaj úr, a boltos, sohasem beszélt. Megtanult hallgatni. Nem kérdezett, nehogy feleljenek. Mert akkor vagy egy órát maradnak, és vagy nem hagynak ott semmit, vagy annyi mindent egyszerre, hogy már sehova sem fér. Pedig a molyboltnak volt a legnagyobb raktára. Az egész város. Minden zugával, hídjával és zsebével. Erről az üzleti titokról még Mirmaj sem szeretett tudni. Ha csak rágondolt, összerezte a hátizma. Majd motyogni kezdett magában valamit.

Kesernyésen édes bűz ült mindenben. Lassan szívta át magát egyik áruból a másikba a fájdalom. Nem mert Mirmaj szemébe nézni; az túl személyes lett volna. Olyan érzélgősen ragacsos, hogy még odatapadt volna a bolt bejáratához. Mirmaj várt, megszokta ezt a szeánszt az átadás és átvétel körül. Ő nem mozdult. Félt. Majd benyúlt a bal zsebébe és kivette. Akkora volt, mint egy kilapított dió. Ezer apró lyukkal és heggel, s pár folt is szétkenődött az oldalán. Ronda és nyüzött volt, de lüktető melegség áradt belőle. Mirmaj nem merde megfogni. Sok mindent látott már, de ilyet még nem. Nem tudta, mi tévő legyen.

– Ez itt én vagyok. Szeretném itt hagyni. Akadályoz a hétköznapiakban.

Látta a félelmet a boltos arcán.

– Biztos benne?

Nem válaszolt. Csak kirohant a hóba, a hófehér és hűvös világba. Mint lábosból a tej, úgy futott lába alatt az utca. Más lett a világ, könnyű volt levegőt venni és körbenézni. Könnyű volt ránézni a szürke, ráncosan ordító arcokra, a fél-élő, alig-halott emberekre. Hirtelen minden áttetsző lett. Semmiről nem jutott az eszébe más valami. Nem érzett illatokat, nem érzett rokonszenvet. Nem volt semminek hője, teste. Minden csak volt. A metró még soha

nem jött ilyen gyorsan. Nem volt hely se kívül, se belül. Furcsán egyszerű volt nézni a lábakat, érezni a táskák nyomását a hátában. Mint a felirat a metró ablakán, úgy mosódott el minden. Régen még látta az arcát a szürkés ablakban is. Többé már nem volt mit észrevenni.

APA LÁZAS

Ég a sálja. Szénfekete-halálba táncol. Látom a lábát. Barna cipő talpán fekete mennyország. Apa utazik. Lázország kitarja karjait. Képzeeleg, a szoba sarka összefűzi gondjait. Léggömb lesz a kis egyszobás. Apa számolja a pontokat, amiket felemel a kiskanál. Anya főz. A krumpli nehézkesen úszik a vízben. A tea forróbb, mint a félelemmel teli szívem. Nincs semmink. Gyógyszerre se telne. Mégis itt ül a betegség apám nyakán, mint egy csöndes kísértet. Krahácsol és kuporog. A láz gyúrja a bőrét. Kályha-meleg arccal fúrja a párnához a reményt. Apa nem lázas. Anya végigvonul a szobán. Ma este elválnak. Nem látom betegen többé az Apám. Megy az utcán, széles vállán lóg a táskája. Az ablakunkból látni a megállót. Nézem, ahogy várja a buszt. Mindig késik, most sem jön. Látom, ahogy Apa nyüszög. Anya szinte kiömlik a krumplival. Sós lé, lehúzható héj. Többé nem lesz vaj. Apa áll. Sokat. Utána hetekig nem látom. Lázás vagyok. Őt várom.

LEVEGŐ VÉKONY

Úton innen és túl. A válltömés alatt. Nem emel fel már semmi más. A Hold csupán lenyomat. Odanyomom az arcom. Az ablak jégsima. Lassan megszokom a hideget, nem zavar a hűvös karma. Egy ideje ebben élek. A tél lehelete rajzol körbe. Üvegvékony a testem, bárki összetörne. Tennének belém virágot, limonádét. Sav marná az ajkam, szíromszáradás és ázott penész. A levegő vékonyan tölti meg a hasam. Várok valamire. Viszem a csomagom. Üveghajú lány a nap fűrdette dombokon. Ha tárgy leszek, talán átlátnak rajtam. Megmutathatom, ami nem látható, mert benne van a belém fűjt levegőben. Növök, összemegyek, talán megrepedek a fényben. Leheletfinom vonalak. Körbeölel az el nem múlás, hasamban halott sugarak. Ami látható, az létezik. Ami láthatatlan, az él. A sötét elaltatja az arcom. Nincs rajta vonás, se ránc. Tükörsima bársony. Foncsor leszek. Viszem az utat. Magamban hordom a lélegzetet, ami felfújja az égre a csillagokat. A hasamban sóhaj. Vékonyka buborék. Levegő nyelvén szélkerék. Üveghajú lány, fák és sístergő levelek. Az elhullás álomszerű. Elviszi, amit elvihet. Átvilágít, kibélel, átmos, mintha

most festene újra a képzelet. Hasamban hordom, izomtalan cipelem. Üvegvékony bőrrömmel csomagolom, vérárammal masnisra köthetem. Úton innen és úton túl. Szokom a hideget, szokom a szitáló égi szennyet. Mosatlan poharak, ki nem vakart edények. Odanyomom az arcom. Zsíros és csúszós. De lélegzik. Üvegvékony, kabátlan lehelet. Se gombja, se sálja, csak a hajszálnyi finom anyag. Kalaptalan pára. A születés időtlen. Csak a szél. Csak a sötét. Mikor már út sincs. Csak a hideg karma. Kapar és karc. Nyikorog és vacog. Széttörök. Odanyomom az arcom a szilánkokba.

AZ ELSŐ

Szembogár. Vékonyka üzenet a palackban. Lecsukom. Kinyitom. Elvitte a cica, azt hazudom. Senki sem láthat igazán. Átlátszó vagyok. Óceántestű. Akit ismerünk, annak csak egy részét rajzoljuk a szemünkbe. Lehet, hogy csak egy ideig gondoljuk ismerősnek. Hallgatok. Beszélek. Mégis távol vagyok magamtól, túl közel a végtelenhez. Emlékeket kaparok a tányérról. Megszáradt szerdák, kivérzett keddek. Nem eszem húst. Magamból teríték. Emlékszem a fényre, amiben minden olyan árva és tiszta, mint egy újszülött. Sárgás. A domboldalra, ami dagad a táj hasán. Ahogy ülnek rajta az apró házak. Piros kis dobozok, barnás gyufaszálak. Ahogy legel az évszak a fákon. Tépi és alakítja őket. Mintha éppen most varná újra a világot. Csak

nincs elég cérna a szélekhez. Fut velünk egy autó. Mintha hátra vinne, nem előre. A tavaszról tél lenne, a nyár már el se jönne. Kifosztott és csendes vagyok. Mintha én szaladnék vissza az időben. Keserves emlék az illatod. Ahogy némán vonul arcodon a táj. A sárga fák, az elfutó kerítések. Felnőttünk. Láttál szélnek, ami szünetlen süvít. Láttál félénken merésznek, és

elveszetteknek is. Enni vettél, ha nem volt kenyérem. Együtt főztük az álmaink. De nem ettük meg sosem. Van, hogy összevarrnak minket. Pár öltés, és a része leszel. Vagy vele változol, vagy széthasadsz az idővel. Vastag cérna, lassan

szakadt. Van, hogy soha nem dobja ki a test a maradékot. Hordja és viseli. Már nem húzza semerre semmi. Csak tudja, volt egy út. Skatulya házak és ázott ablakok. Gyerekarcú barátság, szerelemre hajtogatott papírhajók. Akit először varrnak hozzánk, úgy szakad le, akár a kabátgomb. Gurul. S marad, mint szövetben a tűvékony alagút.

VELED ÉLET

Halvány, mint kihűlt kávéfolt a papíron. Mi körbeérünk. A hegyek lomhán dőlnek egymásnak. Lejtőn fel és lefelé is, majd tartom a hátamat. Kutatok a zsebedben. Maréknyi melegség, olvadok a varrásmenti résben. A fák óvatosan bontják ki magukat. Az ég szelíd, de rettentő magas. Nem érhetünk odáig. Megszagolom a kabátodon az otthonunk. Mosom és főzöm a vágynyak. Nem dobok ki semmi maradékot, és összevarrok minden hasadást. A felhők már lassan a hajadba túrnak. Ismerik a szálaid. Te nem őszi, csak engem bont az idő, mint süteményen a porcukor, olyan a fejem. Festem. Magamon nő túl, heti egy centivel a küszködésem. Takarózom. Szavakkal, rongyokkal és szakadt igékkel. Nem vagyok

magas. Még az ujjam hegyével se poccinthetném meg a Nap sarkát. Nekem csak a szoknya széle marad. Hordom a tekinteted, viselem a szemüregem. A hetek loholnak a domboldalon, húzzák magukkal a görnyedt gerincem. Naptártalan élünk. Kopasz varjak szedegetik a kőmagot. Kopogtatják a renyhe földet, horgolják belőle a gilisztakupacot. Nem félek. A csend Isten sóhaja. Színe és szaga van. Kell, hogy legyen kabátja is. Születésnap tortá, égi vendégek. Talán meghívna minket is, ha gyorsan futunk a hegynek. De nem érdekel a teteje. Nem érdekel a táj, nem érdekelnek a fények. Nem érdekel a városkép, ahogy kiterül, mint egy csavarhúzóképlet. Engem a cipőnk sara érdekel, vagy ahogy ujjaimon hordom az ujjad. Az a mérhetetlen tisztaság, ahogy tudod, mire gondolhatnak, akik elfedik a mellkasukat. Olvasol. Hallgatsz. Kihúzd belőlem a sejtelmet. A szálak rátekerednek a fákra, kanyarognak és éhesen szorítják a kérget. Érek-e valamit odalent, a dombok alján? Láthatóan vagyok-e üres? Üresen teljes? Ha kinyitom a kamrá, nem esznek-e meg mindent belőlem? Megyünk. A hegyek vállai már összeérnek. Nem tudom, milyen lesz majd visszafelé. Nem tudtam, milyen lesz az előre sem. Papírsárkány. Mossa az eső a fákat. Meztelen fürdenek. Nyújtják a karjaik és az arcuk. Nincs esernyőnk. Csak bőr. És egy ígéret. Kései gyümölcsben a magház. Se tető, se fal. Mégis otthon. Héjban a kövér sóhaj. Legurul a lejtőn és kiterül az égnek. Esik. Összeázunk, mint a vízfestékek.

NEKED TÁNCOLOK

A távolságot, mint szárnyas madarat. Sárkányfejű álmokat. Kereshetek valamit, ki tudja, hol lakik. A dolgok sokat költöznek. Egyik szívkamrából a másikba. Dohos konyhakőről az angyalok hasába. Nézem, ahogy az álom úgy omlik az arcodra, mint a selyem. Tiszta és finom minden apró vonás, ami megmozdul benned az éjszaka perceiben. Már túl idős vagyok ehhez a békéhez. Már nincs bennem ennyi őszinte kíváncsiság. Régen éreztem már biztonságot. A napot is magamnak firkáltam a felhők fölé. De most látom bennem mindazt, ami öröm. A tárgyak szinte odabújnak hozzád. Hátha kapnak ebből a mélységes szeretetből. Hátha karjuk nő és lábuk. De ez csak a tiéd. A lassan sötétedő ég tudja ezt. Alig mutatja csillagait. Ma este ő is csak téged takar be. A születés halálszerű. Mindkét test megjárja benne a maga útját. Utána már csak Te változol. Neked előre, nekem hátra megy a vékonyka utam. Cérnaszál a seben, varrás az anyagon. Emlékek száalai szövődnek egymásba. Csendesesen. A kezeid, a lábaid, ahogy a homályba szinte belenőnek. Kitöltik sejtjeik és megérintik a kezemet. A jelenléteddel élek évek óta. Az illatoddal, az éhségeddel. Belőlem ettől és nagyobb lettél,

mint bárki. Pedig azt hittem, kicsi vagyok. Vékony és ügyetlen. Azóta sincsen másom, mint két luffantyú a mellkasomon, régen nem hívom mellnek őket. Ára van mindennek. Lyukas zsebü szabadság és megkötött akarát. Alázatot tanul, aki másnak ad életet. Megvágja a saját kenyerét és odaadja. Mégsem éhes. A jóllakottság olyan, mint a madár. Szárnya és fészke is van. Tud repülni. Szerinted a csillagoknak sincsen feje. Miért is lenne nekik olyan, gondolom. Miközben halkán kutatom, vajon honnan tudod ezt. Honnan jövünk, és majd hol halunk meg? Az ég sarkai pedig úgy érnek egymáshoz, mint a tejes doboz szélei. Édes és fehér. Ilyen a magzatvíz. Miért nem emlékezhetünk az illatára? Az éjszaka pedig reggelre vált. Az arcod lassan ébred, a kezed a levegőben keresi az arcomat. Megsimogat. Minden nap egy újabb állomás. Egyszerre vagyok én te, miközben te mégis más valaki vagy. A hajad és a hangod nem az enyém, csak a szád vonalában látom a kislányt, aki valaha voltam. Benned nővök és nélküled zsugorodom. Mint a madarak. A kislány pedig, akinek születtem, aszódik, vénülő foltjait ráncok hímezik. Egyszer meghal, és te leszel az egyetlen, aki igazán tudja, milyen volt vele játszani és mesélni. És akár az évszakok a várost, úgy rendezik majd át az életedet a pillanatok, mikor az lehetsz valakinek, mint aki én lehettem neked. A távolságot, mint madárszívet. A közelséget, mint téged. Magunk szüljük és szeretjük. Mint a fa, várjuk. Akkor is, ha elrepült.

Palman Zsuzsi fetményei

WEHNER TIBOR

SZALADNAK A NAPOK

mintegy negyven nappal a halálom előtt
úgy döntöttem hogy minden nap
írok egy igényesen megfogalmazott feljegyzést a halálról és így
lesz
negyven valamirevaló szövegem (mondhatjuk úgy is hogy egy
ciklus)
és az utókor felől mérlegelve a dolgokat ez azért vélhetően nem
kis teljesítmény
de már a tizedik után elblicceltem egy-egy napot
illetve olyan gyorsan szaladt az idő hogy egyszerűen
nem bírtam tartani a várakozás követhetetlen tempóját
(azt viszont kijelenthetem hogy természetesen azért – vagy ezért
–
nem számítottam egyetlen nap haladékra sem) mígnem
a huszonötödik napon a művészi színvonal elégtelenségére
valamint
szélsőségesen hullámzó voltára hivatkozva gyors elhatározással
leállítottam a programot és számomra is meglepő új döntést
hoztam:
a hátralévő időben inkább szemlélődni fogok
annak legalább nem marad semmi nyoma
ám alighogy beindult a projekt ebből is
totálisan elegendem lett
és nem tagadom hogy felmerült bennem az agresszió
(gúnyversek)
sőt a terrorcselekmény (névtelen irodalmi levelek)
gondolata is de végül csak-csak belenyugodtam tétlenségre ítélt
sorsomba
bölcsen felismerve (ekkor már nem számoltam a napokat se)
hogy biztos ilyen a halál előérzete
vagy ez már nem is előérzet hanem maga az előhalál

HÖRÖG A LELÁTÓ

(rögtönzött költői végrendelet)

ha most már meghalok
egy ilyen kemény hidegbe dermedő téli napon
a szívárvány eltűnése utáni pillanat szeretnék lenni
a verseim pedig
legyenek szerte gurult golflabdák
egy friss hóval lepett golfpályán
a legélesebb szemű kritikusoknak felkínálván
egy-egy jól irányzott pontatlan ütés lehetőségét
(talán szakmai atyai pofonok gyanánt)
miközben a pálya következő állomásain kurrens
irodalomtörténészek
(a zord időjárással is dacolva)
furcsa fények felvillanásai közepette
és titkon némi melegségre vágyva
próbálják megerőszakolni a grínek táján rejtőzködő megdermedt
lyukakat
a szabadtéri sportgyakorlás – mondogatják – kortól függetlenül
élet erő egészségség
de ma valahogy (a didergő közönség sem túl lelkes)
semmi sem jön össze
se halál se szívárvány se ütés se erőszak
a lényegét aztán az esti híradóban fogalmazza meg egy szpíker
végső soron olyan nap volt mint a többi
majd átadja a szót (szignál) a tegnapi időjárás-előrejelzésnek
(így végre pontosan megtudhatjuk hogy mi volt ma
jóllehet – ez némi zavart okozhat – hóesésről egyáltalán nem
esett szó
és a közönség előtti beteljesületlen halálra készülődés is elég
rosszul alakult)
így hát nem marad más
csak a meccs közben lecserélt kiszuperált focisták ellenséges
szektornak szóló
ezúttal azonban szigorúan önmagunknak bemutatott
(mintha már az árnyékvilágból intenénk vissza)
egyezményes kézjele

WEHNER TIBOR

A BÉKE PORAIRA-ÓVSZER

(halál-pornó)

majd mielőtt lezárjátok
a koporsót megadva a végső tisztességet fonnyadt
farkamra húzzatok kotont
finomabban szólva csapjátok félre a sapkát az őrmesteren
és ha a legjobb minőségű garantáltan kiszakadás mentes terméket
választjátok talán megnyílik valami kósza remény
hogy porhüvelyem eme egykor daliásabb időket megélt
alkatrésze
a természet erőivel szemben
bizonyos ideig még biztosan tarthatja kókadt állásait
talán legtovább dacolhat
az átörökítés minden reménye nélkül az elmúlással
(és ez maga a méltó elégtétel)

A KÉRDÉS TEHÁT

a kérdés tehát az hogy mit hagy
az ember maga után
főként persze szennyet és mocskot sarat és váladékot
két liternyi spermát sampon-flakonnyi könnyet és verítéket
több kilónyi levágott körmöt és sörtét gyermekkori lekapart sebvarratot
egy lassan elhullatott hajkoronát és maroknyi korpát
utálatot és undort némi kárörömet
hazugságokat és elhallgatásokat csőstül
egy félig olvasott újságot nyitva hagyott ajtót
elvesztett esernyőt kopott ruhaneműt
megvetést és néhány lemondó kézlegyintést
egy-egy viszonzatlan köszönést ócska levegőnek nézést
a lekéssett ünnepi nagygyűlés üresen hagyott helyét a nyolcadik sorban
három kihagyott büntetőrúgást az iskolai válogatottban
a munkahelyi döntőbizottság jegyzőkönyvét és a visszaminősítési okiratot
papírokat papírokat papírokat
papírtengert illetve a hamuját
sok-sok hamut
(aláíratlan titkos jegyzékekét és igazolatlan jelenléti íveket
kilépési nyilatkozatokat és büntetési tételek befizetési bizonylatait
másolatban)
megtagadott és megtagadó szerető gyermekeket
szertefoszlott emlékeket a rohadt életbe
melegségre vágyást és hideg elutasítást kirekesztést és kirekesztődést
szerencsés esetben némi készpénzt és hasznavehetetlen és értékesíthetetlen
tárgyak rendezetlen gyűjteményeit
régien enyészetnek indult miliőket
ki nem mondott gondolatokat félbe maradt mondatokat
elhangoztatlan szavakat megszakított telefonbeszélgetéseket
levágott kenyércédulák tömegét
a tányér szélére tolt utolsó falatokat
néhány árulást
az önbecsülés fokozatos felszámolását a leépülés fokozatait és százalmas
eszközzeit
és mindennek az állandó visszaöklendezését

SZÜGYI ZOLTÁN

MÚLTAM FÖLÖTT AZ IDŐ

múltam halomban hever
előttem

kazalnyi kupacban az évek
és hordalékai külön-külön
az évszakok
téveszthetetlen jegyeiben
fakultatlanul
összehordva a földek
a folyók a tengerek
az óceán
tavak és mocsarak
erdők és mezők
– ligetek

dombokban a homok
hegyekben a kövek

házak
kertek
várak
terek
utak tornyok oszlopok

s szerteszét karmok
különféle bőrök
tollak pikkelyek
betűk
számok
egészben-darabjaiban
mindenféle szerszámok
tárgyak könyvek

papírok
lábbelik fejfedők képek
cifra öltözékek
– épen-törten a korszok
edények érintetlenül
megőrizve-kiborogatva
rézkancsóknak megbúvó
nemes italok ártalmas
szeszek vonzó-taszító
ételek –

és közöttük
– alattuk felettük –
és körös-körül
mindenütt színes állatok
emberek tarka sokasága
úszik jár-kel fut száll
fel-fel-fel s alá

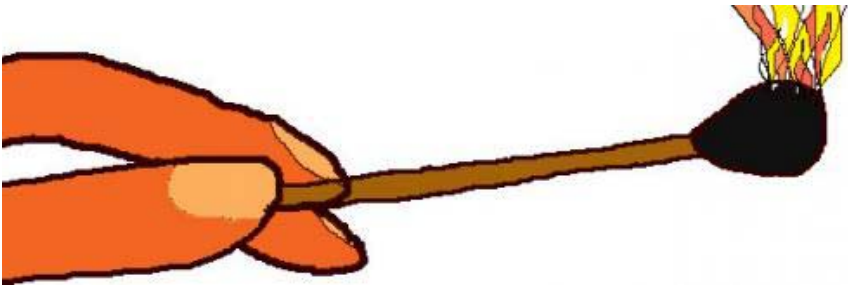
és hol a nap süt
hol szél hol hó
hol köd hol jég hol eső
szállingózik permetez
– záporoz hull csepeg

múltam hever előttem
halomban
s én hitem oltalmában
figyelem
mint köröz fölöttem
tétován az idő

FÁROSZ

Mányoki Endre *tárcanovellája*

Mauyori egykor fiatal volt. Most idős. Ezt is, azt is emlékek bizonyítják. Lipákkal például az Eötvösben kezdődött, Szegeden. Azóta sülvé-főve, noha inkább sülvé, mint főve.

Akkoriban színes magazinokat nyirbáltak darabokra. Mauyori vágta, Lipák meg ragasztotta hegyibe-hátára a pucér nőket, kígyókat, hegedűt, tarka barkát, vörös begyet, rikító verzál betűket a címsorokból. Filctollal agyusztálta, grafittal satírozta – *vizuális költészet*, mondta volna, de ekkora marhaság nem fért még ki a szájukon. Képversek készültek az albérleti padlón, naphosszat, éjszakákig.

Messze volt Erzsébet, város végén, erdő szélén, kórház tövében, széles égbolt alatt. Hajnalban varjak ébresztettek, nappal galambok, fecskék, verebek bandáztak, csecsemők kalimpáltak, óvónők terelgettek, szelíd részeket ejtőztek a parkerdőben. Nem zavart senkit a busz sem, mikor a telepi hurokban lassan, aprókat horkantva visszafordult.

Az utolsóhoz persze mindig futni kellett. Ha elment, maradt a parketta, ami elhagyott szeretőként, durcásan várta vissza – vagy a két órás gyalogtúra át a városon.

Azon az éjjelen időben értek a megállóba. Mauyori fázott az egy szál nájloningben. Rágyújtott. Kipöckölte a Symphoniát, s ahogy Zórád-képregényekben a martalócok, fogával szaszerolta elő a dobozból. Vigyorra húzott ajkak, nyelvgyakorlat, hogy a spangli kézrátét nélkül illeszkedjék... Keresni kellett közben a gyufát, ami – egy Murphy-törvény erejével – mindig a másik zsebben lapul. De Mauyori akkor sem ismert lehetetlent. Végtére meggyújtotta. Épp', amikor a busz befordult, szusszant, s ajtót nyitott.

Bazme', tudod te, mit csináltál? – mondta Lipák, s abbahagyta a versragasztást. Másnap volt-e, vagy hetekkel később? – az emlékekben csúszkál az idő. Fölállt a parkettáról, s a zoknis lábfejjével szétkotorta a vágott képeket. Félt, hogy hanyatt vágódik, miközben mutatja. Cigis doboz, fogtündér akcióban, zsebvallatás, gyufaláng, autóbusz – magányos pantomim, szobaszínház. Jobb kéz a magasban, bal láb a lépcsőn.

A bal kezeddzel kikaptad a szádból a cigit, úgy szálltál fel, égő gyufával. Lipák padlót fogott, s kotorta, gyúrte, kupacolta a színes fecniket. Akár egy fárosz, aki magának világít. Gyufával! A tök üres buszon.

Mauyori, ahogy illik, merengett. Nemcsak az időn. Hanem hogy hányszor *térbetyült* már (jó szó, ajándék) s ki mindenkivel, azóta is, parkettán, betonon, kövön, földön és fűvön. Hány méter padlót rakott tele, szélteben-hosszában, nyirbált szavakkal, képekkel, mondatokkal. Szétvágni könnyű, ha mások rakják össze – mondta, de maga sem hitt az igazában. Térdelni jó, és paskolni a földet. Simítani rá képet, verset. Én vágom, te ragasztod. Vizuális költészet mindenütt. Ma már ez is kifer a számon.

És jó ez a fároszosdi is. Vinni a fényt a fénybe. Egy szál gyufával. Egyedül szállni föl az utolsó járatra. Mauyori már-már meghatódott. Láta magát mindenkivel: Lipákkal, a nőkkel, kígyókkal és madarakkal, a csecsemőkkel és a kismamákkal, az óvónókkal és a bokrok alján horkoló részegekkel. Ahogy együtt utaznak a tök üres buszon.

Ha nem rándítja össze bőrét a hideg, Mauyori aligha jön rá, mire való az égő pálcika. Amíg a körmére nem ég, lehet mellette melegedni.

SENKI SEM ÁRVA

JÓNÁS TAMÁS versei

MEDITÁCIÓ

Nem az enyém az Adria. Nem az enyém a múlt.
Valami mégis fogva tart. Vagyonom súlya sújt.
Nem az enyém az örömöm. Nem az enyém, ami új.
Szabad-e, aki nincstelen. Szabad-e, aki úr.
Vagyok-e, mikor nem vagyok. Vagyok-e én, ha te.
Gyakori-e az áldozat. Soha se. Néha se.

KELL-TETŐ

(sámándal)

Ez is sárga, de unom. Ami sárga, de finom.
Egész ajtós kulcslyukon: magam kiadom.
Ez is piros, de finom. Ami piros, unalom.
Ki-kilépek rossz emlékek háromszárnyas ablakon.
Ami jégkék, hatalom. Túl kék vagyok, uralom.
Megtapadok a szívekben, pókháló a falakon.
Ami lila, csupa nyom. Én is lila, tagadom.
Kohászok a fémet Ózdon, forró vérem folytatom.
A fekete irgalom. Fehér vagyok, nyurga gyom.
Behunyom és kikapcsolom, kel a nyugalom.

VARÁZSNE

Ne féljek! Van virág. Részegen megélnék.
Remegés ellen az emlékek. Kellékek.
Ne remélj, reménykedj. Párolgó boldogság
térdel a melleden. Teérted imádkozik.
Minden mindig ugyanúgy elváltozik.
Ne féljek! Van elkülönített szabadság.
Gondoskodik rólad az isteni hanyagság.
A pompás havazásban nem az esés a fontos.
Különös zuhanás emel a magasba.
Tegnap van ma. Holnap van ma. Ma van ma.
Mondatokat kényszeríték egy-egy szavamra.
Ne féljek! Én maradok én, ha el is cserélnek.
Van ének. A hangzavarban kis tavasz van.
Ne féljek!

*Van, hogy az ember büdösen, zaklatottan, remegve áll ki a
többiek elé, pedig nem lenne muszáj. És rettegve áll, és elveszít
mindent. A méltóságán túl közöny jön, majd részvét. És szeretni
kezd azokat, akik undorodnak tőle.*

KINT VAGYOK

Elkezdtem érteni. Tudatom a nyájjal,
nem vigyáz rá senki. Alkony van, üres.
Mától minden ember egyenragú lesz.
Érteni tudatom. Minden versem várfal.
Magány van itt, tudtuk. Hófehér a bánat.
Lassított teremtetést narrál a jó Isten.
Étel, ital bőven. Csak éppen só nincsen.
Sok lelkem van. Pár napja kiszállnak
mélyálmós testemből. Fényűző ájulás.
Ha nem a lélek sárgul, megsárgulna más.
Félelmetes, ahogy folyton létezni kívánnak
a szenvedők. A sminkelt könnyek utcabálja
folyik. Keresztbe kasulás. És nem minden hiába.
Fejemet ráhajtom a pocsolyák kútjára.
Készítik már nekem a kegyelmi ozsonnát.
A szívemen néhány utolsó remény oson át.

JÓNÁS TAMÁS

SENKI SEM ÁRVA

Gondos az Isten. A csillagokat ki-kihordja az égre.
Festi az ég alját, feketét szelídít puha kékre.
Szép nap ez. Ülnek a fák a tavaszban, a nyárban.
Szív, szem, kéz! Társat keresünk valahányan.
Lassul a fény, beleolvad a szembe. S könny, ha kicsordul.
Jó kacagás ez, nem szomorúság. Látszik a béke:
kék lufi-hadsereg érkezik és pukkan ki a szívben.
Mézmeleg édességétől elalélnak a földön, a vízen.
Csók a családnak, s jó sütemény a barátoknak.
Tárd szét két karodat! Verdess! Ma kinőnek a szárnyak!

A kezdetek legfőbb baja, hogy végük van. A folytatással meg az, hogy nem léteznek, mert azonos a kezdettel, ezek együtt valamik, külön-külön nem léteznek. Viszont a dolgoknak van végük. A megszűnésük utáni hiányban ugyan karakterük szerint nem felismerhetők. De vajon akad valaki, akinek olyankor eszébe jutna keresni, ami akkor már nincs sehol, emlékezetben sem?

A gondolat, hogy nincs mindenre szükség, hol elszomorító, hol felszabadító. A remény aritmiája azonban fárasztó. A mozdulatlansággá merevedő okosság pedig kiábrándító. Vakmerőségük, butaságuk miatt így lesznek hétköznapijaink főszereplői a tolvajok és az erőszakosok — a hagyománytisztelők és az erősek helyett.

Végül is lemondok minden reményről. Nagy ívű lírák tájékoztatnak, hogy nem lehet senki javára. Függöny.

SANZON

Számolgattam, elszámoltam.
Kék a szégyen, éget.
Gyakran volt, hogy tévesztettem
önmagammal téged.
Pedig a szem zöld és barna.
Megelőzted bűnöm.
Dzsungelből a sivatagba
lakótelep-űrön.
Vállalások. Vállak nélkül.

Bárcsak lenne szépség,
szívemhez, mi hozzá kékül.
S kéne, hogy ne értsék.
Minden verseny, mérőeszköz
hiányában két fa
jó lenne, ha összedőlne
viharokban néha.

Appendix:

Simuló, lány nemmel
kellett ma ébrednem.
Ormóttan igen volt
akkor a szívemben.
Fogadtam magammal.
Vesztettem örömmel.
Félek nyugalomban.
Szememben örök-nem.

Elnyúztam már egy csomó cipőt. Lefogadom, ha nagyon töröm a fejem, emlékezni tudok az első cipőmre. De szívesebben emlékszem azokra, akiket kedvelek. A koldusokra, a bűnösökre, azokra, akik félnek. A magányosokra, az öregekre, a megcsonkítottakra, a hajléktalanokra, a rossz szagú emberekre, a csúnyákra, a szegényekre, a hangoskodókra, a gyerekekre, az özvegyekre, a sikertelenekre, a megalázottakra, a becsapottakra, a tanulatlanokra, az elítéltekre, a némákra, vakokra.

Szerelmesekre, drogosokra, alkoholistákra, a munkásokra, a betegekre, az örültekre, a megvertekre, a kurvákra, az árvákra, a önző emberekre, a dadogósokra, a cigányokra, a kínaiakra, a hazugokra, a nyertesekre, a sikeres emberekre, az önteltekre, a céltalanokra, a büszkékre, az öngyilkosokra, a rettegőkre, a tolvajokra, a zsidókra, a költőkre, a színtévesztőkre, a kegyetlenekre, a homokosokra, a szökevényekre, a száműzöttekre, az autistákra, a prófétákra, a megszállottakra, a halottakra, az éhezőkre és a szomjazókra.

Nem szeretek emlékezni magamra. Azt szeretem, ha helyettem emlékeznek rám.

Padlás

Hudy Árpád *tárcája*

Tegnap a Majmok Bolygóján jártam. Na jó, nem ott, csak a padlásunkon. És megláttam az özönvíz előtti kompjútert. A személyi számítógépek első generációjából való PC-dinoszauruszt, amelyet a barátomtól kaptam, több mint húsz éve, amikor újat vett magának. Megjárta összes németországi pincémet (volt egy pár), mígnem – lám csak, jó az Isten, jót ad, hogy felvitte a kend dolgát – fel nem cipeltem a régi magyar parasztház padlására. Sosem használtam, erősen kétséges, hogy fogom-e valaha. Meg az is, hogy egyáltalán működik-e.

A Majmok Bolygóján ez nem okozott volna problémát, a filmben, amelyet vagy negyven éve lélegzetviesszafojtva néztünk a zsúfolt moziban, az volt a legtudományosabb-fantasztikusabb, hogy a számítógép vígan átvészelte az atomkatasztrófát, bekapcsolták a barlangban (vagy romhalmazban?) az emberek vagy a majmok, már nem emlékszem, és azonnal lökte az információkat. Mintha kihalásznánk az óceánból egy pár éve beledobott laptopot, felkattintanánk, és már olvasnánk is benne a legutolsó emaileket.

Más is van odafönn. A padlás afféle Noé bárkája, csak nem állatpárokat, hanem a kacatok mintadarabjait menekítjük föl rá, valami atavisztikus kényszertől hajtva. Ha egyszer új életet kell kezdenünk, a semmiből, ne álljunk itt egy szál lom nélkül. Ott várakoznak egykori meghitt környezetünk száműzöttei, félhomályban és vaksötétben, jéghidegben és kemenceforróságban. Néha eszébe jut az embernek, hogy valami kéne odafönről, felcammog a rossz falépcsőn, kotorász, beveri a fejét a gerendákba, poros lesz és dühös, és úgysem találja meg, amit éppen keres. De sok mást igen.

A padlás irreális tér, ahol a múlt temetetlen tetemei hevernek, csata utáni összevisszaságban, vagy akár Robinson kincsei a hajótörés után a fővenyen. Gyerekkoromban, mint József Attila versében, ebbe a

titokzatos, félelmetes térségbe vittük fel anyámmal a ruhát a mosókonyhából, este volt már, petróleumlámpával világítottunk, elemlámpával, amikor már az is volt. Néha fellopóztam napközben is, régi könyveket, újságokat cipeltem le, első világháborús lövedékből, hevederből művészi barkácsolt frontszuvenírt (de kár, hogy nincs már meg!), leskelődtem a hátsó szomszéd udvarba a téglafal szellőzőnyílásán. A cserepek közt bevágó napsugár holográfiájában mikrokosmoszként örvénylett a millió porszem. Kiszáradt darázsészek hullott a lábam elé.

Ott állt az a gyönyörű, kecses, politúros íróasztal is, amelyet a papoktól, a Minorita-palotából hozott el Géza bácsi, s azon írtam első leckéimet, még tollszárral és tintával keresztmamánál, a másik udvari lakásban, ahová iskola után mentem, míg szüleim hazaértek a munkából. Mikor meghalt az idős sváb varrónő, új lakók jöttek, az íróasztal a padlásra került, mert hozzánk nem fért be a szűk, zsúfolt lakásba, pedig nem is volt hol írnom a leckét. Évekig kérleltem szüleimet, hogy szorítsunk neki helyet valahogy. Aztán egy téli napon, az udvaron játszva láttam, amint Mancsi néni felvágta tüzelőnek a fűszekélyükön.

Másfajta izgalmas világ volt az alföldi parasztpadlás, ahová egy-két nyáron át nyápic városi gyerekként merészkedtem fel a meredek feljárón. Gyomorbizsergető felfedezőutam hatására felháborodott galambok csapdostak burrogva ki-be a tetőnyíláson át, ismeretlen, ócska eszközök meredtek rám a homályos zugokból, lógtak irdatlan szögekről. Középen, óriási halomban búza száradt a döngölt agyappadlón, micsoda érzés volt beletemetkezni, meghengergőzni benne!

Régi padlások, az emlékezés barlangjai. De már nem sokáig.

Manapság falun is jobbra mediterrán tetők épülnek, alacsonyok, oda csak bekúszni lehet. A megmaradt szénapadlások üresen tátonganak, a tetőtérket többfelé beépítik. A padlás – az egykori gazda raktára, az alatt lakók kacattemetője, a néhai gyermekek titokzatos birodalma – maga is belekerül az örök lomtárba.

Tonikfröccs

Boldog Zoltán *tárcája*

A tonikfröccsöt te találtad ki, azóta ellopták a kocsmárosok. Újságolvasás mellé ezt iszod, két és fél deci keserű, két deci szóda, feles zsubrovka. Teszel bele egy citromkarikát, ami alatt néha felgyűlnek a buborékok, és akkor magától ugrik egyet. Olyankor megijedsz, felnézel a lapból, majd újra belemerülsz. Felugrik egy ablak a laptopon, a gép jelez, felkapod a fejed. Tulajdonképpen félsz valamitől. Pedig sokan vannak melletted, a csajod is, aki nem érti, miért nyomod ki sorra a telefonodat.

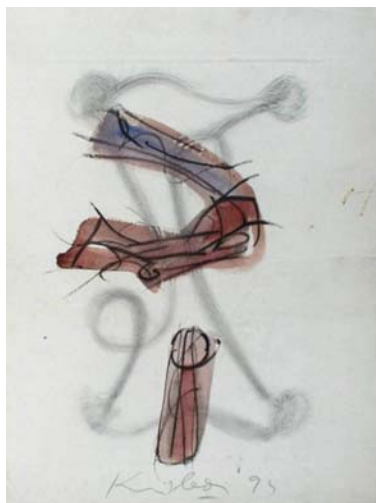
Évek múltán felhívnak, hogy igazad volt. Sajnálják, de utólag el kell mondaniuk. Tényleg jó a tonikfröccs, csak azért nem szerették, mert a kedvenced volt. Utálták, ahogy apró kortyokban iszod, elnyújtva, nem törődve azzal, hogy a nyelések közt mennyi levegő áramlik be a gyomrodba. Gyűlöltek, hogy nem böfögsz tőle, pedig férfias lett volna, vetik a szemedre. Még abban is igazad volt, hogy lassan nyeltél. A böfögés elmaradásában nem olyan biztosak, de nagyon utálják, amikor más csinálja. Olyan ember, akinek a gégeje se mozdul, csak legurítja torkán, ami a kezébe akad.

Általában azt kérdezik, hogy félsz-e a nyeléstől, mert akkor az egész hamis. Minden, ami rólad él bennük. Nem muszáj igazat mondanod, erre kérnek, hazudd azt, hogy valami fejlődési rendellenesség. Akkor te leszel az első a sorban. Első azok között, akikre szívesen emlékeznek. Ajánlatot tesznek, hogy ebben az esetben mindent elmondanak, amiben még igazad volt. Bevallod nekik, hogy félsz. Nyelni is. Akkor csak hallgatnak, végül annyi jön ki a torkukon, hogy tudták, csak biztosak akartak lenni benne. Nyelnek egyet, leteszik.

A pultos mindig stírolí a csajodat, pedig tőled lopta a tonikfröccs receptjét. Még azt az időt is kihasználja, amíg kinyomod a telefonodat. Csak a szokásos, kérdezi. Csak a szokásos, stírolí a csajodat,

mosolyogsz, mintha viccelnél. Pedig az első részeg kamaszba belekötsz a játszótérre, hogy legyen kit megverned a pultos helyett. A kamaszok mindig megérdemlik, hangosak, és nem tudnak inni. Az asztaltól is továbbállsz, ha megérkeznek. Vagy elzavarod őket, hiszen ez a törzshelyed. Itt lopták el tőled az ötletet. Azóta másnak is ez a szokásos, mint ahogy az is, hogy megbámulják a nőket, akik hozzád szeretnének tartozni. Csak vécére mész ki a harmadik után, és máris rajta vannak vagy ketten. Egymás ellenében bizonygatják, hogy a faszi, aki te vagy, fél liter vizet iszik, folyton jár hugyozni vagy sírni a vécébe. A csajod elmosolyodik, nem ismered annyira, hogy eldönthesd, kínjában-e. Nem veszel magadról tudomást, csak állsz a fal mellett, a csajod még nem vett észre. Útnöd kell, különben véged, nem jöhetsz ki jól belőle. Ragaszkodsz valakihez, nekik csak egy kaland kell, elítélnek, gyenge vagy. Az érzelmek miatt nem szólhatsz, mert nincs helyük. Itt csak az erőszaknak van értelme. Ha belenyugszol, nem csörög a telefonod évek múltán, hogy igazad volt, jól tetted, hogy üttöttél.

Megragadod egyikük haját hátulról, megrántod, arcul csapod. A másik felkel, gyomron rúgod, előre hajlik. Felveszed a korsót a keserű lével, beleiszol, a maradékot a fejére öntöd. Tonikfröccs, vérrel, mondod, a csajod mosolyog. Nem ismered annyira, hogy eldönthesd, kínjában-e. Közben a pultos a hátad mögé kerül, beléd rúg térdhajlatban, kezedet összekulcsolja, összerosolyog a csajoddal. Csak a szokásos.

Krizbai Sándor festménye

A tréfacsináló emlékére

Laik Eszter *tárcája*

A fényfüggönyről jutott eszembe a napokban, ahogy a napos idő beköszöntekor a fák tetejéről alázúduló sugarak áttetsző szövétté álltak össze a levegőben.

„Lát fényfüggönyt?” – kérdezte egyszer bizalmasan közelhajolva, egészen halkán, ahogyan mindig beszélt, nem csak színlelt érdeklődéssel a tekintetében. „Nem, azt nem látok” – válaszoltam, s ő megnyugodott: akkor jó. Nincs baj.

Ő akkor már látta a táncoló sugarakat, amelyek lassan fátyollá értek össze a szeme előtt, és végül elzárták előle a külvilágot. De úgy tudott beszélni e számára vészjósló jelenségről is, hogy verssé lettek a szavai, s aztán valóban megírta versben is. De Miklósból korántsem csak a melankólia maradt emlékül. Sőt. Ha valaki értett a mókához, hát az ő volt.

Ahogyan a világ ismerte, Nicholas Kolumban, csakugyan az élet napos oldalát kedvelte. „Bohemian-szívi” – ez volt az emailcíme első fele. Eleinte csak leveleket váltottunk, én a könyvei hazai kiadása körül dolgoztam, aztán egyszer csak betoppant a budapesti irodába egy szelíden mosolygó, bajszos ember, aki megfontolt, lassú mozdulatai, szinte suttogásig halkított, bársonyos hangja alapján nem tűnt sem bohémnek, sem a „szívi” becenévre alkalmasnak. Csak a szeme csillogása sejtetett valamit.

Nicholas Kolumban, vagyis Kolumbán Miklós 1956-ban vándorolt ki több állomás után az Egyesült Államokba, ahol letelepedve angolt tanított középiskolákban, és családot alapított. Versekert írt, publikált angolul, majd magyar költőket kezdett fordítani, egészen új szemléletet érvényesítve az amerikai közönség elé kerülő versekben. A tengerentúli közönség teljes spektrumot kapott József Attilától kezdve Radnótin, Weöres Sándoron, Faludyn át Orbán Ottóig, Nagy Gáspár, Oravecz Imre, Petri, Zalán költészetéig. Fordításainak köszönhetően a magyar irodalom nem egzotikus zárvány volt többé, hanem élő, lüktető költészet. Anyanyelve volt a magyar, de képes volt anyanyelveként beszélni az amerikaiakét is.

És általában: könnyen beszélte mások nyelvét. A mi – sajnos, rövid – barátságunkat a különféle testi nyűgökből eredő hétköznapi problémák közös nyelve alapozta meg. „Na és milyen orvosságot használ ellene?” – kérdezte bizalmas-halkan a panasz hallatán, mire kivillantottam táskámból a megfelelő dobozt. „És honnan szerezte ezt?” – kérdezte kíváncsian, mire furcsálkodva vágtam rá, hogy a fasori gyógyszertárból. Miklós elmosolyodott, már sejtettem, hogy nála van az ütőkártya, és csakugyan: előhúzta belső zsebéből pontosan ugyanazt a készítményt, csak más kiszerelésben. „Ez New Jersey-ből van, én ezt szedem. Csak ez fog segíteni” – mondta, és a kezembe nyomta ajándékképp.

Tréfáit sok barátja mesélte, aki Amerikában meglátogatta. A subway-en utazva, egyszer a magyar beszélgetést hallva egy helyi utas döbbsenten kérdezte meg, miféle nyelven beszélnek. „Japanese!” – mordult rá Miklós tettetett arroganciával, olyan arccal, mint aki a következő pillanatban lenyeli. Itthon folyton Joe barátjáról ontotta a történeteket – sokáig azt hittem, Joe kitalált figura, holott hús-vér valóság. „Joe barátom ül az autójában, megállítja a rendőr, nincs bekapcsolva a biztonsági öv. Ez bizony komoly büntetési tétel arrafelé. Joe feltépi az ingét: nézze biztos úr, a szívóműtetem hege, még nem gyógyult be teljesen, és az orvos szigorúan megtiltotta, hogy elszorítsam az övvel.”

Beszélgetéseinkből mégis legemlékezetesebbek az üdvözlései maradtak, ha csak kevésszer is volt alkalmam találkozni vele. Mindig ezt kérdezte először bizalmas-halkan: „Jól van? És szerelmes?” Ez volt Miklósnál az élet sarkköve, és egyben legnagyobb tanítása számomra: az egészség és a szerelem a fontos. Ez utóbbiból nála nem is volt hiány, bohémságának a folytonos szerelem és szoknyapecérkedés is része volt. Nekem azt kívánta, mielőbb találjak magamnak egy snájdig neurológust, mert akkor egycsapásra megoldódhat a fejfájás és a szerelem problémája is. S épp a fejfájások kapcsán került szóba az a bizonyos fényfüggöny is. „És lát fényfüggönyt?” „Nem, azt nem látok.” „Akkor jó. Akkor nincs baj. Én már elég régóta látok. Színpompás sugarak, csodálatos. Tüllfátyol szerű, néha lebeg is. A tárgyak kiélesednek. Egészen különleges élmény.”

Ez volt az utolsó beszélgetésünk, aztán visszautazott. A bohemian-szivi címről nem jött több levél, csak a családjától egy értesítés.

Idestova tíz éve lesz, hogy legördült élete fényfüggönye, s eltűnt mögötte végleg, ki tudja, miféle égi huncutságokkal mulatva azóta az időt. A személye, a költészete, a szeme csillogása, a tréfái mind pótolhatatlanok. Az üdvözlő kérdését megtanultam, s felteszem olykor némely ismerősnek, ha találkozunk. Aki nem mered rám döbbsenten, arról tudom, hogy közös nyelvet beszélünk.

Ecót hallgatva Londonban

Gömöri György tárcája

Kit ne érdekelne Umberto Eco fellépése? Londonban minden év februárjában megtartják a Zsidó Könyvhetet. Az idei fénypontja éppen Eco látogatása volt. Éveken át hívogatták erre az eseményre, de csak most adta be a derekát.

Jegyezzük meg előljáróban, hogy legjobb tudomásunk szerint Eco nem zsidó származású. Viszont *A rózsza neve* óta korunk egyik legismertebb írója, a szemiotika professzora és a mindenkori hamisítványok gyűjtője és szenvedélyes leleplezője. Most *Prágai temető* című, angolra nemrég lefordított regényét mutatta be David Aaronovitch angol kritikussal beszélgetve. E művének fő témája az összeküvés-elméleteket népszerűsítő hamisítványok története, ezek között is egy „Simone Simonini“ nevű zugíró nagyon elterjedt, francia és német ponyvaregényekből összeollózott hamisítványa, a *Cion Bölcséinek Jegyzőkönyve* (Protocols of the Elders of Sion), amelyet az a huszadik század elején a cári titkosrendőrség ügynökének kérésére írt.

Telt ház volt a Kings Place-n, ebben a gyönyörű, új londoni művelődési központban, rengeteg ember fizetett be Ecóra. Az író most nyolcvanéves, bottal jár, de szellemileg teljesen friss, és sokkal jobb angolt beszél, mint ezelőtt huszonöt évvel, amikor Cambridge-ben hallottam egy előadását. Nemcsak saját regényéről mondott érdekes dolgokat, hanem általában a hamisítványokról is – ebből a témakörből óriási könyvtárat gyűjtött össze, s a téma egyik legjobb szakértőjének számít. Erdemes idéznünk egy fontos megállapítását: az összeesküvéseknek három fajtája van. Van, amelyik sikerül (például

Julius Caesar meggyilkolása), van, amelyik nem (Catilina leleplezett összeesküvése), és van aztán olyan, amelyik csak képzelt összeesküvés – ezt lehetetlen megcáfolni, mert ha nem létezett, csak beszéltek vagy írtak róla, hogyan lehet minden kétséget eloszlatni arról, hogy ezt csak kitalálták? Az emberek hiedelmeinek gyakran kevés közük van a tényekhez és különösen veszélyes a „van-valami-benne” szemlélet. Mert bár bizonyítani nem tudok egy rémhírt, vagy egy elméletet, sokan beszélnek és akkor: „biztosan van benne valami” – mondja Eco.

Két ilyen képzelt összeesküvésnek volt félelmetes hatása a huszadik században. Az első Hitler használta fel a második világháború előkészítésére, illetve a német tömegek elhülyítésére: ez az úgynevezett „hátszél”-elmélet. Eszerint a németek nem azért veszítették el az első világháborút, mert katonai vereséget szenvedtek, és egyszerűen nem voltak képesek tovább folytatni a háborút, hanem azért, mert „hátszéltek” a hadsereget a hátszélből bomlasztó pacifisták, szocialisták, kommunisták és egyéb sötét szándékú elemek. Hitler Harmadik Birodalmát ezt az állítólagos „hátszél” próbálta volna orvosolni katonai győzelmekkel, ezért kellett egész Európát lángba borítani és emberek millióit elpusztítani. Viszont a németek totális fegyverletétele 1945-ben egyszer és mindenkorra véget vetett a „hátszél” legendájának.

A másik képzelt összeesküvést egy Nyikolaj Szkoblin nevű emigráns orosz tábornok, a nácik és a szovjetek kettős ügynöke „tálalta fel” a már akkor meglehetősen paranoid Sztálinnak. Hamisított dokumentumok alapján a teljes szovjet vezérkart árulással vádolta meg – ezért Sztálin roppant arányú tisztogatást rendelt el, a Szovjetunió öt marsallja közül 1937-ben hármat perbe fogtak és kivégeztek, a tábornoki kart is teljesen megritkították. Ez volt a Tuhacsevszkij-ügy, amelynek következtében évekig megroppant a szovjet katonai vezetés, és bizonyos fokig az 1941-es német invázió kezdeti sikerei is ennek a súlyos vezetőhiánynak tulajdoníthatók. Másszóval: mennyi múlik egy ügyes hamisítványon? Egy ország, egy földrész, egy egész civilizáció sorsa.

Véres komolytalanságok

Bárdos József rovata

Jonathan Swift

Újabb szerény javaslat

Mindenekelőtt el kell ismernem, hogy már eddig is remekebbnél remekebb ötletek szolgálták honi gazdaságuk felemelését. Kiváló például az éhezés problémájának radikális rendezésére szorgalmazott egyéni farmprogram, melynek keretében minden rászoruló mezőgazdálkodási céllal egy fél tenyérnyi kukoricát kaphat, mellé egy lejárt szavatosságú tojást, hogy költenie is legyen mit. Ez nemcsak a szabadság fényes bizonyítéka: mindenki annyit pattog(at), amennyit akar; de egyúttal a foglalkoztatás nehéz gondját is jelentősen enyhíti. Amennyiben a megsegítettek a költést vállalkozóként folytatják, egyúttal gyarapodik az adófizető állampolgárok száma, és elég a vállalkozókra egy a jövedelemtől független nyereségadót megállapítani, hogy továbbra is legyen miből fedezni a törvényhozók Tahitibe, Monte Carlóba, a Kanári-szigetekre, Laputába és más efféle tudományos központokba szervezett tanulmányútjait.

Tudom, bölcs elmék fontolgatják az egyéni csőd bevezetését, melyhez minden csődbe jutott azonnal pisztolyt is kapna, hogy (esetleg családja kiirtása után) öngyilkos lehessen, ezzel is csökkentve a nemzeti szegénység méreteit. Ez azonban túl drága megoldás. Mint ahogy nem tartanám helyesnek az adósok börtönének bevezetését: Angliában sem vált be, nem is szólva arról, hogy sokkal egyszerűbb ilyen intézmények (épületek, berendezés, őrség stb.) létrehozása helyett egyszerűen az országot átminősíteni az adósok börtönévé, és valamilyen módon (például a képzési idő többszörösére kiterjedő életszakaszra) lehetetlenné tenni az ország elhagyását.

Szeretném leszögezni, hogy az állandó, nemzetszomorító panaszkodás, külföld előtti szégyenülés megakadályozásának egyetlen radikális megoldása van: meg kell szüntetni a panaszkodókat. Ezt a módszert egy bizonyos Dzsugasvili (alias Sztalin) évtizedeken át sikerrel alkalmazta, mintegy 10-20 millióval csökkentve hazájában a panaszügyek (és panaszosok) számát. Nem állítom, hogy módszere

megfelel a mai, fejlett kor követelményeinek, de azt sem lehet megengedni, hogy a nyomor(gók) csökkentését fekete terepjárókkal kódorgó felfegyverzett önkéntesek ötletszerű, egyéni kezdeményezésekkel próbálják megoldani.

Kiváló elképzelésnek látom a dohánytermékek árusításának állami monopóliummá tételét. Ez nemcsak jelentős költségvetési bevételt eredményezhet, de lehetővé teszi a dohányzás ártalmainak tervszerű, államilag kézben tartott terjesztését, ami önmagában is nagyszerű eszköz a nemzeti halálozás szintentartására. Ugyanakkor a mai nehéz gazdasági körülmények között mindez nem eléggé radikális: a nikotin, kátrány stb. okozta elhalálozás csak hosszú, nehezen kiszámítható folyamat eredményeként jön létre. Miáltal is az elhalálozók nem érzik át esetük kiemelkedő nemzetgazdasági jelentőségét. És hiába, hogy az egészségügyi ellátás a nyomorgók számára egyre elérhetetlenebb, ha ők különféle kuruzsló eszközökkel élnek és így mégis megzavarják a demográfiai folyamatok tervszerűségét.

Ennél tehát hatásosabb eszközre van szükség. Ilyen lehet a levegő állami tulajdonlásának kimondása. A megfelelő törvény életbe lépését követően nemzeti lélegezdek hálózata jöhetne létre. Már szinte látom is a nemzeti zászlókkal fellobogózott hipermodern épületek láncolatát, melyekben csekély ellenszolgáltatás fejében bárki egy adag levegőhöz juthat. A lélegezdek egymástól mért távolságának tudományos tervezése lehetővé teszi a kevésbé életrevalók, betegek, öregek stb. természetes kiszuperálódását, ezáltal minden drága orvostechikai beruházásnál eredményesebben lesz elérhető a nemzet egészségügyi állapotának javulása.

A népesedési folyamatok irányítása egyébként is elképzelhetetlen az állam további hathatós beavatkozása nélkül. Szükség lehet a születések alakulásának szabályozására. Megengedhetetlen, hogy egy gyermek világra jövede mindenféle egyéni hangulattól, kedvtől, tévéműsörtől, netán alkoholos befolyásoltságtól függjön.

Biztosítani kell, hogy minden állampolgár meghatározott számú (nagyjából 2 és 5 közötti) gyermeknemző kvótával rendelkezzen, melyet a megfelelő, úgynevezett szülési adó befizetése után szabadon felhasználhat. Az elektronikus nemzőkártyák kibocsátását (és évenkénti, a rendszámokkal egybekötött cseréjét) szintén állami monopóliummá téve a hazai ipar is helyzetbe hozható. Az államnak jelentős befektetés-ösztönző politikát kell folytatnia: ha nincs elég hazai (nőt ágyba) befektető, akkor tovább csökken a nemzet lélekszáma. Nem is szólva a már így is uralkodó lélektelenségről!

Ha ezen az úton nem jutunk el a Kánaánba, hát ne legyen Swift a nevem!

Makkai Bence fotója

László Noémit, az Erdélyi Magyar Írók Ligájának új elnökét kérdeztük a szervezet célkitűzéseiről, működésének feltételeiről és, természetesen, költészetéről.

„Író az, aki életre-halálra írónak tud maradni...”

– Tízéves születésnapját ünnepelte nemrégiben az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL), tisztújító közgyűlést is tartottak, ahol megválasztottak a szervezet elnökének. Eddig is részt vettél irodalomszervezésben, az E-MIL irodavezetője voltál. Mi az, ami motivált az elnökségi tisztség elvállalásában?

– Azt gondoltam, gyakorlatilag semmi mást nem kell majd tennem, mint amit irodavezetőként tettem, de ebben meglehetősen melléfogtam. Az irodavezetőkhez képest az elnököknek sokkal több dolguk van a médiával. Ezen túl leginkább az motivált, hogy az elkezdett munkát hasonló szinten folytathassuk, és hogy az E-MIL tagjait, ha lehet, kissé érdeklődőbb csapattá kovácsoljuk.

– A különböző generációkhoz tartozó alkotók közösen vesznek részt irodalmi rendezvényeken, ahol könnyen megtalálják egymással a hangot, jól érzik magukat, ez az egyik erénye az itteni irodalmi életnek. Miben látod a titkát?

– Ennek titka egyrészt az eddigi gyakorlatban rejlik, abban, hogy a megfelelő pillanatban az itthoni idősebb generáció egy része képes volt a fiatalok irányába nyitni, hogy ezt a fiatalok örömmel fogadták, és megtiszteltetésként élték meg. Amikor pedig szervezőerőhöz, forráshoz és alkalomhoz jutottak, ők sem feledkeztek meg a náluk idősebb írókról, akik az adott pillanatban szintén örömmel fogadták a gesztust. Ezen túl pedig, azt hiszem, bizonyos, az írás és az élet gyakorlatáról vallott nézeteknek is egyezniük kell, különben nem működhetne a dolog.

– Az E-MIL fontos célkitűzése ennek a közösségi érzésnek az ápolása, megtartása. Milyen fő feladatai vannak még?

– Azt hiszem, ilyen értelemben legfontosabb feladatunk a most jelentkező tehetségek támogatása, irodalmi életbe való bevonása, mert a múlttal és jellel úgy tűnik, amennyire lehetséges, rendben volnánk, de a jövőre oda kell figyelni. Ugyanakkor nem ártana, ha a szervezetnek a világhálón való virtuális jelenlétét föl tudnánk erősíteni – nyilván ez hozzáállás, ugyanakkor pénz és idő kérdése is.

– Az erdélyi magyar irodalom műfordítások révén nyitna a külföld felé is. Vannak már erre vonatkozóan konkrét elképzelések?

– Igen, mégpedig egy kezdetben egy- vagy kétnaposra tervezett műfordító konferencia – egy majdani műfordító tábor kezdeménye – megszervezéséről van szó, amely, ha mindenben sikerrel járunk, idén késő ősszel zajlana, egyelőre kísérleti szakaszban, Kolozsváron.

– Van-e lehetősége az E-MIL-nek külföldi felolvasó turnékat szervezni, idegen nyelvű kortárs alkotókat meghívni Erdélybe?

– Ez a dolog minden időben anyagi források és kapcsolati tőke kérdése, az E-MIL pedig jelenleg a kapcsolati tőkét illetően talán nem is állna oly rosszul, ám ahhoz, hogy nagyszabású külföldi irodalmi turnékat bonyolítson, még nem eléggé erős a szervezet, egymagában bizonyosan nem, de más írószervezetekkel, illetve helyi kulturális intézményekkel együttműködésben elképzelhető, hogy sikerrel tudnánk külföldi E-MIL szereplést szervezni és külföldi írókat itthon vendégül látni.

– A Magyar Írószövetséggel és a többi magyar írószervezettel ápoljátok a kapcsolatot, több irodalmi rendezvényen, írótáborban vettek részt közösen. A Romániai Írók Szövetségével milyen a viszonyotok?

– Több E-MIL tag egyben a Romániai Írók Szövetségének tagja és előreláthatóan ez a szám növekedni fog. Leszámítva azt, hogy Karácsonyi Zsolt választmányi tagunk a Romániai Írók Szövetségének kolozsvári fiókjában kisebbségi ügyekért felel, a két szervezet között egyelőre nincs hivatalos együttműködés, de a már említett műfordítókonferencia okán például ez a helyzet máris változhat.

– Nem titok, hogy a mai támogatási rendszer, a gazdasági válság megkeseríti az irodalmárok, irodalomszervezők életét is, nehezebb lobbizni, pályázni, ilyen tekintetben egyáltalán nem lesz könnyű feladatod. Hogyan sikerül majd megszervezni az idei Arkosi Írótábort, a Kolozsvári Magyar Napokon való részvételt és még sok más irodalmi rendezvénysorozatot, felolvasóestet?

– Jól összehangolt, ötletes csapatmunkával, komoly pályázatok gyártásával, gondos elszámolással, más szervezetekkel, intézményekkel,

hazai irodalmi alapítványokkal való együttműködés révén, illetve az eddigi évek munkája és tapasztalata alapján az E-MIL-nek magyar és román állami forrásokból juttatott esetleges normatív támogatás felhasználásával.

– Elhangzott az ötlet, miszerint az anyagi támogatók körébe érdemes lenne bevonni irodalmat kedvelő vállalkozókat, üzletembereket. Egy őket tömörítő mellékszervezet létrehozása is felmerült. Megvalósíthatónak tartod ezt az elképzelést?

– Igen, volt szó arról, hogy sikeres embereket kellene szervezetünk gondjaival felkeresni, hátha a minőségi reklám reményében vagy akár jó szívből segítenének az Erdélyi Magyar Írók Ligáján, és hogy ilyen értelemben létre lehetne hozni a „tisztelőbeli tagok” vagy „baráti társaság” körét. Amikor Orbán János Dénes korábbi E-MIL elnök arról beszélt, hogy az utóbbi sanyarú években a magán-mecenatúra kivonult az irodalomból, kevés realitását látom annak, hogy különféle titulusokkal visszaédesgessük őket. Más szempontból is bonyolult probléma ez – hogy mennyire kellene az írónak kilincselnie ahhoz, hogy méltósággal tudja mesterségét űzni. És hogy méltóság nélkül mennyire tudná mesterségét űzni. Kérdés tehát, hogy milyen úton-módon kell a potenciális támogatóhoz közelíteni – és ennek a kérdésnek nem vagyok szakértője.

– „Író az, aki életre-halálra írónak tud maradni, aki az írás mesterségét kenyereként fogja fel, aki ezt a mesterséget becsülettel és alaposan végzi, és ínséges időkben sem futamodik meg. Nem adja fel álláspontját egy jól tejelő beosztás kedvéért, nem kacérkodik más foglalkozásokkal, nem tér le a göröngyös útról egyéb hivatások kedvéért, nincsenek kétségei saját íróságával kapcsolatban, érdeklődik a többi író munkája iránt, ezt egyenesen megszállottan teszi, képben van az irodalom, illetve a szöveggyártás terén folyó eseményekkel, és boldogan vegyül el az irodalmat művelők színes társaságában” – fogalmazol egy interjúban szinte programbeszédszerűen. Ha ezeket a kritériumokat vesszük alapul, akkor az E-MIL hány ilyen hivatásos irodalmárt számlál?

– Ezt nem tudnám megmondani, mert ezt nem kívülálló kell, hogy megítélje egyes íróval kapcsolatban, hanem az író maga – egyébként én is ideális helyzetként vázoltam fel a fentieket, az általam elképzelt „Valódi Író” szellemképeként, amitől sajnos meglehetősen távol állok. Úgyhogy ebből a távoli pontból inkább nem mutogatnék, de meg sem haragszom, ha mindenki elgondolja: hogyan is áll ezzel a meghatározással.

– Lehetségesnek tartod, hogy a költő, az író abból éljen meg, amit a hivatásának érez, vagyis az írásból?

– Természetesen lehetségesnek tartom, ismerünk néhány író, aki ebből él, költőt már jóval kevesebbet – aki erre a bravúrra költőként

képes, az biztosan megtűzdeli verses munkáit műfordítással, drámaírással, hangjáték-írással vagy akár forgatókönyv-írással, nem tudom, ki az, aki vegytisztán versből képes megélni. Abba inkább belehalni szokás, azt hiszem. Prózából viszont meg lehet élni, nem is kell feltétlenül zseniálisan írni vagy istenáldotta írói vénával rendelkezni hozzá, itt sokkal inkább a rátermettség, az öngazgatás, a kapcsolatokkal való ügyes sáfarkodás, a fegyelmezett munkamódszer, a komolyság, kitartás, tájékozottság és következetesség a kulcs.

– *Lehet-e célkitűzése ma egy magyar írószervezetnek, hogy éppen ebben támogassa tagjait?*

– Akár lehetne is, hogy annyi honoráriumot biztosítson, amennyi az irodalmi lapok által nyújtott és ösztöndíjakból, díjakból származó összegeket kiegészítve elég legyen ahhoz, hogy egy-egy író-költő legalább a tisztességes létminimumot elérje. Azért azt nem kell elfelejtenünk, hogy az irodalmi szervezet elsősorban nem pénzgyár, hanem érdekvédelmi szövetség és fő célkitűzései sorában nem az anyagi, hanem a szellemi javakra kell koncentrálnia.

– *Egy korábbi beszélgetésünkben azt mondtad, nem hiszel az olyan, már közhelyszámba menő kategóriákban, hogy erdélyi magyar vagy női irodalom. Ezek szerint a nyitottság lesz az egyik elved elnökként?*

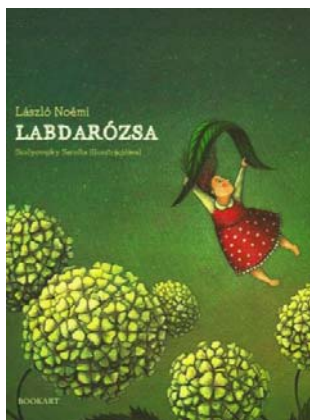
– Az Erdélyi Magyar Írók Ligájára alapításának pillanatától jellemző a nyitottság, az úgynevezett „gittegyleti effektus” elkerülésére való törekvés – akár mondhatnánk, hogy ezen a női elnök személye csak javít. Ám ehhez feltételeznünk kellene, hogy az E-MIL elnök női mivolta valamiféle különleges állapot, olyasmi, amire fel kell figyelni, én pedig nem szeretnék olyan világot, ahol felkapjuk a fejünk, ha azt halljuk, hogy valamely kulturális szervezet elnöke nő. Szebb lenne, ha azt mondanánk: lám-lám, a szervezet elnöke olyan ember, aki szöveget is, embert is a világra hozhat, aki előbbinek, utóbbinak is gondját viseli.

– *Első köteted, a Nonó, cím nélküli verseket tartalmaz. Hová tűnt ezt a címedegység?*

– Kezdetben egyszerűen nem tudtam címet adni – vagyis nem tudtam, a megírt vers pontosan miről is szól, de úgy gondoltam, az embernek mégiscsak tudnia kellene: a megírt vers miről is szól, úgyhogy elkezdtem a címadás gyötrelmes mesterségét próbálgatni, és nyilván még mindig nem tudom pontosan: adott vers miről szól, de továbbra is próbálkozom. Különben attól tartok, a verscím – mint a fordítás – sosem lesz teljesen pontos, mégis szükség van rá, hogy tudjuk: melyik versről beszélünk. A vers címe olyasmi, mint az ember neve: nem magyarázza, hanem jelöli a verset.

– *Ki egyengette a pályád, kit tekintesz máig mesterednek?*

– Azt kell mondanom, hogy én is, mint annyian, Bréda Ferenc köpönyegéből bújtam elő, Bréda negatív kritikája nyomán igyekeztem valamiféle „elfogadható” szövegvilágot teremteni, amelyben bizonyos sajátos vonásokhoz mégis, Bréda ellenére is, hú maradtam. De azt hiszem, a szó valódi értelmében sajnos nem volt „mesterem”, vagy könyvek lapjain kerestem mestert, nem a kortársak között, és kevésbé számított meg a megalkotóknak.

– *Mind a Nonóra, mind a későbbi, 1996-os Az ébredés előterében, vagy a 2000-ben megjelent Esés után című verskönyvedre jellemző a kimunkált formakultúra. Hexameterek, szonettek mellett szívesen kísérletezel a kötött és szabadvers ötvözésével is. A szabadverset olykor nagyobb kihívásnak találod. Melyik versformát kedveled a legjobban?*

– Azért találok nagyobb kihívásnak a szabadverset, mert a forma gyakran sugallja a mondanivalót és ez olyan, mintha az alkotó bizonyos értelemben kikapcsolná gondolkodását, a szabadvers esetében pedig, ahol még a ritmust is előszeretettel hívjuk gondolatrítmusnak, a gondolaté a főszerep, ez pedig olyan ember számára, aki a forma-hívta tartalommal sokkal könnyebben bánik, nyilván izgalmas kihívás. Persze, erre vagy arra a módszerre szavazni azt jelentené, hogy eldöntsük: kell-e vagy sem gondolkodni a versben, hogy tagadjuk a forma által generált tartalom mágikus erejét, hogy ne gondoljunk a vers gondolatán túli hatalmára. Azt hiszem, a tízes jambusban érzem legotthonosabban magam, azzal a feltétellel, hogy időnként össze lehessen törni.

– „László Noémi az erdélyi poéták ama sorába sorolható, akik Dsida Jenő óta az ut musica poesis-t össze tudják kapcsolni a mesterségnek szinte kifogástalan tudásával; akik pontosan tudják, mivel lehet kezdeni, zárni a szöveget, hogy versként hasson; ugyancsak tisztában vannak azzal, hogy mindez mégsem elég a vershez, ez csupán előfeltétele annak, hogy a vers külső alakja (mondjuk így) »vonzó« legyen” – *mondja kötetéről Fried István Mai líránk százegy verse című írásában. Mit jelentett számodra ez a dicséret?*

– Mindig megtisztelőnek gondoltam azt, amit Fried tanár úr a verseimről írt, de továbbra is úgy látom: a költő alakulásában leginkább a negatív kritikának jut szerep. A pozitív vélemény jó visszaigazolás, erőt ad, bátorít, de az utat a nemtetszés megnyilvánulásai jelölik ki, azzal, hogy az ember csakazértis, továbbra is ugyanabba az irányba tart, vagy megszívlel bizonyos dolgokat és irányt vált. Illetve ha nem

tudjuk, merre kell valóban mennünk, akkor nem is igen érdemes tovább haladnunk ezen az úton.

– A Papírhajó című, 2009-ben megjelent könyvedben tizenöt év reprezentatív költeményei és új versek is találhatóak. Hangsúlyos szerepet kap benne, úgy érzem, a játékosság, az irónia, az önironia. Illenek ezek a jelzők a lírádra?

– Igen, jobb esetben beszélhetünk ironiáról, önironiáról, és remélhetjük, hogy a dolog nem süllyed az olcsó csúfondároskodás szintjére. Másrészt pedig arra is kell gondolnunk, hogy az alkotó számára csapdákat rejt a saját, teremtett világáról való beszéd, hiszen hogyan beszéljen róla, hogy túl ne lőjön a célon, de ugyanakkor, ha lehet, az a dédelgetett világ ne is törpüljön el? A költő kicsit úgy néz köteteire, mint a lelkes szülő gyermekére: szégyelli nyíltan, nagy szájjal dicsérni, de a világért nyilvánosan meg nem szégyenítene.

– A Feketeleves című köteted 2007-ben írtad, mindössze két hónap leforgása alatt, miután megszületett Tekla lányod. Tulajdonképpen a felnőtték igazságtalanságaira mutatsz rá. Így egyszerre két irányba is beszélsz...

– Erről nem nekem kell beszélnem, mert mondhatom én itt, hogy ez a könyv felnőtteknek szól, ha a felnőttek nem érzik, hogy megszólítja őket – de azt hiszem, a felnőttek, ha egyáltalán belenéznek, érzik majd, hogy érintett felek. És a Feketeleves kiskamaszoknak szól, azoknak, akik már nem gyerekek, még nem felnőttek és valójában már egyik csoportba sem szeretnének tartozni, éppen csak azt nem tudják, hogy akkor ők tulajdonképpen kicsodák. Mert ez a könyv pontosan arról szól: a gyerekek nem gyerekek, a felnőttek nem felnőttek, a gyerekek nem felnőttek, a felnőttek nem gyerekek – álljon meg a verekedés, mi is a valódi helyzet? Nem válaszkönyv, hanem kérdéskönyv, a választ keresse meg mindenki maga.

– A kötet valóságos időutazás, visszamész kamaszkorodba, így világítasz rá bizonyos igazságokra. Ez a nézőpontváltás a titka a gyerekkönyv hitelességének? A gyerekverseket nem is a felnőtt László Noémi írja?

– A gyerekverseket nyilván László Noémi írja, csak az a helyzet, hogy László Noémi nem feltétlenül egy személy és nem feltétlenül egy időben lakik – még ha a személyije tanúsága alapján ez másképpen van is. Sok helyzet, sok pillanat összetett struktúrái vagyunk, olyasformán, mint a nemez vagy a papírmásé, és egészen kivételes lélekjelenlétre (gerincre) van szükség ahhoz, hogy minden pillanatban az úgynevezett „énünkkel“ (ön)azonosak legyünk. Ezért különleges a művész helyzete: az alkotás során elvonatkoztatathat attól, ami személyi irataiban szerepel, és ez nem mindenkinek adatik meg. Lehet, hogy ezért szeretnének olyan sokan művészek lenni. Csakhogy az

elvonatkoztatás után nem mindig könnyű mindennapi személyünkbe visszahelyezkedni – talán ezért szokás a művészeket örültnek nézni.

– *Labdarózsa című köteted példaképe a „Bóbita”. Weöres Sándor pedig kedvelt szerződ. Azt is mondod, hogy ez amolyan mai, huszonegyedik századi, tépett bóbita. Hogy érted ezt?*

– A kötet világa ugyanúgy alapvető érzelmekkel, motívumokkal és hangzásmintákkal dolgozik, mint Weöres Sándor Bóbitája, csak csonkább, töredékesebb, részben, mert egy lakótelepi gyermek múltjára vezethető vissza, részben pedig azért, mert az én tehetségem nem éppen az a sziporkázó és könnyedén szédületes mély, amilyen Weöres Sándoré, mégis az övét idézi vagy az övére támaszkodik.

– *Nem is olyan régen a Bretter Körön szerelmes versekkel rukkoltál elő, amelyekben hangsúlyos szerepet kap a metafizikai vonal, a haláltematika. Narratív könyv lesz, azt is elárultad. Mit lehet még tudni a készülő kéziratról? Esetleg érlelődik benned egy prózai mű is?*

– A kézirat a gép memóriájában csücsül és egyelőre nem tudni, mi lesz a sorsa. Azt hiszem, nem árt neki, ha egy ideig csiszolódik még. Valóban igyekeztem úgy szerkeszteni, hogy a benne szereplő versek valamiféle történetté álljanak össze. Egyszer, diákkoromban, egyszuszra végigolvastam Ted Hughes Varjú című kötetét, és azóta nem tudok szabadulni attól a kísértéstől, hogy olyan könyvet állítsak össze, ami nem feltétlenül egy szálla fűzött versekből áll ugyan, aki elolvassa, mégis azt érezze: történetet kapott. Kudarcaim története, vagy valami ilyesmi lesz ez a könyv, ha sikerül becsületesen kimunkálni.

Varga Melinda

Bajnai Nórárt kérdeztük a Félvégtelen című kötet kapcsán kialakult vitáról, a kritika feladatairól és arról, mivel foglalkozik a mindennapokban.

Tájképek egy távolsági buszról

– *Hogyan született az ötlet, hogy Bodor Lillával közösen egy verses albumot jelentessetek meg?*

– 2010-ben volt egy felolvasóestem, ahol találkoztam Bodor Lillával. Ezután keresett meg az ötlettel, hogy hozzunk létre valamit közösen. Tetszettek neki a verseim, talált valamit bennük. Hasonlóan voltam a festményeivel.

– *A képek igazodtak a versek témájához, vagy éppen fordítva?*

– Igazodás? Ezt a szót leginkább kutyaiskolákban lehet hallani... Tehát nem, semmi sem igazodott semmihez. Kép is és vers is (kivétel nélkül mindegyik) egymástól függetlenül születtek. Nem inspirálták egymást, nem a kialakulásukban lelhető fel közös mozzanat, hanem a hatásukban van a metszéspontnyi többlet, a közös halmaz. A képek nem illusztrációk, a kétféle műfaj természetesen nem egymás szinkrontolmácsa – miért kellene, hogy az legyen? Arra irányult a kísérletünk, hogy a szuverén alkotásaink párokba rendezve, társítva képesek-e egy új entitást, önálló paradigmát létrehozni.

– *Mohai V. Lajosnak, a kötet szerkesztőjének mennyire volt abban szerepe, hogy miként kerüljön párbeszédbe egymással kép és szöveg?*

– Lajos a közös kötet utószavát írta, így természetesen ismeri a verseket és a képeket, de egyébként nem ő a kötet szerkesztője, hanem Nádor Zsófia. Különböző egyikük sem jelzett olyasmiről, hogy szerintük a képek és a versek világa összeegyeztethetetlen vagy az értelmezhetetlenségig széttartó lenne...

– *Korábbi verseid közül is átírtál és átemeltél néhányat. Milyen elvek alapján dolgoztad át a szövegeket?*

– Tömöríteni, sűríteni szerettem volna, szálkásítani a szövegen – pusztán ennyi vezérelt.

– *Miért éppen a Scolarra esett a választás?*

– Őket ismertem. Nagyon korrekt, igényes kiadónak találom a Scolart. Közös kiadványt szerettünk volna, ezért olyan kiadót kerestünk, ahol a lehető legjobban átjön a kép és a szöveg világa. A Scolarnál nagyon értenek ehhez.

– *Eddig két, egymásnak ellentmondó írás jelent meg a Félvégtelenről. Mi lehet az oka ennek a szélsőséges megítélésnek?*

– A művészet, az irodalom soha nem képes levetkőzni a maga szubjektív jellegét. Szerintem a két írás (a két recenzió) nem mond ellent egymásnak. Egyszerűen nincsenek párbeszédben. Ha már szövegek egymáshoz való viszonyáról van szó, engem Farkas Daniella és Szendi Nóra írása egy távolsági buszon egymás mellett ülő két emberre emlékeztet, akikben pont annyi a közös, hogy egyszerre hallják, amint a sofőr bementja, milyen megálló következik és lehetőségük van rá, hogy ugyanazt a tájat kémleljék. Ahány ember, jó esetben annyi szubjektum és annyi befogadó.

A kritikairásról alapvetően azt gondolom, hogy egy kritikának vagy recenzióknak ma akkor van értelme, és valahol ott kezdődik – különben ezek szerintem a kulturált létezés alapvető kritériumai is –, ha a szerző által megütött hangnem nem sértő, nem személyeskedik, és nem személyesíti meg a szöveget sem a lírai én vélt vagy valós tulajdonságaival, (például „agresszív, türelmetlen a szöveg“), nem felülről beszél és nem az attitűdjeit (értékelő viszonyulásait) közli „véleményhirtelen“ módon. Nem „én-az“, hanem „én-te“ kapcsolatba lép szöveg és befogadó, így a befogadó a saját élményét, percepcióját jeleníti meg önálló szellemi terméket hozva létre az elemzett anyaggal kapcsolatban.

– *Milyennek tartod az Irodalmi Jelenben megjelent kritikát?*

– Farkas Daniella szövege más, mint amilyen kritikát én bármiről (akár egy cserkészeknek szóló könyvről) írnék, nem a tartalmában, hanem a stílusában, hangvételében ütközik az alapvető elveimmel. A recenzenssel nem gondolkodunk közös platformon, sőt az irodalomnak az efféle (vélt) igazságszolgáltató, rendészeti funkciójától én maximálisan elhatárolódom. Az a benyomásom, hogy mintha a recenzens egy korai szakaszban lezárta volna a könyv megismerésének folyamatát, és különben is: nem is óhajtana kilépni a műalkotásokkal kapcsolatos elvárásainak, sztereotípiáinak óvá, ölmeleg burkából. Tavaly írtam egy recenziót Kántás Balázs Összefutás című kötetéről. Akadt, ami nem tetszett benne, de eszem ágában sem volt lezárni a

szövegeinek a megismerését egy korai fázisban, és ítéletet hirdetni. Az már felülről beszélés lett volna a kivagyiság jegyében. A kategorikus esztétikai ítélezést az emberi kommunikáció egyik legfelelősebb formájának tartom. Általánosságban ezt gondolom Farkas Daniella recenziójáról, konkrétan pedig azt, hogy nem értem és elsomorít, hogy egy fiatal, (véltőleg) még egyetemi hallgató hölgy milyen alapon formál jogot arra, hogy felelősségre vonjon egy kiadót, amiért nem az – általa vélt – kortárs lírai kánon és verbalizálható, szubjektív esztétikai mérce (ha ma valóban létezik ilyen) szerint jelentet meg szövegeket. Ezt a zárlatot például egészen kontextusidegennnek találtam. Legalább döntse már el a kedves recenzens, hogy az indulatai projekciójának a tárgya most akkor az én íráskészségem, vagy az általános tevékenység, amit a Scholar Kiadó kifejt. Az az érzésem, hogy a kritika írója átlépi a saját kompetenciájának a határait. Nem ismeri a kiadót, de ítélezik róla. Más kérdés, hogy mindkét témát meddőnek találok.

– *Miért gondoltál arra, hogy magad veszed kézbe a köteted sorsát, és recenziót írsz a verses albumról?*

– Valójában nem kérdés, amit itt hozzám intézel, hanem inkább a naiv tudatelmélet megnyilatkozása, vélt szándékot tulajdonítasz nekem, ráadásul lerí, hogy a „vád“ második fele valótlan is. Nem gondoltam arra, hogy olyan módon kezembe veszem a kötet sorsát, hogy recenziót íratok róla. Egy beszélgetés során felmerült, hogy Szendi Nóra szívesen írna a könyvről, majd megszületett az esszé. Lehet katasztrofizálni ezt a folyamatot, mégis azt gondolom, előfordult már ilyen a világtörténelemben.

– *Nem érzed visszásnak az ilyen baráti alapon születő értékelő írást?*

– Már korábban írtam, hogy mást gondolok a kritika műfajáról. Esztétikai kérdésekben nem igazán látom értelmét a bináris kategóriák mentén történő ítékezésnek, hiszen efféle minden emberi lény tud magától alkotni, vagyis alátámasztás nélkül az ilyesmi nem nagy szellemi teljesítmény. Elemi szintű elmeműködés: tetszik/nem tetszik. Megközelítem, vagy elkerülöm – erre már a papucsállatka is képes, ha nem tetszik neki, hát elkerüli... A lehető legtávolabb állt tőlem a szándék, hogy bárkit arra kérjek, hozza le a kritikát. Azért nem Szendi Nóra küldte, mert nem ismert Titeket, én meg azt gondoltam, hogy valamennyire igen, legalábbis köszönő viszonyban vagyunk. Ami történt, elküldtem egy írást, hogy ha gondolják, közöljétek le. Más szerzőt is láttam már hasonló módon eljárni, de most már szerencsére felvilágosítottál, hogy ennek nem ez a módja. Mit mondhatnék? „Kövezzenek meg“! Azért szerencsére nincsen halálos áldozata az esetnek.

– *Az egyik hozzászólásban megtámadtak azzal, hogy édesapád segítségével jelenhetett meg a kötet. Mennyi az igazság ebben?*

– Sértett emberek személyeskedő vádaskodására nem szeretnék reagálni. Egyébként nem gondoltam volna, hogy ebben az értelemben is téma lesz a kötetünk, ráadásul ilyen bántó módon. Különben nem látom az összefüggést abban, hogy miért jobb, ha pályakezdőket mondjuk a Szerencsejáték Zrt. vagy a Tesco támogat, mintha egy magánszemély tesz némi gesztust egy olyan országban, ahol a művészeti támogatás nagyjából nulla. Szóval az igazság ebben nulla egész néhány százalék (plusz áfa).

– *Sokan nem tudják, hogy a költészetten kívül mivel foglalkozol. Elárulod az olvasóknak?*

– Az ELTE pszichológia szakának, a kognitív-fejlődéslélektan mester programján vagyok ötödéves, emellett magyar szakos. Maradék időmben gyerekeket tanítok teniszezni, illetve egy pszichés problémákkal élőkkel foglalkozó alapítványnál dolgozom önkéntesként. Olyan tevékenységeket szeretek végezni, amelyeknek valamilyen módon van köze a gyógyításhoz, a segítő szakmákhoz. A későbbiekben a művészetterápia, a neuropszichológia és a sportpszichológia területének valamelyik metszéspontjában képzelem el magamat. Ha veszik a fáradságot és megkérdéznak, tudatosan fogalmazok mindig úgy, hogy „költészettel is foglalkozom”. Mindenki gondoljon, amit szeretne, a magam részéről annyit tehetnék még hozzá, hogy egyelőre, mint általában a húsz körüliek, még az utam elején járok.

– *Milyen kötet lesz a következő?*

– A *Félvégtelen* nem a második verseskötetem, hanem egy közös kötet, alkotói együttműködés eredménye, ártatlan és spontán kísérlet. Jelenleg mentális problémákkal és zavarokkal élő emberek felépüléstörténeteivel foglalkozunk közösen néhány kollégámmal, ami merőben más műfaj, inkább szakmai jellegű munka lesz.

Boldog Zoltán

Tornacipővel a macskakövön

Bajnai Nóra és Bodor Lilla
Félvégtelen című kötetéről

Bajnai Nóra költő (*Ön-zene*, 2009) és Bodor Lilla festőművész közös kötete, a *Félvégtelen – Én túsarok, te macskakó* a Scolar Kiadó gondozásában jelent meg. Az igényes, minőségi kivitelezésű, album jellegű könyvet méltán sorolhatjuk a Scolar-kiadványok legszebb darabjai közé.

Bajnai Nóra első kötetéhez hasonlóan továbbra is az alanyi költészet útját járja, a *Félvégtelen* íve azonban már jóval feszebb, átgondoltabb mint az *Ön-zene* szövegei; szervesebben rendeződnek az egyes versek ciklusokká, majd kötétté. A három egység egy párkapcsolat felbomlását, majd a továbblépés lehetőségét tematizálja. Az első rész (*Félvégtelen*) szövegei a szakítás előtti patthelyzetet, a következő ciklus (*Tizenkét centiméter*) a magánéleti törés utáni eltávolodást, végül a záró ciklus (*Helyben nyújtás*) darabjai a felejtést és a regenerálódást fogalmazzák meg.

Ennek ellenére a versek továbbra is a kiforratlanság és a türelmetlenség jegyeit viselik magukon. A kötet megannyi kívánnivalót hagy maga után, a legfontosabb mind közül egy alapos válogatás lett volna. Noha mindössze huszonöt meglehetősen rövid szöveget olvashatunk, alig találunk hármat (*Hátúszó forduló*, *Tenyérlét*, *Rúzsozom magam*), amely mellett érdemes jelet, jegyzetet hagyni, hogy a későbbiekben visszatérjünk hozzá.

Két vers a korábbi *Ön-zene*-ben is szerepel, az egyiket (*Hátúszó forduló*) elhanyagolható mennyiségű, filológiai jellegű javítást végeztek, lényegében csak az írásjelek változtak. A másik újraközölt darabon (*Füstakt*) történt lényegi, negatív irányú változtatás azonban szintén amellől tesz tanúbizonyságot, hogy Bajnai Nóra még mindig kevésbé tudatos költő, poétikájában sok az esetlegesség, s egy-egy eltalált képben, ritmikai megoldásban inkább csak a ráérzés és a véletlen dominál. A *Füstakt* ugyanis még gyengébb, mint a korábbi változat, terjedelmében kibővült ugyan, a korábbi négy versszak hatra duzzadt,

de megmaradtak a kínlódó, semmitmondó rímek. Eltűnt azonban az egyetlen sokatmondó kép, az egyetlen szépen gördülő strofa a zárlatból. Ezt láthatjuk a két utolsó versszak összevetéséből:

„Posztumusz úgysem marad más,
talán csak humusz és néhány férfizeb,
s bennük néhány továbbgurulni rest
rúzsolttól zsúfolt
cigarettatest,
körülöttük hodály, ahova belopja magát némi
slankítóan füstös félhomály.”
(*Füstakt, Ön-zene*, 2009.)

„Úgysem marad más,
csak néhány férfizeb,
s bennük néhány
rúzsoltos (vagy rúzsolt mentes)
karsú cigarettatest.”
(*Füstakt, Félvégtelen*, 2011.)

A rímhasználat többnyire szintén türelmetlenségről és a műgond hiányáról tanúskodik. Egy-egy vers befogadását igencsak megnehezíti, sőt, egészen funkciótlannal billent ki az olvasásból, amikor minden iróniát mellőző, erőlködésből született összecsengésekkel találkozunk. Ilyen például az *almát* és az *álmát* (*Házasság*), a *nokedli* és a *szeretni* (*Hidak*), a *vissza* és a *borissza* (*Út és test*).

Az átgondolatlanság nemcsak a mikrostruktúrában, így a rímek szintjén jelentkezik, hanem az egyes versek építkezésében is. Az *Út és test* című darab a kötet visszatérő motívumához kapcsolódik, amely igen

hangsúlyos helyen, a címadó opuszban (*Én túsarok, te macskakő*) is megjelenik. A párkapcsolatban a nőnek mutakozó lírai én önmeghatározása szerint tapos a férfin: „*Én túsarok, te macskakő, / Alattam vagy, s én magam alatt vagyok. / Én túsarok, te macskakő. / Nehéz*

testeden nehezen haladok. / Tűsarok és macskakő. / Tőled tizenkét centiméterre vagyok, / magasodom, elhagytalak.“ A kapcsolati hierarchiában a nő a férfivel szemben felettes pozícióban helyezkedik el, illetve alapvetően agresszív gesztussal viszonyul hozzá. Az önmeghatározás állandó jellegű, amint azt a verszárlat kategorikusan kijelenti: *„mert én tűsarok, s te macskakő./ Ez voltam, és ez leszek.*“ Az *Út és test* ugyanehhez a motívumhoz kanyarodik vissza (*„Az út testét taposom össze. / Vissza.*“), azonban a szerves kapcsolódást és a vers koncepcióját indokolatlanul töri meg a zárlat, melyben a korábbi attitűddel élesen szembenálló új identitás jelenik meg, az alárendelt, könyörgő nő: *”Csak kérlek, / ha szakítunk is, / hát ne legyen / semennyire se hirtelen. / Vagy ne legyen.*“

A *Félvégtelen* épp annyira festészeti album, mint amennyire verseskötet, a páros oldalakon elhelyezkedő szövegekhez a páratlan oldalakon Bodor Lilla festőművész 2007 és 2011 között készült alkotásai társulnak. Az egymás mellé kerülő darabok viszonya többnyire egészen esetleges, csak a legritkább esetekben folytatnak egymással párbeszédet. A *Hidak* című vers és az *Illanó tondó* (2009) című kép egymásmellettsége jól példázza szöveg és kép markáns szétartását.

Hidak

Hátam mögött híd, hidak.
Valahol, valakik
felégettek egy függőhidat.
Aztán derült ki:
én voltam, pedig
rajta álltam.
Most a hátam mögött
nincsenek hidak, híd sincs,
csak a hátam.
Azóta minden éjjel
a derekam
török, a szívem szakad széjjel,
pedig nem nokedli.
Szaggatják, szaggatják.
Talán lehet, hogy mégsem.
Mégsem lehet szeretni.

Bizonyos esetekben az egymáshoz rendelés oka az azonos vagy tematikusan egyező cím. A kép azonban az ilyen párosításokban sem, vagy csak a legcsekélyebb módon kapcsolódik, illusztrál, amire jó példa az *Út és test* (*Zita* filmje) című kép és az azonos című vers, illetve a *Kedvező fordulat* (kép) és a *Hátúszó forduló* (szöveg) kapcsolata.

Hátúszó forduló

Ki kell tapintanunk a falat, már idejekorán,
az ütközés előtt, hogy meg lehessen fordulni.
Gyorsan búcsút inteni, váltani még, a medence falán,
vagy akárhol
Hogy megmaradjon egy talán.
Bármilyen kecsegtető is a távol.
Úgy kell, hogy nem látunk rá a falra, se a fal mögé.
Ki tudja, mit hagyunk ott egy ügyes hátraarccal.
Ha túl későn fordulok vissza,
megtelik az orrom, a tudóm vízzel.
Félek, félrenyelem az életet.
Elfullaszt a bánat, a tempó hiába hízeleg.
De ha idő előtt, úgy a fallal szemben
valahol a fal és önmagam közt
ügyefogyottan, tétován megrekedek.
Nincs elrugaskodás, kókadozó lendület.
Ha idejekorán, úgy nem lehet továbblépni.
Mert csak pont jókor lehet.
Nem a faltól falig, hanem a fal előtt kezdődik,
A fallal szemben – hogy ott ki mit kezd magával –
az az igazi menet.
És azt is csak egyetlen egyszer, egyféle ritmusban
lehet.

Akadnak egészen rosszul sikerült párosítások is. Ilyenről beszélhetünk az *Én és te* című vers és a hozzá társított *Kétesélyes történet* című kép esetében, hiszen a vers épp a továbblépés lehetetlenségét tematizálja, az adott időpillanatba zártságot, a változtatás esélytelenségét, míg a kép mind címével, mind az ábrázoltakkal ennek ellenkezőjét.

Én és te

Sakk-matt

Csatározunk, sakkfigurák.
Bár az idő már vagy ezer éve matt.
Lejárt, és minket magunkra hagytak
a már magukra hagytak.

A *Félvégtelem*nel egyszerre két markánsan különálló könyvet vesz kézbe az olvasó. Egyrészt Bajnai Nóra második verseskötetét, másrészt Bodor Lilla első önálló albumát. Kérdéses, hogy milyen okok

dönthettek a társítás mellett, s az irodalmi szempontokon kívül álló esetleges érzelmi, vagy egyéb indíttatás elegendő-e ahhoz, hogy két ennyire széttartó korpusz a kötetbe rendezéssel egy műalkotássá fonódjon össze. Ahogy az is erősen vitatható, vajon a Scolar és a többi kiadó eléggé felelősen bánik-e a kortárs költészet kiadásával, szem előtt tartja-e a válogatás és a szigorú ítélet szükségességét. Egyelőre úgy tűnik, hogy a vizuális igényesség követelményéhez képest a válasz egyértelműen: nem.

Farkas Daniella

(Bajnai Nóra – Bodor Lilla: *Félvégtelen – Én tűsarok, te macskakő*. Scolar Kiadó, Bp., 2011.)

Az illusztrációk Bodor Lilla blogjáról származnak.

Szexpisztoly és Sztálin-orgona

Dragan Todorovic
Félbeszakadt napok krónikája
című regényéről

A 2011-es Könyvfesztiválra jelent meg az Európa Kiadó ráncfelvarrott sorozata, a Modern Könyvtár első darabjaként a *Félbeszakadt napok krónikája*, de a könyvek körüli négynapos nyüzsgést leszámítva Dragan Todorovic regényét jóformán érdektelenség övezi. Voltaképpen könnyed szórakozást ígérő, egy szuszra elolvasható lektűr, amit a szövegben rejlő lehetőségek kiaknáztatlanságuk dacára is érdekessé tesznek.

A *Félbeszakadt napok krónikája* ugyanis nem egyszerűen a jó és a rossz dichotómiája szerint közelíti meg a délszláv háború következményeit, hanem az egyéni sorsokat befolyásoló hatások és ellenhatások alapján. Sajátos relativizmus ez, akárha a nyugati demokráciák határait feszegető Sex Pistols és a Milošević nemzeti diktatúráját védelmező Sztálin-orgona feszülne egymásnak, melyek önmagukban is ellentmondást hordoznak, hiszen az együttes csőre töltött fegyverről, a rakéta-sorozatvető pedig egyházi szertartásokhoz kötődő hangszerről kapta a nevét. Persze, nem mindegy, hogy dobszóló vagy sortűz, Marshall márkájú erősítő vagy rendfenntartás (ang. *marschal* 'marsall, rendőrbíró'), ugyanakkor az öntörvényű punkzene sodrása a háborús gépezet dinamikáját idézi, tömegekre gyakorolt hatása pedig propagandacélokra is alkalmassá tenné, vagyis ami ellen felszólal, azt egyszersmind modellezi is. Így lehetséges, hogy az egy ritmusra mozgó tömegben egyéni sorsok kuszálódnak össze, ha úgy tetszik, a három főszereplő, Boris, Johnny és Sara egymástól függetlenül kezd halkuló-távolodó gitárszólóba, s egyre nehezebb eldönteni, hogy a széteső szimfónia még éppen felfedezhető egysége vagy a torzított gitárhang kakofóniájában megtalált harmónia hallható-e.

Mindezt megerősíteni látszik a tehetséges grafikus, Csáki László borítótérve. A magnókazetta – *A* és *B* oldala miatt – kedvelt metaforája

az életnek, s voltaképp Boris, Johnny és Sara magnószalagjainak összegabalyodása is találó, de a rafinált rajz ereje a walkman visszajátszó funkciójában rejlik: ahhoz ugyanis, hogy a felvételeket újra meghessen hallgatni, még a visszajátszás előtt manuálisan fel kell tekerni a kazetták gyűrött szalagjait, de az élmény – akárcsak egy emlék a pillanat intenzitásához képest – már nem lesz ugyanolyan. A változás olykor alig észrevehető, nem úgy a háború okozta pusztítás, melynek egészen zseniális illusztrációja vélhetően óvatosságból került a borító belső felére, pedig Toronto jelképe, a sugárnyalábot húzó rakétaként ábrázolt CN Torony tételesen is megjelenik a szövegben. *„Belgrádban leromboltak egy hasonló tornyot. Néha elképzelte, hogy óriási gumióvszer borul az épületre, amely immár kolosszális pénisszé átlényegülve mered az istenség felé, aki megengedi, hogy ez a rémálomba illő szörnyűség megtörténjék“.* Az erőteljes kép tehát a regény egyik szuggesztív részletének lerajzolásával jött létre, melyhez vagy a szöveg adta az instrukciót, vagy – Boris-hoz hasonlóan, de tőle teljesen függetlenül – Csáki László is gyakran érez *„kísértést, hogy lerajzolja, ami a szöveg olvasatán megjelenik előtte“.* Nem azt üzeni a kép, hogy egy ilyen világba inkább ne szülessenek gyerekek, hiszen elcsépett frázisok helyett mintha azt mondaná: ha a szeretet, a szex az egyik lehetséges ellenszer, akkor egy gigantikus pénisz az az eszköz, amellyel biztonságosan háta mögé lehet kerülni az illetékeseknek. Ellenkező esetben az *„agyba áramló vér vékonyan csordogáló erecskévé szűkül, elerőtlenednek az izmok, nincs többé erekció. És akkor jön a rendszer, jól seggbe kúr minket, és nekünk hazafias kötelességünk lesz, hogy eközben gyönyörtől mámorosan zengjük a dicsőségét“.*

A zene, a háború és a szexualitás helyenként egészen meggyőző elegyet alkot, de a regényre nem csak ebből a szempontból jellemző a részletgazdagság. Ehhez mérten a *Félbeszakadt napok krónikájának* elbeszélőjét nem a történelmi reflexiók, nem a háború, hanem az egyén boldogulásért folytatott harca érdekli, ahol Boris, Johnny és Sara a lappangó és a direkt fenyegetéssel szemben ugyanannyira tehetetlenek, hiszen ezek nem emberléptékűek. Egyrészt *ki gépen száll fölbe*, annak a célpontok túl távoliak ahhoz, hogy a bombázás többet jelentsen, mint egy gyakorlás a szimulátorban, másrészt a *„bombák felrobbannak, de túl nagyok ahhoz, hogy az ember felfogja őket. A nagymérvű pusztítás sosem befolyásol valós időben, akkor sem, ha előben figyeljük. Az ember agya nem veszi be“.* Se a túl kicsit, se a túl nagyot. Nem úgy az olvasóé, aki Todorovic remeklései ellenére gyakorta ütközik közhelyekbe, a tömegkultúra termékeit idéző, ízléstelen frázisokba, melyek a szerző szándéka szerint aligha ironikusak. Összehasonlításuképp, a *Transformers 3* előzetesében feltett patetikus, otromba kérdés – *„Évek múlva majd azt kérdezik, te hol voltál, amikor elfoglalták a bolygót?“* – szinte szó szerint hangzik el a

könyvben. Vagy például: „Az igazi hősök ismeretlenek. Magatokért harcoltak. Mindannyiunkért. Máskülönbem nem tudtak válaszolni, ha majd a gyerekeitek megkérdezik, hol voltak, amikor kitört a háború“.

De hollywoodi a mérsékelt izgalmakkal kecsegtető történet is egy furcsa szerelmi háromszögről az agitáló énekes, a mellőzött festőművész és a népszerű híradós között: amíg Johnny, a punkzenekar frontembere akarata ellenére partizánnak áll, addig párja, Sara és legjobb barátja, Boris az emigráció sikere érdekében összeházasodnak, hogy Kanadában kezdjenek új életet. Hármójuk története akkor válik érdekessé, amikor Sara még nem tud Boris árulásáról, az amnéziás Johnny már nem emlékszik rá, Borisnak pedig nem áll érdekében elmondania, ez az állapot azonban csak ideiglenes, hiszen a regény innentől menthetetlenül a kommersz végkifejlet felé veszi az irányt. Nagyobb baj ennél, hogy a történetmondás csak látszólag követi az emlékezés logikáját. A narráció gyakran vált a helyszínek és a szereplők között, melyet a sortörés előzékenyen jelöl, de a háború okozta szétesés és a címben szereplő félbeszakadás kifejezésére önmagában ez vérszegény megoldás. Ráadásul – akárha Todorovic a szakadás leplezésén fáradozna – az elkülönülő szakaszokat hol asszociatív módon, hol motívumismétléssel össze is kapcsolja.

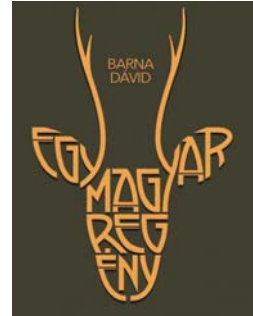
A *Félbeszakadt napok krónikája* a szerb származású szerző első angol nyelven írt regénye, melyet Lukács Laura ültetett át magyarra, de a többszörös áttétből vajmi keveset érezni, és ez aligha a fordító hibája. Todorovic a délszláv szerzők átmenetiségéből akarhatott kitörni az angol nyelv segítségével, ezzel azonban éppen azt az egyedi ízt veszítette el, ami Boris, az anyanyelvi kultúra elkötelezett híve számára az egyetlen menedék, így az ellentmondásos regény „a baljával pofon vág, a jobbival megsimogat“. Lendületes, őszinte, de nyers, monoton, mint az angolszász punkzene, és egyszerű, de pontatlan, mint a szovjet haditechnika, vesztére azonban hiányzik belőle a Sex Pistols radikalizmusa, így a Sztálin-orgonához hasonlóan, nagyobb a füstje, mint a lángja.

Lénárt Ádám

(Dragan Todorovic: *Félbeszakadt napok krónikája*. Európa, 2011.)

Móricz köpönyegéből Móricz bőrébe bújva

Barna Dávid *Egy magyar regény*
című prózakötetéről

„Mikor Tel Avivból Jaffa felé gyalogoltam a parti sétányon, hogy még zárás előtt vegyek valamit a szeretteimnek a bazárban, nem gondoltam, hogy igazából ez a könyv lesz az, amit magammal hozok” – emlékezik vissza Sárközy Bence, a 2011 nyarán alapított Libri Kiadó egyik vezetője Barna Dáviddal való megismerkedésére. Egy ilyen figyelemfelkeltő történet sokban segítheti egy ismeretlen szerző indulását. Merthogy Barna Dávid első könyve *Egy magyar regény* címmel jelent meg tavaly szeptemberben a Libri Kiadó első szépirodalmi kiadványaként.

A borító hátlapszövegének reklámízű, pletykaszagú felütése szerint sem a szerző, sem a kiadó marketingese nem reszkította a szereplők azonosításának esetleges ismereti hiányosságokból adódó kudarcát. Rövidre zárta a dolgot az egyik legfontosabb szereplő kilétének tisztázásával: „Megengedheti-e magának Móricz Zsigmond, a nemzet nagy írója, hogy egy kis lelenccel, egy kis utcalánnyal hozzák szóba?” A mű tehát Móricz Zsigmond életének egy részébe nyújt bepillantást, és azzal a mozzanattal indul, hogy „a nemzet nagy írója” találkozik a lelenclánnyal (itt: Kati), akit végül magához fogad, majd többszörös szexuális aktus után összefonódik az életük. Mindezt naplószerű formában olvashatjuk, miközben Barna Dávid személyes családtörténetéből, aktuális jelenéből vett rövidebb, egyes szám első személyben elmondott jelenetek ágyazódnak be a Móricz Zsigmond életét bemutató epizódok közé. A szövegeket „nevük elhallgatását, megváltoztatását kérő” nőalakok kapcsolatának összefüggő, szintén naplószerű leírása egészíti ki. Az egyes fejezetek címe minden esetben egy konkrét napnak a dátuma.

Mielőtt azonban olvasóként túlzott megfeleltetésekbe kezdenénk, érdemes figyelmet szentelnünk a B. D. monogrammal jegyzett ajánló soroknak, miszerint az elénk tárt történet hangsúlyozottan fikciós

regény. Vagyis azoknak, akik az egyes figurákat ihlető személyek valódi életére kíváncsiak, az elérhető szakmunkákhoz, emlékezősekhez kell fordulniuk. Igazán bajba pedig az a lelkes olvasó kerül, aki buzgó kíváncsiságában valóban az irodalomtörténeti források között kezd el kutakodni. Ami ekkor történik, az a permanens *déja vu*.

Az *Egy magyar regényszerzője* ugyanis a korábbi kritikákban említett életrajzi elemek beolvasztásán túlmenően bátorsággal nyúl Móricz publikált naplórészleteihez, a róla szóló kortárs visszaemlékezésekhez és a napjainkban megjelent monográfiákhoz. Átszerkesztetten és válogatottan ugyan, de leírásai, dialógusai nagy részében szó szerinti, szövegegység szintű egyezéseket találunk. A regény 1936. szeptember 26. fejezetének álcázott mórícossága helyenként több mint hiteles: hivatkozás nélküli átemelés. Ne gondoljuk, hogy a fiatal szerző elsőkönyves zavarában, megihletődve a nagy elődtől reflektálatlanul használta az érdekesebbnek ítélt részleteket.

Móricz életműve napjainkban is bővül. A 2010-ben megjelent *Naplók 1924–1925*, illetve a korábban folyóiratban közétett naplórészletek és kéziratos jegyzetkönyv (*Tükör*) részletei Móricz addig láthatatlan, terjedelmes életművének egyes elemeit is olvashatóvá tették. Ezekből választ ki Barna Dávid néhány jelenetet; ügyesen, rejtőzködve, álnévvel, saját kilétéből pusztán annyit felfedve, amennyit a regény narrátora 170 oldalon elárul. A *B.D.* monogram mögött megbújó szerző így válik saját elbeszélésében, Móricz Zsigmond figurájához hasonlóan, szereplővé. Mindez a regényben is megidézett Roland Barthes fontos művének (*A Szerző halála*) tézisért bizonyítja. E szerint „[a] modern író [...] saját szövegével egy időben születik meg: [...] kizárólag a megnyilatkozás idejében él.” Azaz B. D. éppen az *Egy magyar regény* megírásával, a szerzőség kérdését mintegy felfüggesztve demonstrálja és hitelesíti az irodalomelméleti közhelyet. Barna Dávid tehát nem lop, hanem szöveget alkot.

A regény idézőtechnikája a források miatt változó. A szövegszintű átemelések közül feltűnő, például, Holics Janka búcsúlevelének formailag is elkülönített, kurzivált beemelése (az 1939. október 30. fejezetben) Móricz Virág *Anyám regényéből*. Az *Egy magyar regény* így, eltávolodva a naplótól kortárs visszaemlékezések szövegével kerül kapcsolatba. A legnagyobb különbségek a regényben Petiként szereplő, a naplókban Littkey Imre (későbbi Móricz Imre) alakjához köthetők. A szöveg ugyanis kész tényként kezeli Hamar Péter *Móricz Zsigmond utolsó szerelme* című könyvének talán legfontosabb megállapítását: a kutatót naplórészletek, a bennük talált ellentmondások alapján nem kizárt, hogy Móricz Zsigmond Littkey Erzsébet gyermekének nem örökbefogadó, hanem vér szerinti apja. Ha hihetünk Móricz monográfusainak, kutatóinak, erre vonatkozó direkt utalásokat az eredeti naplóban nem találhatunk. További érdekesség, hogy az egyébként szenvedélyesen jegyzetelő, élményeit rögzítő 20. század eleji író egyetlen

feljegyzést sem készített Zagyvarékason Imre nevelőinél, Kiséknél tett látogatásairól. Az *Egy magyar regény* szövegébe közvetlen átvétellel tehát nem kerülnek vonatkozó naplóbejegyzések, a leírt események magját ilyen esetekben a Hamar-könyvben fellelhető visszaemlékezések, Kisné egy 1970-ben Móricz Imréhez címzett levele, illetve Móricz Imre *Emlékezése* szolgáltatja. Mindezeket nyelvileg az átvett naplórészletek színvonalához igazítja a szerző, így azok stílusában összemosza és a feljegyzések közé utalja az említett irodalomtörténeti forrásokat.

Barna Dávid regénye Móricz írásainak két jellemző szövegépítkezési módját is működteti. A Móricz-kutatók is megállapították, hogy az író gyakran használt a szöveget megszakító elemként aktuális sajtóközleményt. Ilyen elemek az *Egy magyar regényben* a narrátorként meghatározott Barna Dávid jelenére vonatkozatható részek (például a Szabadsághídról leugró férfi esetének leírásakor idézett MTI-hír). Ezek biztosítják a két történetyszál (Barna Dávidé és Móricz Zsigmondé) párhuzamosságát, és ugyanakkor a szövegrészek egymás közti viszonyára irányítják a figyelmet.

Móricz szívesen építette írásaiba kortársai szövegeit is. (Jelöletlenségük miatt ezek azonosítása ma már nehéz feladat a kutatóknak.) Az *Egy magyar regény* igyekszik ebben a gyakorlatban is követni. Vendégszöveggént az 1970. április 21-én című részben hosszan idéz Lanczkor Gábor *A mindennapit* ma című regényéből. Emellett találhatunk egy jelölt, kurzivált Houellebecq-részletet (1944. december 20.), amely a kötet mottóival összeolvasva izgalmas játékba hozza a kortárs francia szerző szövegeit a vizsgált regény részletgazdag, erotikus jeleneteivel. A móríci átvételek képei, nyelvezete problémamentesen illeszkednek napjaink szexualitást tematizáló írásaihoz. Akárcsak Nádas Péter a *Párhuzamos történetekben*, Barna Dávid is Móricz szerelmi levelezésének dokumentumaival és naplórészleteivel egészíti ki saját írói fantáziáját.

Barna Dávid személyes élettörténete, „*semmiből talált*“ zsidóságának elbeszélése párhuzamosan halad az „*idősödő, testes úriember*“ és Kati kapcsolatának leírásával: újra és újra megszakítja az összefüggő, cselekményes történetyszálát. A kettős történetépítés és az abból adódó töredezettség tulajdonképpen megoldása lenne Kati és Barna Dávid nagyapjának találkozása, a gettóból való szöktetés pillanata. Az őz és unikornis párbeszédének látszólag érthetetlen, de mindenképpen szürreális jelenetében azonban végképp feloldódik ez a lehetőség. „*Nagy kihívás meg nem történt események utólagos rekonstrukciója*“ – olvashattuk a regény indításakor.

És olykor valóban nem is sikerül. A szöveg végére érve Barna Dávid a *Pixel* (Tóth Krisztina novelláskötete) első fejezetének David/Dawidjéhez lesz hasonló. Őseinek története, saját zsidóságuk, megmenekülésük vagy haláluk sokadik nekifutásra sem mesélhető el problémamentesen. Tóth Krisztina szövegének narrátorra mindezek

közben mossa kezeit: „*Hazudtam, de valamiért így láttam helyesnek. [...] Mindez persze ellenőrizhetetlen. Keringenek a nevek, nehéz volna mindennek utánajárni.*“

Az *Egy magyar regény* lelkes olvasója pedig még egy elkeseredett kísérletet tesz a megfejtésre, miután rájön, hogy egy sajátos montázsregényt tart a kezében. A kötet szerkesztője szerint „*Köszönet a házért/hazáért!*“ jelentésű ivrit mottó nyomába ered. Hamarosan azonban csalódnia kell, a regény előzékén feltüntetett szöveg ebben a formában lefordíthatatlan. Hogy úgy mondjam: halandzsza. Nem kell sokat gondolkodnunk, hogy rájöjjünk: Barna Dávid sem létezik. De igazából ez sem jelenthet problémát, mert a regény végére abban lehetünk legkevésbé biztosak, ki is az a Móricz Zsigmond.

Horváth Annamária

Egy magyar blöff

Jegyzet az *Egy magyar regény*hez

Barna Dávid *Egy magyar regény* című műve a kortárs magyar próza egyik legszimpatikusabb blöffjének nevezhető. A szerző már a kötet elején elzárkózik attól, hogy a Móricz életének egy részét bemutató regényt bárki irodalomtörténetileg hiteles munkaként olvassa. Amint Horváth Annamária írása bemutatja, maga ez a mentegetőzés elindít egy játékot az olvasóval, hiszen a regény nagy része létező forrásokra épül. Az író a hézagokat kipótolja, feltételezhetően saját életének mozzanatait is beleírja a Móricz-naplórészleteket imitáló epizódok közé, amelyek meglepő módon egyes szám harmadik személyben beszélnek a szöveget író személyről. Akár Julius Caesar, vagy egy olyan ember, aki úgy érzi, nincs teljes összhangban saját személyiségével.

A naplóírás imitációjának leglátványosabb hibáját akkor követi el, amikor a naplórészletek Móricz halála után is tovább folytatódnak. Ezzel szándékoltnak leleplezi önmagát, erősítve azt, hogy mind a naplórészletek, mind a bennük leírt esemény fikció. Holott jól láthattuk: a nevek megváltoztatása ellenére forrásai igenis valóságok.

A forrásokkal és a narrációval folytatott játék mellett az *Egy magyar regény* számtalan vendégsszöveget emel be, ezzel is fokozva a feltárása

okozta intellektuális bizsergést. Megidézi Roland Barthes gondolatait is, hogy jártasságát bizonyítsa az irodalomelméletben. Divatosan aláveti szövegét annak az elméletnek, hogy a Szerző halott, tulajdonképpen szövege szempontjából lényegtelen a létezése.

A lektűrökéhez hasonló szintre csupaszítja le a nyelvet, amely könnyedén olvastatja a pikáns történetet: Móricz és a cselédlány kapcsolatáról szóló, annak testi oldalát bemutató szexjeleneteket. Nem is beszélve arról, amikor Móricz Zsigmond lánya apja halála után a hátrahagyott leveleket olvasva maszturbál a leányfalui házban. Tehát Barna Dávid regénye kísérletinek nevezhető abban az értelemben, hogy megpróbál divatba hozni egy régen népszerű műfajt, az irodalomtörténeti lektűrét.

A népszerűsítés érdekében olyan, fent bemutatott elméleti problémákat helyez el a könyvben, amelyen nyugodtan elmolyolhatnak a filológusok, az irodalomtörténészek, tehát az irodalmi szakma művelői. A szöveg szinte rejtvénné válik. Ha pedig így olvassuk, a legfontosabb kérdés: mi a megfejtés?

Ha a címre koncentrálunk, akkor az *Egy magyar regény* megengedi azt az olvasatot, hogy egy átlagos magyar regény archetípusaként értelmezzük Barna Dávid debütkötetét. Tehát az „így írtok Ti” gesztusával egyfajta tükröt tart a könyv a jelen prózapoétikájának. Mit is látunk ebben a tükörben? Leginkább azt, hogy milyen könnyű egy magyar regényt megírni. Az alapanyag adott, csak össze kell ollózni a különböző forrásokból, majd összegyúrni egy élvezhető nyelven, látványos szexjelenetekkel. A kortárs szerzők azt fedezhetik fel a tükörben, hogy ők tulajdonképpen csak kompilátorok. Másolókként pedig a történeteket nem ők birtokolják, hanem csak kitaláltak hozzá egy nyelvet, amelyet feldúsítanak a szélesebb olvasóközönségnek és a szűkebb, profi értelmezőknek szánt elemekkel.

Érdekes, hogy az eddigi írások egyike sem érintette a talán legkézenfekvőbb párhuzamot: a szűzsé összecsengését Nabokov *Lolita* című regényével. Kati (a Móricz-életrajzbeli Csibe, Littkey Erzsébet) ugyanis éppen úgy csábít, mint Lolita, azaz kacérságával maga kínálkozik fel az öregúrnak. Ennek magyar változatát alkotja meg Barna Dávid, aki az *Egy magyar regény* címmel arra is utalhat, hogy a világirodalmi szűzsé magyar elemekkel (Móricz életének egy része) rögtön hazai termékként tünteti fel a művészi teljesítményt. Ez pedig azt sugallhatja, hogy szigorú értelemben véve nem létezik autentikus magyar regény – a sikert jelentő panelek adottak, azokat célszerű újrahasznosítani.

A lektűröktől kölcsön vett nyelv és a nagy vonalakban mind a magyar irodalomtörténetből, mind a világirodalomból ismert történet biztosítja azt, hogy a könyv befusson. Az utalásrendszer és a fent említett átemelési technikák, látványos hibák pedig azt, hogy a szakma figyelmét is felkeltse. A rejtvény megfejtése tehát magában a hatásban rejlik. De az enigmatikus részek minden esetben olyanok, amelyeken

számtalan irányba elindulhatunk. Blöffnek pedig azért nevezhetők, mert az indulás után nem érkezünk el sehova. És ez az értelmezési zsákutca lehet a regénytükröbe pillantás egyik fontos tapasztalata. Kockáztassuk meg tehát: a kortárs prózapoétika paródiáját tarthatjuk a kezünkben. Amely a magyar regény tétnélküliségére irányíthatja a figyelmet.

A hatáshoz hozzátartozik az is, hogy Barna Dávid megalkot önmagának egy zsidó identitást. Ez már a regény mottójaként használt ivrit feliratban megfigyelhető, amely azonban egy nem létező kifejezés. Barna Dávid személyiségének első eleme tehát egy blöffre épül, de következetesen feltöltődik a regényben a zsidóság iránti szimpátia jegyeivel. Az elbeszélő ugyanis zsidóvá válik, elhagyja Magyarországot. Móricz Zsigmond és Barna Dávid története a szövegszerű összefonódáson kívül nehezen kapcsolható össze. Esetleg Móricz és Kati titkolt gyermekének leszármazottjai mindketten. Vagy talán ez is csak afféle hézag, amelynek kipótolhatósága vagy éppen kipótolhatatlansága működésbe hozza a szöveget.

A bravúrosan felépített, irodalmároknak felkínált intellektuális útvesztők minden bizonnyal nem kapcsolhatók egy kezdő íróhoz. A kimódolt hatásmechanizmus olyan szerzőtől származhat, aki látja, milyen módon hívhatja fel a figyelmet magára és a kortárs magyar prózában jellemző trendre. Barna Dávidról a következőket tudhatjuk: „1982-ben született Budapesten. A gimnáziumot szülővárosában végezte, érettségi után Izraelbe költözött. A Tel Aviv-i Egyetemen szerzett diplomát, jelenleg Jeruzsálemben él. Az Egy magyar regény az első könyve“. Ha a könyv azon szakaszaira gondolunk, amelyek Lanczkor Gábor *A mindennapit ma* című művének részleteivel csengenek össze, akkor akár a rákérdezésre is vállalkozhatnánk (ahogy a Népszabadságban megjelent írás is utal erre a lehetőségre). Fontosabb kérdés azonban: miért nem vállalta saját névvel a minden bizonnyal gyakorlott író az újabb prózakötetet?

Az egyik magyarázat lehet, hogy a regényben a Barna Dávid és Móricz Zsigmond személye közötti összefüggés kutatásából adódó játék valószínűleg kiaknázzhatatlan lett volna. A másik, hogy ha valóban tükörként, a kortárs magyar regényirodalomra vonatkoztatva olvassuk az *Egy magyar regényt*, akkor ennek a parodisztikus, irodalomelméleti szempontból a szakmabelieknek gumicsontot dobó blöffnek komoly sértődés lehet a következménye. Ennek a lehetséges sérelemnek és az említett görbe tükörnek a lehetősége azonban benne rejlik Barna Dávid új könyvének címében, amely így hangzik: *Funkcionális analfabéták*. Ez talán éppen az Egy magyar regény olvasóinak szól, azoknak, akik túl komolyan veszik ezt a rendkívüli kifinomultsággal megalkotott provokációt. De lehet, hogy éppen azokat tünteti fel funkcionális analfabétaként, akik nem hajlandók belemenni a játékba. Bár a borítóra került motívum is erőteljesen azt sugallja, hogy az olvasót felszarvazzák.

Danyi Zoltán

**Hullámok
utánatösi
matükre**

Az elhallgatás precíz csendje

Danyi Zoltán *Hullámok után a tó sima tükre* című kötetéről

Danyi Zoltán legújabb prózakötetének olvasása közben eszünkbe juthat Wittgenstein utasítása: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell“. Ehhez hasonló járhatott a kötet hátsó borítóján lévő szöveg írójának fejében is, jóllehet megfogalmazása meglepően banális és kínosan patetikus. („Van, amit nem lehet elmondani – sem versben, sem prózában. Danyi Zoltán kötete mégis beszél és gondolkodtat. Írónk köztünk van. Vajon ez a kötet rólunk szól? Értünk van? Ha elolvassuk, érezzük. Tudni fogjuk.“) Ez a „mégis beszéd“ azonban sikerrel jár, mert az – egyébként is kiválóan működtetett – elhallgatások előterében kristálytiszta precizitással hullámzanak a mondatok, s a központozás kiiktatása itt nem divatkövetés, hanem lendület. Ez az, ami – többek között – magával sodorja az olvasót is, az erő, amely nem engedni a könyvet, nem csak azért, mert mindössze hetvenhat oldal.

A *Hullámok után a tó sima tükre* az első és az utolsó elbeszélés címeinek összeolvasztása. Rutineljárásnak számít ilyenkor a szövegek egymáshoz való kapcsolatának, a regénnyé olvasás lehetőségének vizsgálata, mely utóbbit az alcím (*Fejezetek*) is implikálja. Az előre látható terjedelemnek köszönhető, hogy ez mégsem válik elvárássá, s így összhangba kerül a cím egyértelmű képisége a „fejezetek“ és az odaértett „nagyelbeszélés“ rész-egész viszonyával. Ez a letisztult, egyszerű metaforika okozza a motívumok (mint a tó, a fák, a szél, az eső és a csend) standard értékrendjét, képezi a félreérthetlenség viszonypontjait. A cím megnyugvást, derűs higgadtságot, jelenidejűséget sugall, de a névutó éppannyira jelzi ezt, mint amennyire érzékelteti a lezárttságot, a visszatekintő perspektívát. A múlt idő konzekvens használatát is megtöri egy-egy jelen idejű szentenciózus

zárlat („*hogy a helyén van minden, és minden rendben; a világon minden a lehető legnagyobb rendben.*“). Ez a kettősség a mű egészen végigvonul, és leginkább arra hivatott, hogy érzékeltesse azt a szakadékot, mely az elbeszélő én és az őt körülvevő világ életfelfogása között húzódik. Már az első oldalon szembesülünk ezzel, ugyanis egy igen expresszív jelenettel indít (két lecsúszott alak húsos lepényt zabál, az egyik kezében sörös flakon, a másik éppen „*bőségesen az árokba csorgat*“), „*ez volt az utolsó kép, ahonnan nincs tovább*“, párhuzamban egy teakészítő mester létmódjával, mely „*csupán egy érintésre van a tőkéletestől*“, s mely nélkül nincs kiút a felfordulásból. A felismerő megnyilatkozás („*[...] villámütésként hasított belém a gondolat, hogy nem is ráhangolódásról, hanem a legfontosabb összefüggésekről van szó [...]*“) átvitt értelemben már előrevetíti, hogy mondanivalójának megértése dönti el a hovatarozást. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a megértésnek fontos része az elmondhatatlan felfogása, érzékelése, aminek tolmácsolása „*hiábavaló küszködés*“, mert az kell, hogy „*a testünkben, a szívünkben, a zsigereinkben érezzük*“.

A Nem csak a csendről a narrátor pozicionálása ebben a felállásban, akit „*kirekesztettek és ellényegtelenítettek*“, „*hibbantnak, hóbor-tosnak, különcknek tekintettek*“, mert nem tudta elmondani „*semmi-lyen szögből, semmilyen nézőpontból, semmilyen módon*“, mit akar voltaképpen a csenddel. Az egyes szám első személyű elbeszélő ezen a ponton határozza meg önmagát: „*Ha pedig így áll a helyzet, gondoltam, akkor mégiscsak jobb volna, ha ennek megfelelően viszonyulnék hozzá magam is, és ettől kezdve [...]* a csend őrének és védelmezőjének tekinteném magam“. Mindez, persze a közönséget is megosztja, vagyis az olvasónak is döntenie kell, amit a záró kérdés is ösztönöz („*a fák közt zúgó szél és a levelek az ágak között; hogyan magyarázhatnám el ennél érthetőbben?*“). A helyeslő olvasó szerint ugyanis ennél világosabban nem is lehetne kifejezni a csendet, és nem csak a csendet; az egyet nem értő pedig a fent említett jelzők valamelyikével illetné a kérdésfeltevőt, és nagy valószínűséggel elajándékozná a könyvet.

Ritkán fordul elő ebben a műfajban, hogy a narrátor ennyire markáns „személyiség“, hogy alanyisága nem csak jellemvonás, nézőpont. Hangsúlyossága talán azzal magyarázható, hogy az olvasóban kiváltott igen erőteljes, ambivalens érzelmek közvetlenül a már-már pszichoanalitikusnak mondható elbeszélésmódból, vagy a történetmondó asszociációiból fakadnak. Éppen önelemző őszintesége miatt tűnik kissé meglepőnek és ellentmondásosnak a rejtőzködés, más esetben észre sem vennénk. Szokásairól, visszatérő érzelmeiről, frusztrációiról kapunk képet, de nem tudjuk meg a városok nevét (B.), még az ő nevét sem, csak hogy egyszer P.-nek nevezte el magát („*P. vagyok, mondtam, P., ismétlem, pedig nem így hívnak*“), a nők nevének kezdőbetűi ábécérendben követik egymást előfordulásuk szerint (Dorina, Elvira, Enikő, Natasa). A kihagyások,

elhallgatások folytán késleltetett – de mindig bekövetkező – megértés feszültsége folyamatosan jelen van; ami számít, ami a megértéshez kell, benne van, „*miközben ez az érintésnyi távolság a tökéletestől ugyancsak a lehető legérzékenyebb megfelelések részét képezi, nélküle ugyanis biztosra vehetően romba dőlne az egység, és megsemmisülne az összhang, amelyet sugároz*“.

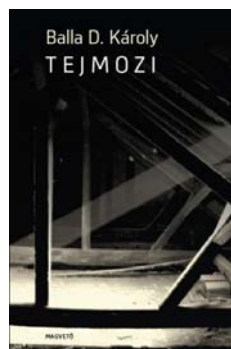
Ebben a pengeélen táncoló, mégis magabiztos arányosságban nagy szerepe van a „vendégszövegeknek“. Munka híján, üres óráiban osztrák kispórák fordításával foglalkozik az elbeszélő (jóllehet szíve szerint inkább drámaírónak tekintené magát), „ezekből“ látunk szemelvényeket. Az idézőjel-használat abból a pikáns szellemességből adódik (ami külön írást érdemelne), hogy a munkák *valóban* megjelentek (Louise Kerstin-Theel: *A mályvaszín folt*; Fabian Bernstoff: *Apró örömök* – Új Forrás, 42. évf. 8. sz., 2010 október; illetve Erika Moser: *A bécsi modell*; Ulrich Hochgatter: *Sem az erdőt, sem a fát*; - Irodalmi Jelen 07/06/2009), fordította: Danyi Zoltán jegyzéssel. Nem tűnik véletlennek, hogy a narrátor megszólaltatásának módja rendezte őket párba, az utóbbi kettőben ugyanis egyes szám harmadik személyű az elbeszélés.) Mindenesetre nemcsak idegenségük okán, de elhelyezésük, megformáltságuk miatt is kitűnnek a többi közül: feltűnő, hogy – egy kivétellel – minden harmadik novella után következik egy, s ezek a hagyományos központozási elveket követik. Pillérként tarthatnának egy erre alapozott értelmezést, hiszen tartalmilag is apró összegzések, támpontok. A szerkesztés kifinomultságát mutatja, hogy a szövegeket nemcsak a már említett állandó, illetve a fel-felbukkanó motívumok (amilyen például a képzőművészek kertjében a szobor [*Egy halványkék derengés; Ahogy bokáig vízben állok*], vagy a tollkabát mint az agresszió köntöse [*Ahogy a felhők tükörképe; Eggyé válni a hideggel*]) tartják össze, de a megosztott történetek jól kivehető kronológiája is.

Az egymást követő események összeillesztésével leírható egy teljes életszakasz, melynek jelentőségét az életfilozófia, az elbeszélő és az őt körülvevő világ emberi megnyilvánulásaitól véglegesen elhatárolódó világszemlélet megtalálása adja. Sok van ebben a füzetnyi könyvben, a róla való beszédet inkább csak befejezni, mint lezárni lehet. A párhuzamok és ellentételezések, a párbeszéd és monológok, a tartalom és a forma összhangban állnak, a helyükön vannak és az olvasóban is a helyükre kerülnek: „*minden úgy van, ahogy lennie kell*“.

Kárpáti Zsuzsa

A megbocsátás gesztusa

Balla D. Károly *Tejmozi* című kötetéről

A ki valamelyest jártas Balla D. Károly eddigi életművében, annak kétsége sincs afelől, hogy különösképpen a 2005-ben a Pro Pannoniánál megjelent *Szembesülés* és az ugyanott napvilágot látott, 2007-es *Egy manzárdór naplójegyzeteit* egy lényeges, drámai életrajzi elem mozgatta, nevezetesen az apjához, Balla Lászlóhoz fűződő kibeszélhetetlen, helyrehozhatatlannak látszó kapcsolata. Ez készítette a legösszintébb önvizsgálatra, szakmával, kortársakkal és az élet értelmével való számvetésre. „Iszapbirkózása” majd két évtizedes, s még utóbb is így vall a *Szembesülés* utolsó soraiban: „nem oldozhat fel sem a megvallás, sem az elhallgatás”. A *Naplóban* is ezzel a lidérccel viaskodik, holott az apa már 1987 óta nyugdíjba vonult, rendszerváltás is történt. A *Tejmozi* megjelenésekor pedig az apa már halott. Különös, hogy a regény záró soraiban, apa-fiú vonatkozásában, összegzésként mégis ez áll: „van még kis időm számba venni az elmesélhetlent.”

Mindamelletts ez a feldolgozhatatlan múlt termékenyítő is: létrehozott egy iróniával átszótt, gazdag és bölcs nyelvet, egy posztmodern „hiányregényt” vagy másképpen nevezve „szerkezeti regényt” (*Szembesülés*), egy lírával telített, metaforikus, vallomásos prózát (novellák, *Tejmozi*), a *Naplóban* pedig a külső tények és a belső valóság borzongató együttesét.

A XX. század második felének magyar irodalmában a vallomásos önéletírás a virágkorát élte, kezdve Szabó Lőrinc 1945-ös (bár csak 1974-ben megjelent) naplójával, a jelentős kortárs alkotásokon át – tematikailag, hangnemében beleértve számos regényt, köztük Parti Nagy Lajos *Hősöm* terét, az aparegények közül pedig legfőképp Esterházy Péter *Harmonia caelestis*ét – talán Tózsér Árpád naplóival

(*Szent Antal disznaja*, Kalligram, 2008, illetve az ugyanott, csak 2011-ben megjelent *Érzékek csóccseléke*) zárva a sort.

A *Szembesülés* a maga megszakításos-kihagyásos írói technikájával, bravúros szerkesztési ötleteivel, a görög mitológiai alakok és helyszínek mögé rejtett korrajzával és legfőképp hihetetlen őszinteségével a vallomásos műfaj XXI. századi páratlan teljesítménye, mindemellett a posztmodern irodalom ritka és élvezhető csemegéje. Ráadásul helyelközzel kacagtatóan a posztmodern paródiájának is tekinthető. Végsőkéig lecsiszolt nyelvi-szellemi „bűvészműtávjá”, melyért a szerző ugyan alaposan megszenvedett (mint kagyló a gyöngyét kiizzadta), a „Nagyérdemű” (BDK szóhasználata) számára azonban fantasztikus játékot is szerzett. Hiszen izgalmas felismerni Argoszban Ungvárt, Egiszthoszban az író apját.

Balla D. legutóbbi regényén is legalább hét évig dolgozott, előzményeinek számos megfelelését találjuk korábbi írásaiban. A *Tejmoziban* az apa látszólag fiktív szereplő, középszerű festőművész, ám nem nehéz azonosítani az egykor hatalommal felruházott, középszerű íróval, a valós apával, akire a fiú soha és sehogyan sem lehetett büszke. Ez a mű is önvallomás, csak metaforikus nyelvben gazdagabb, letisztultabb lélektani regény, melyben a fiú az apját még akkor sem tagadhatja meg, ha az elhagyta családját, kivonult a természetbe, egy faházikóba. Az anya pedig pénzkereső iparosmesterré silányította le férjét, a művészt.

A történet egy széthulló család lelki önéletrajza is, számvetés életről és halálról, az élet értelméről, az autentikus létezésről, az alkotási folyamat nehézségeiről. A szerző a főhős személyébe rejtetten vagy narrátorként folyamatosan jelen van a regényben.

A mű szerkezeti sajátossága az idősíkok mentén viszonylag könnyen szétszalazható cselekményben rejlik. Legalább négy helyszínre és időpontra történik utalás. Először a főhős vendégprofesszorként az Északi-tengerre néző szobája párás ablaküvegén keresztül emlékezik, szemléli a múltat, önvizsgálatot tart (a szerző ekkor azonosul leginkább vele). Másrészt felidéz az apjánál tett utolsó látogatását, mely után képes lesz kimondani: „[a]zon a reggelen majdnem megszerettem az apámat”, holott a látogatáskor még kettős érzések bujkáltak benne, Ezeknek így adott hangot: „Csak nem békülni akar, rémültem meg a gondolatától, hiszen apám az a fajta ember volt, akivel rosszban lenni sokkal kényelmesebb állapotnak bizonyult, semmint meghitt egyetértésben. (...) Csak nem akarja ezt a biztonságos távolságtartást most vacsorával, itallal, sakkal felszámolni, csak nem akarja, hogy a köztünk magasodó jégtömb elérzékenyült patakokban credjen meg, csak nem számít arra, felkínálom neki a lehetőséget, hogy apámnak érezhesse magát és engem fiának tudhasson?”

Éppen itt, e bensőséges együttlét során törik szét valami a múltból, kezd olvadni a jégtömb, hiszen az apa beismerő vallomást is tesz,

„tékozló apának“ nevezve magát (Balla D. kedvelt archetípusai közt a víz, a patak, a hó, a pára, a köd a leginkább kifejező metaforikus jelzések). Lelki testamentuma pedig lényeges útravaló a fiú számára: életéről, haláláról, az emberben rejlő rosszról.

Fontos részletek a gyermekkor felidézett emlékei, legfőképp az apa műhelyének tejüvegszerű, szórt fényében való szemlélődés, hiszen a fiú akkor szembesül a felnőtt világgal, az alkotás pillanataival – önmagára nézve meghatározóan

Végül az emberi viszonyok rajza szempontjából nagyon fontos az anya betegségének, majd halálának végignézése, az apja és a húga részéről az ápolásban magára hagyott fiú (a főhős) belső küzdelme, mivel akkor ismeri fel az ember rendeltetésszerű életét. Valamint annak torzulását is saját „farizeusi“ viselkedésében, hiszen „mint egy szociális munkás“, úgy ápolta anyját. Ez alól az sem jelent felmentést, hogy az anyja nehéz természetű volt. A kapcsolatok teljes kihűlésére utal, hogy az apa meg akarja látogatni feleségét a betegágyánál, de az asszony elutasítja. Köztük elmarad a megbocsátás.

Az apa, a művész halála előtti önmagára találásában rejtetten, jelzésszerűen, de szerepet játszik egy titkos szerelem. Ennek köszönhetőek az ikonosztázok, melyekről a főhős is csak az apa halála után szerez tudomást. Nincs kétségünk afelől, hogy a szerelem értékhardozó erejéről a szerző hasonlóképpen vélekedik, mint Krasznahorkai László nemrég megjelent interjúkötetében, aki a következő részletben félelmeit is megfogalmazza ezzel kapcsolatban. *„Rettegve gondolok egy korra, amely el fogja felejtetni a klasszikus értelemben vett szerelmi érzést. Rettegve vagy undorodva, nem is tudom, mert ráadásul én a szerelemben az emberi szabadság egyik legmagasabb rendű formáját látom. Csak amit az európai civilizáció erre az érzelmre kidolgozott, abban a szerelemben szabad az ember istenigazából. Akkor válik a lehető legmélyebb értelemben tűrhetetlenné számára mindaz, ami hamis, ami igaztalan.“* (Nem kérdez, nem válaszol, Magvető, 2012) A *Tejmozi* főhőse ezt csak utólag, az apja halála után ismeri fel. S mivel a szerző szerint *„a szerelem után a legfelemelőbb érzés a teremtés mámorá“*, a főhős a megváltás-érzet mohóságával kapaszkodik az alkotásba, nyelvészprofesszorként is számos ötlete van a nyelv határainak tágítására. S bár *„regényt írni majdnem lehetetlen“*, vallja többször is, mégis a valóságban megszületik a *Tejmozi*, filmszerű jelenetezéssel, a fájó emlékeket eltávolítani szándékozó, ködben úszó, régi képekkel, töredezettségekből, idősíkok vágástechnikájával, ismétlésekből. A szerző láthatóan kedveli ezt a megoldást, talán van ebben némi P. O. Enquist-hatás (itt elsősorban az *Életjátékra* gondolunk), filmnovellákat is írt, egyik jól sikerült darabja *A semmi cseppjei*.

Felfogható-e fejlődésregényként is a *Tejmozi*? Klasszikus értelemben talán nem, ugyanakkor eljutunk benne a végső

szembesülésig, mely után így vall a főhős: „Korábban kiismerhetetlen, kusza ággá keveredett bennem a harag a megbocsátással, a gyűlölet a szeretettel, mígnem északi ködnézéseimmel kezdődően és a faházba való megtérésemmel kibékültek bennem ezek az engesztelhetetlen ellentétek.” Eszerint apa–fiú közt végül megtörtént a megbocsátás?

A könyv egyik szép jelképe, a titkos szerető ajándéka, a frissen sült kenyér erre utalhat. Ám a regény záró soraiban, ahol a szerző felfedi magát, teljesen azonosulva a főhőssel, mégis mintha nyitva maradna a kérdés: „... van még kis időm számba venni az elmesélhetetlent. És továbblépnék apám regényében, amikor apró rezzenések jelzik, behatoltunk a felhő belsejébe.” A felhő belsejébe? Talán mégse volt valódi a jóvátétel? Gesztus szintű csupán a megbocsátás? Egyetlen kapaszkodónk marad, a regény utolsó mondatának jelképisége: „Az ablaküveget ellepi a tejfehér fényesség.”

Mosonyi Kata

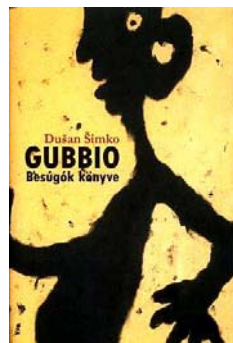
(Balla D. Károly: *Tejmozi*, Magvető, 2011.)

Makkai Bence fotója

Emigránsok, gyökök, árulások

Dušan Šimko *Gubbio. Besúgók könyve* című kötetéről

Ha Dušan Šimko írói munkássága kimerült volna az *Esterházy lakája* című regényének (Kalligram Kiadó, 2002.) megírásában, máris joggal érdemelte volna ki, hogy minden, a közép-európaiság és a Duna menti köztársaság gondolata iránt érdeklődő olvasó ismerje a nevét. Ezzel szemben viszonylag ismeretlen (például a Wikipédiában sem található róla önálló szócikk). Legalább annyit tudni kell azonban róla, hogy 1945-ben, Kassán született, és a hatvannyolcas események után Svájcba emigrált. Újságíróként és rádiós szakértőként dolgozott, a Neue Zürcher Zeitung, a Frankfurter Rundschau, a Tages-Anzeiger és a Weltwoche rendszeres írója, a Szabad Európa Rádió egykori hírszakértője. Számos regény szerzője, magyarul eddig a fentiekén kívül a *Kassai maraton* (Kalligram, 2004) és a *Japán díván* (Kalligram, 2006) című regényeit adták ki.

2011-ben jelent meg a Svájcban élő író *Gubbio* című, meglehetősen impozáns, kemény borítós kötete. A fedőlapokat teljes egészében kitölti Louis Soutter svájci képzőművész (1879–1942) *Volagie* című alkotásának részlete, mely a maga nyers, dinamikus módján jóval többet tesz hozzá a kötethez, mint a semmitmondó könyvajánló. Utóbbiból ugyanis annyit tudhatunk meg, hogy a kötet besúgókról és besúgottakról szól, valamint akár külön novellaként is felfogható fejezetekből áll.

A *Gubbio* szlovák, osztrák, magyar, szerb, bolgár, horvát, bosnyák, észak-olasz és német regényalakjai egyaránt európai emigránsok. Mindent hátrahagyó, de a hazájuktól lélekben soha el nem váló számkivetettek. Olyan emberek, akik magukban hordozzák hovatartozásuk emlékét. Az egyes fejezetekben (*Az osztálytárs*, *Az orvos*, *A vaskereskedés tulajdonosa*, *A diák*, *Az ügynök*, *Az író*) a többé-

kevesbé hiteles főszereplő szemszögéből ismerhetjük meg a „besúgott” és a „besúgó” helyzetét. Háttérként hol jó érzékkel ábrázolt, életteli, hol eléggé sablonos történelmi díszletet rajzol az író.

Milyen sorsokat mutat be a *Besúgók könyve*?

Peter Gonda '68-as emigráns, a *nežná revolúcia* (báronyos forradalom) után indul haza Kassára. Félbehagyott élete és családja történetét Bécsből Zürichig tartó hazaútján meséli el Angeline Borromininek, aki cserébe egy egészen más jellegű emigráció történetébe avatja be a férfit.

Polgár Antal a prágai tavasz eseményei után távozott külföldre. Amerikai lett, amennyire csak egy közép-európai azzá válhat. Neve alapján joggal feltételezhetjük, hogy magyar, aki talán nem is annyira a kommunizmus szorítása, mint inkább a Dubcék helyére kinevezett, nyíltan magyarellenos Husák pártfőtitkár Csehszlovákiája elől menekült külföldre. Unokahúgával, Ninával keresik közös gyökereiket az eperjesi zsidó temetőben.

Alexander Basevic újvidéki szerb, a NATO-bombázások idején tér vissza Svájcba, hogy diákjából lett szeretőjével megismertesse óhazáját. Személyes „besúgottja”, Maxa apó, az 1942-ben Feketehalmi-Czeydner Ferenc-féle csendőrrazzia során (pontosabban közvetlenül a vérengzés után) meggyilkolt nagyapa. Igazi tragédiája azonban a gyermekkorra világát leromboló délszláv háború, a széthulló Jugoszlávia, a NATO-bombázásban megsemmisülő otthon elvesztése.

A Petr Sedivy jegyzőről és Václav Malina mérnökről szóló fejezet a második világháború előestéjén Svájcban összegyűlő internacionális értelmiség életébe nyújt betekintést. Malina mérnök úr imitált emlékirataiból egy széthulló világ rajzolódik ki, amelyben a humanista embertípus még csak gyengélkedett, de nem halt ki teljesen. Memoárjában emléket állít a Berthold Jacob újságíróval, két bolgár diákkal, Borisszal és Damjannal, és az amerikai Alice Morgennel szövődő barátságának, melyeknek a második világháború, és egy különösen fájó áruulás vet véget.

Az *ügynök* című fejezetben, 1873-ig visszaugorva az időben, Stephan Groždanovic (született Szergej Gennagyijevics Nyecsajev) orosz emigráns, nihilista forradalmár és a rá vadászó Ivan Boriszovics Pravgyin cári titkosügynök párharcával ismerkedhetünk meg. Nyecsajev orgyilkos és veszélyes anarchista. Felforgató nézeteivel komoly veszélyt jelent a cári Oroszország államrendjére. Svájcba menekül, hogy az alpesi állam politikai menekültek iránti toleranciája mögé rejtőzzön a felelősségre vonás elől. Balszerencséje, hogy besúgók mindenütt élnek.

„Számítan ok lehetett annak, hogy valaki a szolgálatukba állt. Kezdve a legbanálisabbtól, mint a pénzhiány, vagy valamiféle gyengeség, vagy aberráció, például a különleges szolgáltatásokat nyújtó bordélyok rendszeres látogatása, egészen a politikailag motivált

besúgók veszélyes csoportjáig.“ Karel Sabina író – *Az eladott menyasszony* librettójának szerzője, hazafi, férj, szerető, titkosszolgálati besúgó – alakját a pályafutása egy-egy aspektusában főszerepet játszó személy nézőpontjából, még inkább az általuk elmondott monológok egymásra vetítéséből kollázsként állíthatja össze az olvasó.

A fiatal generációnak a regény sokkal inkább kötelező érvényű és mára talán bepótolhatatlan, a szülőkkel, nagyszülőkkel elmulasztott beszélgetésnek tűnik, akik átérték azt, amivel máig sem sikerült számot vetni a Kárpát-medence népeinek. Közös huszadik századunkkal, melyet együtt kezdtünk, de a mozgalmas évtizedek végül kiengesztelhetetlen ellenségeskedésbe sodorták az egymáshoz ezernyi kibogozhatatlan szállal kötődő népeket. Ebben az egy emberéletnél alig hosszabb időszakban évezredek természetes egymás mellett élés vált semmivé, mert erőszakkal meghúzott határok, áttelepítések, területcserék, faji és vallási üldöztetések tettek tönkre szoros szimbiózisban élő közösségeket, mikor a politikai radikalizmus lépett a józan ész helyébe. Ebből a nagyrészt mesterségesen generált ellenségeskedésből, bizalmatlanságból, számkivetettség-érzésből és kimondatlanságból felépült tudat-börtönben az európaiság eszményének mindössze egy lehetősége maradt: emigrációba vonulni.

Dušan Šimko regényének számos üzenete lehet. Ezek közül az egyik legfontosabb, hogy kutassuk fel, fogadjuk el, és álljunk ki személyes és nemzeti történelmünkért, mivel, ha nem tudunk eligazodni saját múltunkban, nem találhatjuk meg a jövőnkbe vezető tiszta utat sem. Ez alapján a regény bátran ajánlható azoknak, akik készek a besúgó-rendszer mechanizmusának megismerésére, valamint arra, hogy az emigrációba kényszerültek motivációit is megértsék. Alapos, hiánypótló munka, amely élvezetes nyelven beszél súlyos, magyar viszonylatban is fontos kérdésekről.

Tóth Mihály

(Dušan Šimko *Gubbio. Besúgók könyve*. Napkút Kiadó, Budapest. 2011.)

Nyugodjunk bele, hogy mások többet tudnak nálunk; elégedjünk meg azzal, hogy amit tudunk, azt jól tudjuk.

Csak tudatlanságunknak megfelelően gondolkodni – az értelem első erkölcsi parancsa.

Nem szabad használnunk azokat az igazságokat, amelyeket magunk nem fedeztünk fel, és cáfolnunk azokat a tévedéseket, amelyeket nem követtünk el.

Egy tudomány következtetései kevésbé fontosak, mint elvei, elvei pedig kevésbé fontosak, mint módszerei.

A tudomány gyarapítja tevékenységünket és korlátozza megismerésünket.

A diadalmas tudománynak, metafizikailag szólva, csak annyi sikerül majd, hogy bebizonyítsa a világ létezését. A pusztá, csupasz létezését, a tiszta, üres létet.

A humanizmus megjelenésekor az ember érzéki tulajdonságainak tiltakozása volt a vallásos tagadás ellen; manapság a humanizmus csakis az ember szellemi tulajdonságainak tiltakozása lehet a tudományos tagadás ellen.

A francia tudomány hanyatlása leginkább szerzőinek prózáján mérhető le. Rosszul megírt könyvekért a franciáknak már nem kell átkelniük a Rajnán.

Az emberi ismeretek mennyiségét látva csak azért nem roppanunk össze saját tudatlanságunk súlya alatt, mert eszünkbe ötlük az a határtalan sötétség, amely körülveszi.

A tudomány csodálatosan képes megtanítani bennünket arra, hogyan tegyünk a dolgokat, de alapvetően képtelen megmondani nekünk, mit tegyünk.

A statisztika valójában a rabszolgasorba döntés eszköze. Hatásos módszer arra, hogy az egyetlen egyértelmű szubjektumot, az embert az objektumok szintjére redukálja és akként kezelje.

Hudy Árpád

A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila

Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (8.)

„Az a tudomány, amely a középkori vallással szemben éppen a szabad gondolat és a teljes igazság nevében lépett fel, ugyanolyan dogmatikus skolasztikává lett, s így a szabad gondolkodásnak és az igazságnak éppen olyan ellensége volt, mint a vallás. Az igazságszenvédeley szcientifizmussá lett, élettelen és érdektelen tételek rendjévé, amelyben már nem az eleven

szellem fejezte ki önmagát, hanem valami más. Négy száz évvel ezelőtt a tudomány azzal indult, hogy a lét nagy kérdéseit megoldja; a helyzet ma az, hogy a semmin keresztül az úrbe tart“ – írja **Hamvas Béla** korai, **A szcientifizmus** című esszéjében.

Az őt erőteljesen inspiráló **René Guénon** – a modernitás egyik legalaposabb kritikusa – az újkori tudományokat csupán az ősi, tradicionális tudományok elkorcsosult maradványának, karikatúráinak nevezi: „... a profán tudomány csak az alacsonyabb elemeket veszi figyelembe, és – minthogy képtelen túllépni azon a területen, amelyhez tartozik – minden valóságot ezekre kíván visszavezetni.”

Dávila egyetlen, jéghideg aforizmával utasítja rendre a mai világot „objektíve” uraló és önértékelésük szerint általános érvényű, megfélebbezhetetlen, egzakt elméleteket:

„A tudományos igazságok specifikusak, egy különleges rend igazságai; nem a teljes emberi természet, hanem egy meghatározott módszertani séma igazságai.”

A higiénia zsarnoksága

A bogotai remete – a vallással, filozófiával, történelemmel, irodalommal ellentétben – aránylag kevés gondolatot szentelt kifejezetten a tudománynak. Ezekben is inkább a valóság rendszerező leírásának filozófiai problémái vagy az elveinek és eredményeinek gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos emberi és társadalmi kérdések foglalkoztatták. Például a modern egészségvédelemnek a biológiai testre és a természet anyagi elemeire korlátozódó kultusza.

„A higiéniai óvintézkedések inkább engesztelő áldozatok, mintsem a hatékony védekezés technikái.

A mikrobák korunk démonai, a higiénia szakembere pedig egy kevésbé festői, de még nagyobb félelmet keltő varázsló.”

Ezt a sokatmondó képet és a mögötte rejlő mentalitást érdemesnek találta bővebben is kifejteni:

„Napjainkban, amikor az egykori tekintély elhalványul és az eljövendő még alig körvonalazódik, nem látok más, vitathatatlan tekintélyt, csak az orvosét. (Nem bomló kor kultusza volt-e Aesculapiusé is?)

Csak neki bocsátják meg és felejtik el hibáit, csak az ő tekintélye támadhatatlan, csak az ő méltóságteljes gesztusait és pompázatos fellépését vagyunk képesek elviselni. (Minden kornak megvan a maga szigora, amellyel ítél azok felett, akiket nem szeret, és értékeli azokat a dolgokat, amelyekben nem hisz.) Tekintélye máris abszolút. Az egyedüli törvények, amelyeknek engedelmeskedik, a sajátjai.

Általános tisztelet övezné azt az agyafúrt zsarnokságot, amely teljes szabadságot hirdetne, és megelégedne azzal, hogy legönkényesebb szeszélyeit higiénikus és megelőző rendszabályokként hirdeti ki. A zsarnok mint a higiénia bajnoka az új szereplője annak a commedia dell'artének, amelyet előkészítünk.

Ez az orvoskultusz nem abszurd egy olyan korban, amelyik csak a testében képes megtalálni a realitást, s az előző évszázadok értékeit elveszítette. Az, hogy minden bizonytalan, tűnékeny, kétséges, ingatag, nem áll a fájdalomra és az öregségre, mely engem fenyeget. Hogy ne borulnék térdre az előtt, aki enyhülést hoz, nyugalmat ígér nekem?

A régi csodatévő új életre kel, s a százalmas menet elhagyja a szent barlangokat, a csodás hatású fákat, a lobogó gyertyáktól megvilágított templomokat, hogy oda vonuljon, ahol az új sámán vár rá, korszerűtlen tollait és prémjeit fehér köpenyre, szarukeretes szemüvegre és töltőtollra cserélve fel.

Ezzel szemben én titokban megvetést érzek az orvos iránt. „Rabszolgamesterség“, mormolom – mint egy nyers római patrícius a hadonászó, éles szemű görög előtt, aki őt kezeli – én, az aszpirines és pantoponos kispolgár.

Mégis, lényegében valószínűleg nem tévedek. Az orvoskultusz a szellem végleges alávetését szimbolizálja. A testi egészség itt az emberi tevékenység tulajdonképpen célja, és én nem tudok beletörődni abba, hogy nem csupán eszköze. (...)“

„Új” és „jó” naiv azonosítása

Nem kevésbé szkeptikus Dávila a technikai vívmányok, az ipari, majd a posztindusztriális társadalomban élő ember mindennapjait mindinkább elárasztó találmányok, újítások megítélésében.

„Semmi sem veszélyesebb, mint az ember új viszonyulása alkotásaihoz.

Egészen tegnapig az ember még gyanakvással fogadott minden találmányt; félt, hogy valamiféle ördögi erő van benne, és megkövetelte, hogy hosszú ideig tisztítótűzben várakozzék a nyugtalanító újdonság.

Mértéktelen optimizmusa, gátlástalan hite a sors jóakaratóban és az emberi természetben manapság arra indítják, hogy találékonyságának minden egyes gyümölcsét üdvívalgással fogadja. A modern ember nem képes hinni, hogy egy új eszme vagy tárgy káros vagy természetellenes lehet, nem képes annak használatáról lemondani, mert felfogása szerint ezzel egy szinte szent kötelességét mulasztaná el.

Ennek dacára mi sem kevésbé nyilvánvaló, mint az új és a jó eme együgyű azonosítása; mi sem kevésbé biztos, mint a határtalan bizalom minden új eszmében.

Szabályok és elvek nélkül mindent elfogadni, amit az emberek kitalálnak, sohasem gondolkodni el a találmányok következményein, hanem vakon elfogadni és elviselni azokat; ismeretlen eljárások embrióit, előre nem sejtett szituációk magvait eksztatikusan üdvözölni és terjeszteni – romlott természetünk elfeledése és az értelem leköszönése jellemzi a modern ember magatartását.“

Az evolucionizmus kudarcra

A változás fogalmának – konkrét tartalmától és irányától független – pozitív jelentése összefügg korunk egyik meghatározó eszméjével, a fejlődésbe vetett szinte korlátlan hittel. A jó száz éve az élet minden területén diadalmasan uralkodó evolúciós gondolat manapság már a vallásos emberek többségének is magától értetődő. De amint a modern fizika elveszítette – fejlődése során – vizsgálatának tulajdonképpeni tárgyát, az anyagot, úgy a törzsfejlődés kutatói is a biztosra vett további bizonyítékok felfedezése helyett egyre több kérdőjelbe és ellentmondásba botlottak az elmúlt évszázadban.

„A 20. század legsúlyosabb szellemi ténye talán az, hogy az evolúciós eszme túlzó igénye megbukott.

A 19. század úgy hitte, hogy megtalálta benne a világ végleges magyarázatát: látszólag minden megvilágítható volt, ha fejlődési folyamatként vizsgálták. Elhitették magukkal, hogy a probléma megoldásához csupán meg kell keresni az önálló rendszerek legegyszerűbb alkotóelemeit s hozzájuk rendelni a fejlődés gondolatát.

E magyarázat megvilágosítónak és kielégítőnek tűnt. Manapság viszont annál titokzatosabb.

A nehézség nem tűnik el, ha felosztjuk és elemeire bontjuk. A nehézség felbontása alapvető módszertani követelmény, és talán a térbeli valóság egyik magyarázó elve, de hatástalan eljárás ott, ahol a minőség a korlátlan úr: vagyis szellemünkben és a világ középpontjában.

Másodszor: a tiszta idő nem old meg semmit. Mi mást jelent az evolúció, mint az időt? Mi egyéb, mint pusztá szinonimája az időnek, amelyet viszont óvakodunk mágikusan felruházni ismeretlen jellegzetességekkel és titokzatos erőkkel? (...)

Az evolucionista tézis episztemológiai szempontból menthetetlenül kudarcot vall.“

Weiner Sennyey Tibor

Fa tengerben

Biztosan tudom. Tudom, hogy csak ezért az egyetlen egy fáért utaztam. Minden más fontos részlet ugyan, de csak „részlet”. A fa hívott, én a fa hangját hallottam.

Vannak szent fák hazámban. A zsennyei ezeréves tölgy őseim falujában, a Balaton partján Rabindranath Tagore ültette fa, Budapesten a Margitsziget fái és még sorolhatnám. Ehhez foghatóan elszánt és makacs csak az ezeréves tölgy, amely azután is, hogy belecsapott a villám és kettétört, megmaradt fának, s utolsó karját még magasba nyújtva a következő tavaszon (ott voltam, láttam) minden jóslat, minden jóvendülés, minden pesszimizmus ellenére újra rügyezett, újra zöld leveleket hajtott. Kétségbeesett és összetört pátoszával, torzan és megrendítően az a fa az én hazám: az ezeréves Magyarország. Széttörve, szétszakadva is képes újra zöldbe borulni, képes tekintélyt parancsolni, képes a tavaszra és az életre ígent mondani. Bárki bármit mondjon.

Íme: most itt ülök szemben egy talán fiatalabb, de hasonlóan ősi fatípussal. Itt ülök szemben oly hosszú út után a fával, amely a tengerbe eresztette gyökereit. Micsoda makacsság, elszántság kellett hozzá. A lélegzőgyökerek türelmes leleménye és a fa szívóssága, mely szembeszáll az örök tenger végeláthatatlan hullámzásával. Tenger? Hiszen valójában balról az Indiai-óceán, jobbról a Csendes-óceán ér itt össze, csak a szigetek öblei és a helyiek őserőktől való félelmükben adott elnevezései szelídítik őket tengerekké. Szemben Bali – az Istenek Szigete –, melyből messze kiemelkedik a Gunung Agung vulkánja.

A pillanat, amikor ezt a fát igazán meg lehet látni: a naplemente. Még a leghitványabb embernek is megdobbán a szíve, ha látja a Nap izzó korongját a vulkán tövében, a tenger hullámzásába bukni. Talán kell hozzá némi szerencse és fantázia, hogy az ember mindezt a tengerben álló fa csipkéjén keresztül nézze. Az amúgy is varázslatos színű indonéz „soré” (napnyugta), ilyenkor mintha prizmába hullott fénysugár volna. Egyszerre absztrakt és konkrét, és a fához olyan festő kéne most, mint Hollan, vagy olyan elszánt fotós, mint Nádas, mert

én, szemlélve a fát a tengerben, átadtam magam a pillanatnak teljesen. Elmerültem az extázisban, ahogy az ősi kawi költők a „langő“-állapotában – és megszűntem énné lenni.

Később készített képeim hevenyészett képek, éppen csak igazolják, hogy igazat mondok, hogy láttam a fát a tengerben. Többre nem valók, mert nem adják vissza, amit talán egy kiváló festő, vagy egy kellő fantáziával megáldott rajzoló meg tudna ragadni. Még inkább egy zeneszerző zeneművet, akár operát írhatna erről az egy fáról a tengerben. Három felvonás lenne, úgy képzelem, dimenziók zenéje, szférák harmóniája szólalna meg benne. Ki lenne képes megírni? Talán egy Stephan Micus, de feltétlenül javasolnám még neki is, hogy legyen a darabban gamelán – nem áll ugyanis semmi sem közelebb a fa háttérében folyamatosan hullámzó tengerhez zeneileg a gamelánnál.

Mert hiszen ez a fa ebben a tengerben, ezzel a konok elszántsággal és élni akarással, lélegzőgyökerekkel és lélegzetelállító naplementével, vulkánal és szigetekkel, mégis viruló zöld lombkoronával számomra egyet jelent Indonéziával. Fa tengerben: nekem utat mutattál az életben. Megmutattad, hogyan oldhatom fel az éneket az extázis, vagy ahogy a kawi költők sokkal pontosabban mondták, a „langő“-állapotában. Megmutattad, hogy az élni akarás miképpen lehet szép, sőt, fenséges, nem csupán dacos. Fa tengerben, te megmutattad szépséged által, mire képes az emberi lélek, ha feloldódik a teremtés gyönyörűségében és kíméletlen erejében. De te, fa tengerben, te vajon ismered-e saját magadat?

Dicsérlek most és mindörökké.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Majorana-vers
4 **Géher István** versei
12 **Márton László:** Egy elégedett ember – novella
21 **Végh Attila:** A kihalás művészete – vers
22 **Faludi Ádám** versei
27 **Nyerges András:** Súlyosbodó tételek – részlet *A negyvenesek pavilonja* című regényből
32 **Kurdi Fehér János:** Másnap művek – vers
34 **Marnó János** versei
36 **Böszörményi Zoltán:** Casablanca – novella
38 **Szálinger Balázs** versei
40 **Bogdán László** verse – Vaszilij Bogdanov: Sikerületlen rekonstrukciók
53 **Acsai Roland** versei
54 Vers/Történés – **Szabó Imola Julianna:** Neked táncolok
61 **Wehner Tibor** versei
65 **Szügyi Zoltán:** Múltam fölött az idő
66 Fárosz – **Mányoki Endre** tárcanovellája
68 **Jónás Tamás** versei
72 Padlás – **Hudy Árpád** tárcája
74 Tonikfröccs – **Boldog Zoltán** tárcája
76 A tréfacsináló emlékére – **Laik Eszter** tárcája
78 Ecót hallgatva Londonban – **Gömöri György** tárcája
80 Véres komolytalanságok – **Bárdos József** rovata: Jonathan Swift – Újabb szerény javaslat
83 „Író az, aki életre-halálra írónak tud maradni...” – Interjú **László Noémivel**
90 Tájékek egy távolsági buszról – Interjú **Bajnai Nórával**
94 Tornapíróval a macskaköven – **Bajnai Nóra** és **Bodor Lilla** Félvégtelen című kötetéről
99 Szexpisztoly és Sztálin-orgona – **Dragan Todorovic** Félbeszakadt napok krónikája című regényéről
102 Móricz köpönyegéből Móricz bőrébe bújva – **Barna Dávid** Egy magyar regény című kötetéről
108 Az elhallgatás precíz csendje – **Danyi Zoltán** Hullámok után a tó sima tükre című kötetéről
111 A megbocsátás gesztusa – **Balla D. Károly** Tejmozi című kötetéről
115 Emigránsok, gyökerek, árulások – **Dušan Šimko** Gubbio. Besúgók könyve című kötetéről
118 **Hudy Árpád:** A modernitás remetéje. Nicolás Gómez Dávila – Széljegyzetek a töredékek katedrálisához (8.) – esszé
122 **Weiner Sennyey Tibor:** Fa tengerben – esszé

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Irodalmi Jelen Kft.**
és az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Boldog Zoltán** (Kritika, Interjú),

Laik Eszter (Helyszíni tudósítás), **Szőcs Tekla** (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Igazgató: **Szőke Mária**

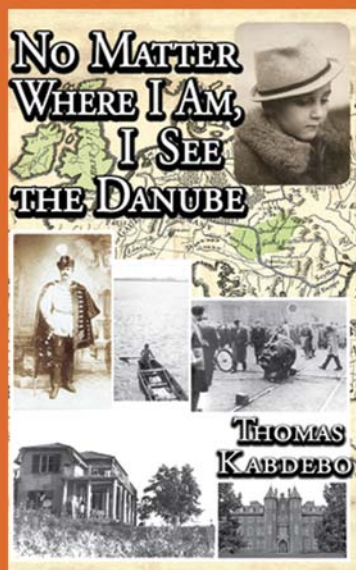
A borítón: **Gazdag Ágnes festménye**

Az Irodalmi Jelen
nyomtatott változata
iPaden
(ePUB formátumban)
is olvasható!

Thomas Kabdebo:
No Matter Where I Am,
I See the Danube (Bárhol legyek,
látom a Dunát)

Kabdebó Tamás önéletrajzi regénye
a dublini PHAETON Publishing Ltd.
kiadásában jelent meg 2011-ben

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

